SAYI: 45 FİYATI: 3000 TL. (K.D.V. dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA GÖRÜŞ

AYLIK DERGİ AĞUSTOS 90

Temmuz 1990 eylemleri ile memurlar sadece yetersiz ücret artışını eleştirmiyor, aynı zamanda grevli, toplusözleşmeli sendika hakkı istiyor. Kısacası memurlar demokrasi istiyor.

FUTBOL, REFAH, DEMOKRASİ
Prof.Dr. Kurthan Fişek

MARKSİZMİ SAVUNARAK SORGULAMAK
Hüseyin Hasançebi

Türkiye'de Marksist solun, Marksizmin içinde oluşacak yeni düşünce varyantlarını sağlıklı değerlendirebilmesi bakımından yeni kriterler yaratmaya ihtiyacı olacaktır. Leninizmi donmuş bir film karesi haline getiren alışkanlıklar terkedilmeden günümüzde herhangi bir Marksist düşünceyi değerlendirmek ve buna dair kriterler geliştirmek mümkün olmayacaktır.

BİRLİK GERÇEKLEŞİYOR
Aziz Nesin

İÇİNDEKİLER

MEŞRU MÜDAFAA

Yüzde yirmibeş maaş zammı "memur" statüsünde çalışanları çileden çıkarmaya yetti. Ülkenin dörtbir yanında memur direnişleri başladı ve sürdü. Memurların bu tarz direniş göstermelerine Türkiye'de ilk kez tanık olunuyor.

Hemen ardına metal işçilerinin toplusözleşme süreci ekleniyor. MESS daha şimdiden "makul" bir ücret artışına razı olmaları için işçileri "makul" olmaya çağırdı.

Hükümetin veznedarı Adnan Kahveci "çöpçüler çok yüksek ücret artışı sağladılar, diğerlerini tatmin etmek zorlaştı" diyerek iktidarın nasıl bir tavır içinde bulunduğunu ima etti.

Bu keyfiyeti öteki çalışanlara doğru genişlettiğinizde göreceksiniz; hükümetle çalışan halk yığınları arasında kavga çıkacak ! Bu kavga, yoksulluk ve açlık sınırı üzerinde gelişen benzeri bütün kavgaların motiflerini taşıyacak.

Kötü mü olacak?

Yoo... Niye kötü olsun ki; ya da başka nasıl olabilir ki? ANAP iktidarına karşı toplumsal muhalefet kapsamı içine giren her türlü direniş biçimi artık bundan böyle **meşru müdafaa** demektir. Bu sadece ANAP'ın bir azınlık durumuna düşmüş olmasından dolayı değil, iktidar ediş tarzından dolayı da böyledir. Elindeki bütün imkanlarla halka saldıran ve bu saldırıyı, halkın hiçbir refleks göstermeyeceği varsayımına dayandırdığı için sınırsız tutan bir iktidara karşı halkın nefsi müdafaa içine girmesi, toplumsal yaşamda ve siyasette doğallıktır.

Erdal İnönü "Türkiye'de siyaset zor" diyor. Herhalde öyledir ve yürüttüğünüz siyasete göre bu daha da böyle olabilir. Erdal İnönü için zorluk herhalde, muhalefet yaptığına inandığı halde yığınları buna inanmaması, partisinin yığınsal muhalefet odağı haline gelememesidir. Böyle siyaset zordur. Yığınlara yaslanırsa siyaset kolaylaşır mı? Hayır, tersine daha da zorlaşır ama perspektifsiz kalıp açmaza düşmek anlamında düze çıkar ve kolaylaşır.

Kavga çıkacak, evet ama bu sadece "ekmek kavgası" mı olacak? Meşru müdafaa sadece açlık sınırlarında doğan bir hak mıdır? Değil tabii. Toplumsal muhalefetin 'nefsi müdafaa' hakkının demokratik boyutu daha az önemli değildir. Siyasal haklar ve özgürlükler için mücadele neredeyse iktidarı "anayasa içine" çağıracak kadar ciddi bir darboğazda yürümektedir. Tam da bundan, "eldekini olsun yitirmemek" tavrından demokratikleşme felce uğramaktadır.

Sonuç olarak: Demokratik mücadele henüz marjinal platformlardadır. Yığınların meşru savunmasına doğru genişlediğinde yığınsallaşabilecektir. Yığınların meşru savunması ekmek kavgası olmaktan demokrasi talebine doğru genişleyebilirse anlam bakımından marjinallikten çıkabilir. Bu karşılıklı etkileşimin gerektirdiği mekanizmalardan siyasi olanları henüz yoktur; çabaları mevcuttur. Neyse ne; kimi çözümler de kavga başladıktan sonra bulunur !

❑

Geçen sayımızda yayınlanan "İbrete Devam" yazısının ikinci paragrafının şöyle olması gerekiyordu. "Beşikçi'nin yargılanması başkalarının onun gibi düşünmeme özgürlüğünün inkarıdır."
Dizgi yanlışını düzeltir, özür dileriz.

İllüstrasyonlar : Uğurcan Ataoğlu

EKONOMİ VE POLİTİKADA Görüş AYLIK DERGİ

▶ *Sahibi:* *Şükrü Çelikyapı* ▶ *Yayın Yönetmeni:* *Çağatay Anadol* ▶ *Yazı İşleri Müdürü:* *Erdal Şahin* ▶ *Yazışma* *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul Tel: 527 03 40* ▶ *Fiyatı:* *Yurtiçi 3000.- TL Yurtdışı 3 DM.* ▶ *Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):* *Yurtiçi 27.000.- TL. Yurtdışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 (Yurtdışı havaleleri için Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi döviz tevdiat hesabı No: 616213-5) numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ *Dizgi-Ofset Hazırlık:* *S.O.S 511 25 36* ▶ *Baskı:* *Teknografik* ▶ *Genel Dağıtım* *GAMEDA*

Prof. Dr. Zafer Üskül

Olağanüstü Hal Kararnamelerinin denetiminde

YÜKSEK MAHKEMELERİN SORUMLULUĞU

424 ve 425 sayılı kararnamelerin tüm hükümleri Anayasa Mahmesi'nce denetlenebilir ve denetlenmelidir.

Anayasa Mahkemesi, olağanüstü hal kararnamelerini esastan denetleme kararı verdi. Bu kararın gerekçesi, 424 ve 425 sayılı olağanüstü Hal Kararnameleri'nin hükümlerinin arasında, olağanüstü halin gereklerini düzenmeleyen hükümlerin de var olması olsa gerektir. Gerçekten, bu kararnameler, olağanüstü hal yetkililerine, yalnızca olağaüstü hal ilan edilen bölgede değil, o bölgenin dışında ülkenin her yerinde yetkilerini kullanma olanağı sağlıyor. Olağanüstü hal bölgesi dışında gazete, dergi, matbaa kapıtılması, mücavir illerde grevlerin izne bağlanması gibi... Bu yüzden de, bu nitelikteki hükümler, olağanüstü hal kararnamelerini Anayasa'da öngörülen nitelikte olağanüstü hal kararnameleri olmaktan çıkarıp sıradan kararnameler haline getiriyor. Bu nedenle de, Anayasa'nın geçici 15. maddesinde öngörülen, olağanüstü hal kararnamelerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılamayacağına ilişkin istisna, 424 ve 425 sayılı kararnameleri anayasallık denetimine karşı koruyamıyor.

Anayasa Mahkemesi, bu kararnameleri esastan incelemek durumundaydı. Verilen karar doğrudur.

Ancak, bu kararla olağanüstü hal kararnamelerinin anayasallığının denetimi yolu zeten kapalı değildi. Kapalı olmayan bir yolun açılması da söz konusu olamaz. Bu yüzden de, Anayasa Mahkemesi, zaten alması gereken kararı almıştır. Durum böyle olunca, kararın 5'e karşı 6 oyla alınabilmiş olması anlaşılır olmaktan uzaktır.

Öte yandan, 424 ve 425 sayılı olağanüstü hal kararnamelerinin olağanüstü halin gereklerini düzenleyen hükümlerinin anayasallığının denetimi yolu da tümüyle kapalı değildir. Anayasa'nın geçici 15. maddesi, bu bakımdan yalnızca iptal davası açılmasını engellemektedir. İtiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yolunu kapatmamıştır. Bu nedenle de, içinde bulunduğumuz günlerde Danıştay'a açılan davalarda, taraflardan birisinin Anayasaya aykırılık iddiası üzerine ya da böyle bir itiraz söz konusu olmasa bile Danıştay'ın ilgili dairesinin üyeleri olan yüksek yargıçların verecekleri karar üzerine 424 ve 425 sayılı kararnamelerin Anayasaya aykırı olduğu düşünülen tüm hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nin önüne gitmesi söz konusu olacaktır.

Kısacası, 424 ve 425 sayılı Olağanüstü Hal Kararnamelerinin olağanüstü hale ilişkin olsun olmasın tüm hükümleri, Anayasa Mahkemesi'nce denetlenebilir ve denetlenmelidir.

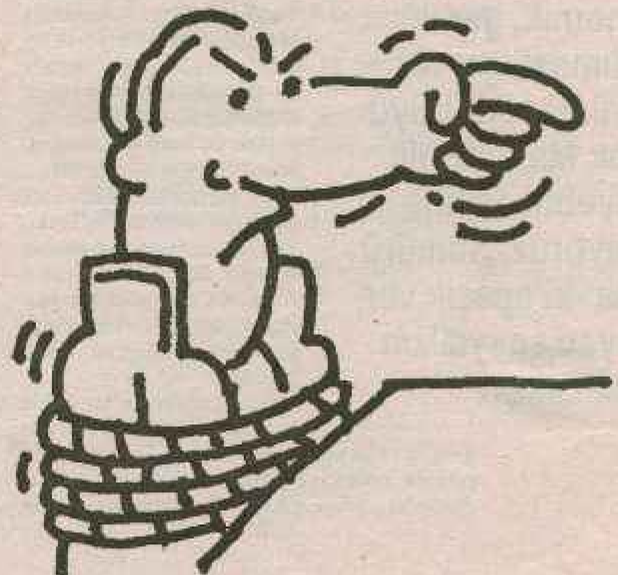
Olağanüstü yönetim biçimlerinin - sıkıyönetim, olağanüstü hal yönetimi- neredeyse olağan yönetim biçimlerine dönüştüğü ülkemizde, yüksek mahkemelerin yargıçları, bu mahkemelerin varlık nedenlerini ortadan kaldırma yetkisine sahip değillerdir.

Mahkemeler siyasal kurumlar değildir. Kararlarını, dava konusu işlemlerin yerindeliği ya da gerekliliği gibi düşüncelerle vermezler. Yargıçların yaptığı bir karşılaştırmadır. Söz konusu olan Anayasa Mahkemesi ise, yapılan şey dava konusu hükümlerle Anayasaya hükümlerinin karşılaştırılması ve sonuçta Anayasa hükümlerine aykırı yasa ya da kanun hükmünde kararname hükümlerinin iptalidir. Söz konusu olan Danıştay'sa, söz konusu olan dava konusu işlemin hukuka uygun olup olmadığının saptanmasıdır. Siyasal iktidarın dava konusu hükümleri ya da işlemleri yaratırken yaptığı siyasal tercihler yargıcı ilgilendirmez. Yargıcı ilgilendiren, bu siyasal tercihlerin hukuka uygun olarak yapılıp yapılmadığı, hukuka uygun olup olmadığıdır. Yüksek mahkemelerin ve yargıçların varlık nedeni budur. Yüksek mahkemelerin yargıçlarını siyasal iktidarın en tepesinde bulunan kişi ya da kurum bile atamış olsa... Atama bir kez yapıldıktan sonra, yargıç artık salt yargı görevini yerine getirecektir. Kendisini atayanın siyasal tercihleri, atanan yargıcı bağlamaz, bağlamamalıdır. Yoksa, yargıç yargıç olmaktan çıkar, siyasal iktidarın memuru olur.

İşte Anayasa Mahkemesi, 424 ve 425 sayılı Olağanüstü Hal Kararnameleri'nin Anayasaya uygunluğunun esastan incelenmesine karar verirken, Anayasa Mahkemesi'nin varlık nedenini gözden kaçırmamış, verilmesi gereken kararı vermiştir. Şimdi sıra, kapatılan dergilerin ve matbaanın yetkililerinin açtığı davalar nedeniyle Danıştay'dadır.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu kararnamelerin, olağanüstü hal ilan edilmiş bulunan bölgenin dışında -mücavir iller denilen illerle tüm ülkede- uygulanmasını öngören hükümlerinin tamamının Anayasaya aykırılığını saptayacaktır. Ancak, Anayasa'nın geçici 15. maddesi, kararnamelerin Anayasaya aykırılığı açık olan bazı hükümlerinin iptali konusunda Anayasa Mahkemesi'nin elini bağlıyacaktır. Örneğin, olağanüstü hal bölge valisinin bölgede görevli yargıçların görev yerlerinin değiştirilmesini isteme yetkisine ilişkin hükmün iptalinde Anayasa Mahkemesi şimdilik zorlanabilecektir. İşte bu ve benzeri hükümlerle ilgili zorluğu aşabilmek için, Danıştayın bu tür hükümleri Anayasa Mahkemesi'ne götürmesi gerekecektir. Olağanüstü hal kararnamelerinin yargı denetimini önleyen hükümleri için, Anayasaya aykırılık iddiasının itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine götürülmesi gerekecektir.

Bu gereklilik yerine getirildiğinde, bir hukuksuzluk anıtı olan 424 ve 425 sayılı kararnamelerden geriye pek de birşey kalmamsı beklenir. Yüksek mahkemelerin yargıçları, varlık nedenlerini unutmadıklarını göstermek zorundadırlar, gösteriyorlar. Hukukun üstündüğünün sağlanması, onların varlık nedenlerinin de gereğidir. ■

BİRLİK GERÇEKLEŞİYOR

Şu ya da bu nedenle birleşmenin dışında kalmış, gerek örgüt, gerek kişilere birleşme önerilerimiz sürmelidir. Geçmişten ders alıyorsak "Gelin bize katılın" denilmemeli, "birleşelim" denilmelidir.

15 Nisan Çağrısıyla başlayan Sosyalistlerin birlik partisi girişimi, geçen sayımızda kısaca değinebildiğimiz üzere, 23 Haziran Kurultayı'ndan geçerek yeni bir evreye girdi. Şimdi önümüzde program ve tüzüğün oluşturulması için yürütülecek tartışmalar ve bu tartışmaların sonuçlanacağı Kasım kurucu kurultayı bulunuyor. Görüş Dergisi önümüzdeki beş sayısında sosyalistlerin birlik partisinin kuruluş sürecine yardımcı olacak tarzda bir yayın programı düzenlemeye çalışacak. Buna bir başlangıç olmak üzere bu sayımızda 23 Haziran Kurultayı'nda Sayın Aziz Nesin'in yaptığı açış konuşmasını, Divan Başkanı seçilen Sayın Halit Çelenk'in konuşmasını, Yalçın Yusufoğlu'nun bir önerisini, E. Sezgin ve V. Uçum arkadaşlarımızın yazdığı Kürt sorunu bağlamında birlik partisi değerlendirmesini ve Tevfik Çavdar ile A. Faik Cihan'ın program sorununu irdeleyen yazılarını yayınlıyoruz. İlk söz Sayın Aziz Nesin'de.

Yığınsal bir sol partinin alabildiğine açılıp genişlemesinin ölçütü nedir? Ölçütümüz Marksizm olmalıdır. Çünkü, her türlü sömürüyü, gerek ekonomik, gerek toplumsal, gerek kültrürel sömürüyü ancak Marksizmin önleyebileceğine inanıyoruz. Sömürü varsa -ki apaçık var- öyleyse sosyalizm varolacaktır.

Merhaba ! Bu tarihsel kurultayımızın değerli delegeleri ve değerli konuklar, hepinizi saygılarım ve sevgilerimle selamlıyorum. Türkiye insanlarının büyük bir kesiminin yıllardan ve yıllardanberi özlemle, umutla ve coşkuyla kurulmasını bekledikleri Türkiye'nin birleşik sol partisinin kurulma girişiminin son aşamasına geldik. Aklımızın rehberliğinde çok coşkuluyuz, çok sevinçliyiz.

Sanırım ki, böyle bir partinin girişimcilerinden biri olduğum ve hiçbir siyasal örgütten de olmadığım için olacak, arkadaşlarım kurultayımızın açış konuşmasını yapma görevini bana verdiler. Nitel ve nicel olarak Türkiye'deki bağımsız Marksistlerin bir siyasal örgütü olmadığından, burada bir örgütün temsilcisi olarak değil, kendi adıma konuşuyorum; bu bakımdan sözlerimin sorumu salt benimdir.

Bu kurultayla Türkiye sol tarihinin, dolayısıyla Türkiye tarihinin yeni bir sayfası açılıyor. Elbette coşkuluyuz. Ama salt duygusal bir coşkuyla değil, sorunlarımıza akılcılıkla yaklaşmak durumundayız.

Bu partinin ya da böyle bir partinin kurulması için girişim 1986 yılında başlamıştır. Bu girişim sırasında arkarkaya beklenmedik yeni siyasal durumlar ortaya çıkınca bu yeni durumların değerlendirilmesi, partinin kurulmasını doğal olarak bugüne dek geciktirmiştir. Bu gecikme, bir yandan da, parti oluşumunun olgunlaşmasını da sağlamıştır. Ancak bundan sonra bu parti kuruluşunun gecikmeye dayancası yoktur.

Bu kurultayda şu üç işi yapmamız gerektiği kanısındayım:

1- Partinin kesin kuruluş takvimi yapılmalıdır.

2- Parti izlence ve tüzük tasarılarını hazırlamak üzere, temsilci delegelerin de katılımıyla, izlence ve tüzük kurulları oluşturulmalıdır.

3- Partinin kurucu adaylarını saptayıp gelecek toplantıya sunmak üzere bir kurul oluşturulmalıdır.

Bu üç işi bugün burada yapmalıyız.

Partinin en kısa zamanda kurulması gözönünde tutularak, geçmişteki yanlışlardan tortulanmış bütün kuşkuların da giderilmesi için bu kurultayda her türlü tartışmanın açıkça ve özgürce yapılması gerektiği kanısındayım. Çünkü, burdaki konuşma ve tartışmalarımız, izlence ve tüzük kurullarının çalışmalarına ışık tutacak, dolayısıyla parti kuruluşuna rehberlik edecektir. Bu bağlamda bu birleşikliği bozucu her türlü söz ve eylemden de kaçınmamız gerektiğine inanıyorum. Başından beri siyasal örgütlerin önce özeleştirilerini yapmaları gerektiğini savlayanlardan biriydim. Bugünkü tarihsel koşullarda geçmişe dönük eleştiri ve özeleştirilerin yapılmasından yana değilim. Çünkü, değişen bu tarihsel koşullarda, özeleştiri ve eleştiri bizi birleşmeye değil, ayrılığa ve ayrışmaya götürebilir. Böyle düşünmek, eleştiriden kaçmak anlamına gelmez. Elbette eleştiriler ve özeleştiriler yapılacaktır. Yayımlanan anılar, romanlar ve yazılarla yapılmaktadır da ve daha pekçok yapılacaktır. Ancak bu eleştiri ve özeleştiriler, bugünkü koşullarda, birleşikliği bozmamak için, örgütlerce ve örgütler adına değil, kişilerce ve kişilerin bireysel sorumu altında yapılmalıdır. Asıl eleştiriyi ve değerlendirmeyi elbette zaman içinde tarih yapacaktır.

Her birleşmede, birleşenlerin bir oranda karşılıklı olarak ödünlerde bulunmaması olanaksızdır. Birleşme, bir anlama da, ödünleşme demektir. Elbette birleşenlerin ilkesel önkoşulları olabilir. Ama önyargıyla, önkoşullarımızı dayatmadan ortak bir payda bulmak zorundayız. Başka türlü birleşmeyi sağlayamayız.

Gerçekten çok önemli tarihsel bir dönemi başlatmış bulunuyoruz. Başarırsak -ki başaracağız- tarihsel görevimizi yapmış olacağız. Bu, başarıyı önlemek, birleşmeyi engellemek de tarihsel sorum demektir.

Bu girişimin başındanberi her aşamasında ve bu kurultayımızda da çok geniş bir katılımın sağlanmasına çalışıldığını biliyoruz. Buna karşın yine de katılımdaki eksiklikler,partinin kuruluş aşamasında da, parti kurulduktan sonra da giderilmeye çalışılmalıdır. Şu ya da bu nedenle birleşmenin dışında kalmış, ama aynı ana ilkeleri benimsediğimiz gerek örgüt, gerek kişilere birleşme önerilerimiz sürmelidir. Geçmişten ders alıyorsak "Gelin, bize katılın" denilmemeli, "birleşelim" denilmelidir. Katılma bir yanlıdır; birleşme ise, iki yanlı, eşit ve karşılıklı bir edimdir.

Tarih gösteriyor ki, birbirine yakın görünen ayrı sol partilerin görüş açılarındaki çok küçük ayrılık zamanla daha da artıyor. Aynı genel doğrultuda olunduğuna inanılan örgüt ve kişilerle, bütün çabalara karşın yine de birleşme olanağı bulunamazsa, hiç olmazsa gelecekteki olası çatışmaları, anlaşmazlıkları önlemek, sırasında uzlaşma ve zaman zaman da işbirliği yapabilmek için onlarla sürekli değini içinde ve görüşmelerde bulunmak ve bütün bu görüşmeleri tarihsel belge olması için yazılı olarak saptamak gerekir.

Kurulacak partinin hedefi ne olmalıdır?

Nerde, ne zaman olursa olsun, doğası gereği her partinin hedefi iktidar olmaktır. Parti, yakın gelecekte ya da uzun gelecekte, ama kesinkes iktidar olmak için kurulur. Üç kişi bir araya gelip parti kurmaya karar verdiklerinde, iktidarı hedeflemişler demektir. Bir partinin görevi, hep muhalefette kalıp iktidarın yanlışlarını düzelterek, iktidara yol gösterip akıllar vererek, bir anlama iktidarın gönüllü danışmanlığını yapmak değildir.

Bugüne dek Türkiye'deki yasal ve yasadışı sol partiler, içinde bulundukları koşullardan ötürü, ne yazık ki iktidarı hedefleyememişlerdir. Buna karşılık, cumhuriyet tarihimizde nice ileri devinimler olmuşsa, nice demokratik gelişmeler olmuşsa, nice çağcıl atılımlar olmuşsa ve bunlar gerçekleşmişse, bunların hepsi, ama hepsi, ilk olarak solcu örgüt ve kişilerin, önerileriyle, savaşımlarıyla olmuştur. Türkiye'de hiçbir demokratik kurum ve kavramı gösterilemez ki, bunu ilk kez solcular önermiş ve gerçekleşmesi için savaşımını vermiş olmasınlar. Bütün bu az ya da çok demokratik oluşumların bedelini Türkiye solcuları ve solcu örgütleri

büyük özverilerle çok ağır biçimde ödemişlerdir.

Bu partinin hedefi kesinkes iktidar olmalıdır. Buradaki birleşme sürerse ve buna ek olarak daha başka birleşmeler de sağlanabilirse, bu parti için iktidar bir düş değil, bir yakın gelecektir.

Hedefe ulaşmak için yol, yöntem nedir?

Çok açıktır ki, iktidar olabilmek için yığın partisi olmak gerekir. Seçim yoluyla iktidara varmanın yolu, yığınsal parti olmaktır. Ancak bu, günümüzde Parlamentodaki ve Parlamento dışındaki partilerin yığınsallığı değildir. Bu partinin yığınsallığı, solda birleşen, birleşmesi gereken bütün sömürülenlerle, bütün ezilenlerle, bir de kendileri sömürülmüyor, ezilmiyor olsalar da, insanlarımızın sömürülüp ezilmelerinden tedirgin olanlardan oluşuyor: İşçi sınıfımız, bütün emekçi halkımız, ezilen bölge halklarımız, dargelirlilerimiz, köylümüz, esnafımız, zenaatçımız...

Türkiye'de, bir sınıfın öbür sınıflar üzerine egemenlik kurması yasalarla yasaklanmıştır. Ancak herkesin bildiği ve yaşadığı gerçek şudur ki, bugün sayısal olarak çok çok azınlıktaki bir sınıf, bütün öteki sınıflara egemendir. Ve bu egemenlikleri yürütecek örgütleri de vardır. Böyleyken o yasa maddeleri bu sınıfa işletilmez. Çünkü iktidar kendilerinindir. Türkiye'de, işte bu en azınlık sınıfın dışında kalmış bütün insanlarımız, haberleri olsa da olmasa da, değişik oranda sömürülmektedir.

Böyle bir yığınsal sol partinin alabildiğine açılıp genişlemesinin ölçütü nedir? Ölçütümüz Marksizm olmalıdır. Çünkü, her türlü sömürüyü, gerek ekonomik, gerek toplumsal, gerek kültürel sömürüyü ancak Marksizmin önleyebileceğine inanıyoruz. Sömürü varsa -ki apaçık var- öyleyse sosyalizm varolacaktır. Demek, Marksist yönteme dayalı bir yığınsal parti kurulacaktır.

Dünyanın bugünkü konjitürüne bakarak, sosyalist ülkelerdeki değişim ve gelişmelerden sonra, hem Marksist, hem de yığınsal partinin kurulamayacağını, Marksizmle yığınsallığın çelişkili olduğunu söyleyenler var.

Değerli arkadaşlarım, her konuda açık olmalıyız ve açığız. Sömürüyü tam önlemenin Marksizmden başka yolu bulunamamıştır. Elbette Marksizmi, göksel dinlerin kutsal kitaplarındaki ayetler gibi, katı, donuk, değişmez, yenilenmez kurallar toplamı olarak anlamıyoruz. Marksizmin ana ilkelerine bağlı kalınarak, Türkiye'nin koşullarına uygun yeni yorumlarla yeni değerlendirmeler üretmek partinin kuramcılarına düşecektir.

Bir partinin Marksist olduğunu, tabelası yada Marksist olduğunu iddia etmesi değil, o partinin izlencesi belirler. İlle de Marksist olmak, parti üyesi olmanın koşulu değildir. Partinin izlencesini, kendi ve ülke çıkarlarına uygun bulanlar, antiMarksist değillerse, Marksist olmasalar da, parti üyesi olabilmelidirler.

Partinin izlencesini ve tüzüğünü hazırlarken ve kurulduktan sonra da parti eylemlerinde, hep yığınsallık gözönünde tutulmalıdır. Yığınsallığı önleyecek ve Marksizme aykırı olan hiçbir örgütlenme, edim ve eylem yapılmamalıdır.

Yığınsallığı önleyici olduğunu sandığım iki olayı örnek olarak göstermek istiyorum. Bunlardan biri, partinin yönetim kadrosunun oluşma biçimidir. Bu partinin, birleşen örgüt ve kişilerin özgür istençleriyle ve Türkiye kapsamında halkımızın temsilcilerinin hazırlayacağı izlence ve tüzükle kurulacağı açıktır. Her ne olursa olsun bu yepyeni partinin, birleşen partilerden birinin hegemonyası altına girdiği, o partinin süreği olduğu izlenimi kesinlikle verilmemeli ve böyle bir izlenim verebilecek hertürlü söz davranış ve eylemden kaçınılmalıdır. Bugüne dek süren toplantılarda, doğru ya da yanlış, kimilerinde böyle bir kuşkunun bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu yeni partinin, birleşenlerden birinin hegemonyası altına girdiği, onun süreği olduğu izleniminin uyanması, partinin yığınsallığını kesinlikle önler. Bunu aşmanın şu üç yolu olduğuna inanıyorum.

1- Önder yöneticilerden, sürekli ve değişmez yönetici olan tek kişilerden vazgeçmek. Bunun yerine kollektif önderliği benimsemek. Geniş kadrolu bir önderler kolektifinden seçilecek yöneticilerin belli süreler için dönüşümlü olarak yönetimde bulunmasını sağlamak.

2- Hiçbir eski yöneticiye, onların bunca emek ve çalışmalarını yoksayıp da yönetimde baş yerlerde görev almamalarını salık vermeye hakkımız yoktur. Bunu istemek, onları suçlayan Devlet Güvenlik Mahkemeleri savcılarıyla aynı yanılgı düzeyine düşmek olur. Ama sanırım ki kendilerinden şunu rica edebiliriz: Partinin yığınsallaşması ve sağlıklı gelişmesi için, kendiliklerinden özveride bulunarak, kollektif önderlik kadrosunda bulunsalar bile, en üstteki yöneticiler olmamaları...

Bugün Türkiye'de, geçmişte olduğu gibi, gerek bilgi gerek kılgı bakımından böyle bir partiyi yöneteceklerin sıkıntısı çekilmiyor.

Bu söylediklerimin, ileriki aşamaların işleri olduğunu biliyorum. Ancak bu birleşikliğin sürmesi, ileriki aşamalarda, bir toplumsal hastalığımız olan ayrılmalara ve parçalanmalara neden olmaması için, bu kollektif önderlik kadrosu üzerinde şimdiden durmak gereğini duydum.

3- Partinin yığınsal olmasını sağlayacak, ilerdeki olası parçalanmaları da önleyecek önlemlerden biri de, kurulacak bu partinin hangi siyasal kalıtların sahibi olduğunun bilinmesidir. Bu konuda önerim şudur: Bu parti, benimsediği ya da benimsemediği geçmişteki bütün sol örgütlerin olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilebilecek bütün deneyimlerinden yararlanmalıdır. Ancak, eski sol örgütlerden salt birinin kalıtçısı Çünkü, eski bir örgütün kalıtçısı olmamalıdır.

- O örgütün sorunlarını da yüklenmek demektir,
- Böyle bir durumda karşılıklı eleştiri ve özeleştirilere neden olunacağından, çıkacak tartışmalar sonucunda birleşme bozulabilir, parçalanmalara yol açabilir.

Daha da genişleterek bu birleşmeyi sağlamaya çalışırken, gelecekteki olası parçalanmaların olmaması için gereken önlemlerin şimdiden düşünülmesi gerekir.

Parti izlencesi

Parti izlencesinin kısa olmasını isteyen arkadaşlarımız var. Ben bu düşüncede değilim. Bu birleşmenin sürekli olmasını istiyoruz. Çok kısa izlence, anlaşma olduğu sanısını verse de, ilerde anlaşmazlıklara neden olabilir diye düşünüyorum.

Bir de önerim var. Her izlence maddesinin gerekçeleri de geniş olarak yazılmalı ve bu gerekçeler izlenceden ayrı derlenmelidir.

İzlencenin amaç maddesinde, Türkiye'nin adaletsiz olan toplumsal yapısının değiştirilmek istendiği, bunun için de devlet yapısının çağcıl ve demokratik biçimde yeniden yapılanması gerektiği, sözde ve kağıt üstünde değil yaşamda da çoğulcu ve katılımcı demokrasinin gerçekleştirileceği açık olarak belirtilmelidir.

Uygulama izlencesi

Parti izlencesinden ayrı olarak, parti izlencesi doğrultusunda bir uygulama izlencesinin çok gerekli olduğuna inanıyorum. Geniş halk tabakalarıyla, yığınla ilişki ve iletişim kurmak bakımından, uygulama izlencesi, parti izlencesinden çok daha önemlidir. Uygulama izlencesinde, Türkiye'nin güncel, ivedi ve somut sorunları ve bu sorunların nasıl çözüleceği açıkça ve somut olarak gösterilip açıklanmalıdır. Örneğin bu parti, Türkiye'nin 60 milyar dolar dış borcu için ne düşünüyor? Çünkü 60 milyar dolar dış borcu olan herhangi bir ülkenin tam bağımsızlığı olanaksızdır.

Şu ya da bu nedenle birleşmenin dışında kalmış, gerek örgüt, gerek kişilere birleşme önerilerimiz sürmelidir. Geçmişten ders alıyorsak "Gelin bize katılın" denilmemeli, "birleşelim" denilmelidir.

Türkiye'nin gücü olması gereken değişik halkların varlığının, niçin ve nasıl tehlike sayıldığı ve bunun nasıl giderileceği anlatılmalıdır. Kürt sorununun çözümü için partinin somut önerisi nedir? Yine Türkiye'nin gücü olan, olması gereken jeopolitik durumunun niçin bir tehlike olarak görüldüğü ve bunun nasıl düzeltileceği anlatılmalıdır. Türkiye'nin tabulardan nasıl kurtulacağı uygulama izlencesinde yer almalıdır. (Örneğin MİT)

Uygulama izlencesinde, yıllardanberi bilinen, acısı çekilen, ama açıklanamayan bütün bu türlü sorunların üstüne yüreklice gitmek gerekir.

Bu parti, Türkiye'deki partilerin seçeneği olmalıdır. Seçenek parti olmanın başlıca iki koşulu:

- Partinin yapısında ve sorunlara getirdiği çözümde, gerek biçim gerek biçem olarak yeni ve değişik olmak,
- Yine her konuda, söz ve davranış ve eylemde özgün olmaktır.

Bu bakımdan, partinin tüzüğü de, örneğin parti yapılanmasındaki kolektif önderlik gibi, bir yenilik getirmelidir.

Partinin kısa zamanda kurulup, yurdumuza ve halkımıza borcu olan görevi yerine getirmesini dilerim.

Teşekkür eder, saygılarımı sunarım. ■

HİÇ KİMSE DIŞLANMAMALI

Oluşturulması düşünülen yapılanma varolan yapıların damgasını taşımamalı, mücadele geleneğimizden yararlanmalıdır.

Sosyalistlerin Birlik Girişimi Hazırlık Kurultayı Divan Başkanı Halit Çelenk'in açış konuşması

Türkiye sosyalist hareketinin değerli temsilcileri,
Değerli dostlar, arkadaşlar,
Basınımızın değerli üyeleri,

Delege arkadaşlarımın bana ve divan üyelerine gösterdikleri güvenden ötürü teşekkür ederim.

Dostlar,

Biz burada niçin toplandık? Geçmişe ve bugüne kısa bir gözatalım:

Siyasal iktidarlar bugüne değin işçi sınıfımız ve emekçiler üzerinde, kırsal alanda yaşayan emekçiler üzerinde, tüm çalışanlarımız, eğitim emekçilerimiz ve gençlerimiz üzerinde, yani halkımız üzerinde bir baskı politikası uyguladılar.

Temelinde sömürü mekanizması bulunan bu baskı politikası değişik adlar altında ve demokrasi teraneleriyle günümüze kadar sürdürüldü. İktidarlar değişti ama baskı politikası değişmedi.

Ülkemize, dışa bağımlı, tekelci kapitalist bir sistem bütün acımasızlığıyla egemendir.

Bu baskı ve sömürüye karşı çıkan, demokrasi, insan hakları ve bağımsızlık istiyen insanlarımız izlendi, fişlendi, işkence tezgahlarından geçirildi. Siyasal iktidara bağımlı, siyasal etkilere açık mahkemelerde yargılanarak ölüm cezasına varan, haketmedikleri ağır cezalara çarptırıldılar. İşkencehanelerde, darağaçlarında yaşamlarını yitirdiler. Çifte standart uygulamalarıyla, sol dünya görüşünü benimseyen gençlerimiz en ağır cezalara mahkum edildiler.

Demokrasiden, insan haklarından, hakça bir düzenden yana insanlarımıza yaşam hakkı tanınmadı. 12 Mart ve 12 Eylül faşist dönemleri bunun su yüzüne çıkan örnekleridir.

50 yılı aşkın bir mücadeleye karşın düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü yasaklayan, egemen ideolojinin ve baskı düzeninin bekçileri 141-142. maddeler hala yürürlükte.

Ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlardaki baskılar acımasızca sürüyor. Baskı rejimi kurumlaştı.

Türkiye solunun dağıklığı, siyaset sahnesinde yerini alamayışı bu baskıları daha da pervasızlaştırdı.

Ülkemizin, insanlarımızın bu durumdan kurtulmaları, insanca bir yaşama, hakça bir düzene kavuşabilmeleri, uygulanan baskı rejimine karşı çıkmaktan, ona karşı örgütlü siyasal bir mücadele vermekten geçmektedir.

Burada bunun için toplandık.

Dostlar,

Yaklaşık, beş yıl süren birlik çalışmaları sürecinden geçerek bugüne geldik. Bir dağınıklık içinde bulunan Türkiye solunun, bu dağınıklıktan kurtularak birliğe kavuşması, tüm sol kişi, çevre ve eğilimlerin biraraya gelerek Türkiye solunun siyaset sahnesinde yerini alması bu çalışmaların temel amacı oldu.

Bugün için birlik çalışmalarının dışında kalan çevre ve geleneklerin bu yeni oluşum içinde yeralmalarını hepimizin ortak bir umudu, beklentisi olarak değerlendiriyor ve diliyoruz.

Kurulması düşünülen ve hazırlık çalışmaları yapılan sosyalist parti, bilimsel bir dünya görüşünü benimseyen, ülke sorunlarının çözümünde çağdaş ölçüleri temel alan insanların gerçekleştireceği yeni bir yapılanma ile oluşacaktır.

Türkiye insanının tarihine, geleneklerine, demokrasi, bağımsızlık mücadele ve istencine ön planda yer vermesi gereken bu örgütlenme ancak sosyalizmin Türkiye gerçeklerine ve koşullarına uygulanması ile işlevini yerine getirebilir.

Amaç her türlü sömürüye, baskıya, eşitsizliğe son vermek ve özgür insanlar toplumunu gerçekleştirmektir.

Bu bağlamda işçi sınıfımızın, emekçilerimizin söz, karar ve denetim hakkını kullanacağı toplumsal bir düzeni amaçlıyoruz.

Kürt sorunun özgürce tartışılması, bu konuda uluslararası antlaşmalara dayalı adil bir çözüm bulunması ve uygulanması da gündemde olacaktır.

Gençlik sorunlarının çağdaş bir anlayışla çözümü, gençliğe bu yeni yapılanma içinde aktif görevler verilmesi, cins ayrımcılığının kaldırılması toplum yaşamının her alanında şiddete son verilmesi kurulması düşünülen partinin hedefleri arasında olmalıdır.

Dostlar,

Bu parti iç işleyişinde demokratik ilkelere ve hukuk kurallarına saygılı bir parti olmalıdır.

Hiçkimse dışlanmamalıdır.

Herkes bu sürece kendisinden birşeyler katmalıdır.

Oluşturulması düşünülen bu yapılanma, varolan yapıların damgasını taşımamalı, mücadele geleneğimizden yararlanmalıdır.

Bu süreç ve ulaşılan aşama kutlu olsun.

Sağolun. ■

▶ Halkı temsil eden emekçilerin temel sorunlarda görüşlerinin alınması, problemlerinin dinlenmesi, önceliklerinin belirlenmesi ile toplum profili daha isabetli çıkartılabilir.

Önümüzdeki haftalarda bütün inisiyatifler "nasıl bir parti", "nasıl bir sosyalizm","nasıl bir program" konuları başta olmak üzere kurulacak partiye değgin tüm temel konuları tartışmağa başlayacaklar.

Aynı süreçte ve aynı haftalarda paralel bir çalışmanın daha başlatılmasının yararlı olacağı inancındayım. Bu çalışma, toplumumuzu daha yakından, daha derinlemesine tanımamızla ilgili.

Kuşkusuz ki, yeni partiyi kuracak olan arkadaşlar yurdun dört bir yanında günlük yaşamın içinde, üretim sürecinde, eğitim sürecinde toplumumuz hakkında genel ya da yerel sayısız ayrıntılı bilgilere, gözlemlere ve kanaatlere sahipler. Ne ki, bu bilgilerin, kanıların çoğu tekil nitelik taşıyorlar, ya da yerel olarak en yakın ilişkiler içinde bulunan kişiler arasında paylaşılıyorlar, değiş-tokuş ediliyorlar.

Oysa hem partileşme sürecinde, hem de parti pratiği boyunca toplum ve onun çeşitli kesimleri hakkında bütün enformasyonların, gözlemlerin birleştirilmesi, tüm parti kamuoyuna sunularak kollektif ve anonim bir niteliğe kavuşturulması hem alınacak politik kararlar açısından, hem de bizatihi pratik faaliyet yönünden büyük önem taşıyor. Özellikle bu türden toplu bir bilgilenme ve bilgilendirmenin yeni parti girişiminin ilk adımlarında gerçekleştirilmesi, toplumun nabzını yakalamak için, elzem gözüküyor.

İlk bakışta böyle bir çalışmanın, zaten bilinen sonuçları doğuracağı, bir anlamda malumun ilamını getireceği düşünülebilir. Gelgelelim, sosyalistler on yıldır yasal siyasal çalışmanın dışındalar, hayatın bilfiil içinde olsalar ve toplumdaki değişmeleri, bu değişmelerin kendi çevrelerindeki yansımalarını yakından izleseler dahi, geniş kapsamlı bir siyasal çalışmadan yoksun kalmanın dezavantajlarını, yaşadılar yaşıyorlar. Partiyi başlangıç noktasından itibaren hep birlikte oluşturacak arkadaşların hepsinin, bulundukları inisiyatiflerin bütünlüğü içinde kapsamlı bir sistematik çalışmaya girmeleri, geniş temaslardan edinecekleri bilgi ve gözlemleri, kanaatleriyle birlikte, derli-toplu ve yazılı hale getirmeleri ile merkezi girişim düzeyinde kurulacak bir büronun da, hem ülke genelindeki, hem de yerel planlardaki bu bilgileri, sonuçları, kanıları birleştirmesi sayesinde, ortaya sanılandan daha boyutlu, daha derinlikli sonuçların çıkacağı kanısındayım.

Bu bakımdan, 21 Temmuz toplantısında seçilen komisyonların ve yürütme kurulunun öl-

Yalçın Yusufoğlu

YENİ PARTİ GİRİŞİMİNE BİR ÖNERİ

Partileşme sürecinde, toplum hakkındaki bilgi ve gözlemlerin birleştirilmesi, parti kamuoyuna sunulması politik kararlar ve pratik faaliyet yönünden önem taşıyor.

ke genelindeki değişik siyasal partilerle, mesleki nitelikli kuruluşların tamamıyla, bilim, basın, kültür çevreleriyle, kendi alanında isim yapmış, otorite sayılan kişilerle görüşmeler yapması, sadece bu parti girişimini, niteliğini ve amaçlarını onlara tanıtma niteliğindeki nezaket ziyaretlerinden ibaret kalmazsa, bu temaslar belki ondan da önemlisi, kendileriyle görüşülen kuruluşların ve kişilerin ülkemizin temel konularındaki ya da kendi özgül alanlarındaki fikirleri, kanıları ve önerileri öğrenmeğe yoğunlaşırsa, parti girişimi toplumumuzun bugününde şu ya da bu kesiminde az ya da çok söz sahibi olanların görüşlerini **doğrudan doğruya** öğrenmiş olacaktır.

Aynı çalışmanın, yerel inisiyatiflerce, kendi yörelerinde hem kuruluşlarla, hem de kişilerle yapılması, ayrıca yörede örgütsel bir temsil niteliği olmayan, ama doğrudan doğruya halkı temsil eden emekçilerin tüm temel sorunlarda görüşlerinin alınması, problemlerinin dinlenmesi, önceliklerinin belirlenmesi, o insanlarımızın neler düşündüklerinin, hissettiklerinin etraflıca öğrenilmesi durumunda ve bütün bu bilgilerin bir araya getirilmesi ile toplumumuzdaki çok çeşitli profillerin daha sıhhatlice, daha isabetlice çıkartılabileceğini düşünmekteyim.

Tabi ki, bu çalışmaların bir kamuoyu yoklaması yapar gibi, anket soruları sorar gibi, düzenlenmesini önermiyorum. Şayet, seçilen komisyonlar ve onlara yardımcı olacak uzman bilimciler ortak bir metodolojiyi saptarlarsa, çalışmanın verimliliği için öncelikleri belirlerlerse ayrıntılı bir çalışmanın yapılabilmesi için yerel inisiyatiflerdeki binlerce arkadaşın hepsi aktif ve yaratıcı bir şekilde katılırlarsa, siyasi mülahazalar bir yana Türkiye tarihinin en önemli sosyolojik araştırmasını da toplumumuza kazandırmış olacaklardır.

Böyle bir çalışma, sistemli ve ciddi bir şekilde yürütülüp, sonuçlandırıldığı takdirde hem toplumun geneli hakkında, hem de ayrı ayrı kesimlerinin durumu, istekleri, kanaatleri konusunda, ve hem de yerel düzeylerde, sadece somut bilgi ve fikirlere sahip olmakla kalınmayacak, bu çalışmalar aynı zamanda partinin ana programa bağlı olarak her konuda üretmesi gereken somut programların, önerilerin ve politikaların oluşmasında da zengin olanaklar sunacaktır. Keza, yeni parti yerel birimlere dayanacaksa, desantralize olacaksa, bu çalışmanın yerel politikalar ve pratik bakımından ayrıca önemi vardır.

Bu çalışmalar partinin ana programa bağlı olarak her konuda üretmesi gereken somut program, öneri ve politikaların oluşmasında zengin olanaklar sunacaktır.

Özetlemeğe çalıştığım türden bir çalışmanın kotarılması fikri bana ait değil. Fransız Sosyalist Partisi'ni ve iç ilişkilerini yakından bilen bir arkadaşım, partinin son aylarda benzer bir çalışmayı başlattığını, 81'den beri -iki yıllık kohabitasyon dönemi hariç- iktidar partisi olmanın, ve son seçimleri de kazanmış bulunmanın partiyi rehavete ittiğini, devlet ve yerel yönetim işlerine fazlaca soktuğunu, şimdi ise partinin toplumla bağlarını tazelemek ve yeni politikalar üretmek için böyle bir faaliyetin yararlı görüldüğünü anlattı.

FSP'nin hükümette sosyal demokrat politikalardan bile uzaklaşarak, bir merkez partisi kimliğinde ülkeyi yönettiğini, özellikle ekonomide merkez sağ bir çizgi izlediğini bilsek, belki de partinin gevşeyen kitle ilişkilerine canlılık getirmek için bu yola gittiğini düşünsek bile, ülkemizdeki Marksist birikim ve mücadele güçlerinin bir bölümünün yeni bir atılım yaparken, o partinin andığım deneyinden ve yönteminden yararlanması, o yöntemi ülkemize uygun bir şekilde geliştirmesi ve sonuçlara ulaşması son derece yararlı olacaktır.

Fransız Sosyalist Partisi, anılan çalışmaya "**toplumun radyoskopisini çıkarmak**" adını koymuş. Tıp bugün radyoskopiden daha gelişkin olan tomografi yöntemine ulaştı. Olanaklarımız belki toplumumuzun tomografisini çıkarmağa yetmez, fakat Fransız toplumundan daha destabilize bir topluma sahip Türkiye'de, radyoskopiden daha ilerisini gerçekleştirmemiz pekala mümkün. ■

Görüş editörlüğünün SSCB'deki mevcut duruma değgin benden istediği bir gözlem - değerlendirme yazısı ile ülkemizde çalışmaları sürmekte olan parti girişiminde yer alan tüm inisiyatiflere sunmak istediğim bir öneri yanyana gelince, derginin bu sayısına iki yazı birden göndermek zorunda kaldığım için okurların hoşgörüsünü dilerim.

E. Sezgin
V. Uçum

MARKSİSTLERİN BİRLİĞİ VE KÜRT SORUNU

Kürt Marksistleri ve aydınları kendi ulusal kimlikleriyle mücadeleye katkı yapmak ve Kürt sorunununun çözümüne olanak sağlayacak koşulları yakalamak istiyorlar.

Türkiye Marksist hareketinin her zaman gündeminde olan birlik sorununda, 15 Nisan Kuruçeşme Toplantısı'nda somut bir adım atıldı. Son yıllarda sürdürülen tartışma ve görüşmelerden sonra birlikte olabileceklerine inananlar bir araya geldiler. 15 Nisan toplantısında alınan karar gereğince 23 Haziranda bir hazırlık kurultayı yapıldı. Şimdi Ankara Kurultayının aldığı karar doğrultusunda program ve tüzük komisyonları oluşacak. Böylelikle nasıl bir parti politikası istendiği doğrultusunda tartışmalar yapılacak. Biz de, başlanacak olan bu tartışmalara katkı olması amacıyla Kürt sorununa ilişkin kimi yaklaşımlarımızı şimdiden ifade etmek istiyoruz.

> **Kürt Sorununun çözümü Türkiye demokrasisinin sağlam temellere oturması için gereklidir. Sınıfların, ulusların çeşitlilik içinde kendilerini ifade edebilecekleri, kendi değerleri ve talepleriyle yapılanmasına katılabilecekleri demokrasi ancak Kürtlerin gelişmenin her aşamasında denk düşecek sorunlarını çözerek ilerleyebilir.**

Marksistlerin Birlik Partisi, ulusal sorunda yeni arayışları dikkate alan bir politika geliştirmek durumundadır. Ulusal sorunun çözümünün ilk ve tek pratiğinin yaşandığı Sovyetler Birliği'nde ulusların son yıllarda eşitlik ve özgürlük talepleriyle hareketlendiğini görüyoruz. Sosyalist ülkelerde sözümona bir "sosyalist ulus" yaratılamadığı gibi, ulusal sorun ulusların hak eşitliği temelinde çözülmemiş durumda kalıyor. Bu durum, ulusal sorun teorisi ve politikasının sorgulanmasını gerektiriyor. Çokuluslu bir ülkede politika yapmaya çalıştığımızdan, bu görev bizim de önümüzde duruyor. Bu durumun Kürt Marksistleri ve aydınları için ayrı bir önemi var. İzlediğimiz kadarıyla, onlar politikada ve örgütlenmede yeni arayışlara yöneliyorlar. Kürtler, kendi ulusal kimlikleriyle yapıların içinde var olmak ve politikaya, demokrasi ve kendi özgürlükleri için katılmak istiyorlar.

Bugün ulusal sorunda nasıl bir politikaya ihtiyacımız var?

Bugünü dünden ayıran ve politikamıza kaynaklık eden somut durum nedir?

Öncelikle, dünyada bir devrimci durumun, buna bağlı olarak gerçekleşecek devrimci bir kabarmanın olmadığı, yakın bir gelecekte de böylesi bir beklentinin mümkün görünmediği koşullarda yaşıyoruz.

İkincisi, insanlığın, genel insani sorunların çözümü temelinde bütünleşme, birlikte davranabilme eğilimi güç kazanıyor. Eşitlik, özgürlük, adalet değerleri için mücadele yeni bir biçimde yeniden gündeme geliyor.

Üçüncüsü, sosyal sistemlerin bütünü içinde kendilerini tanımlama olanağı bulamamış yapılar bugün kendilerini tanımlayabilme koşullarını yakalamaya, kendilerini tanımlamaya çalışıyorlar. Ulusal özgürlüğü de, bu temelde yeniden ve özgün biçimde tanımlama gereği ortaya çıkıyor.

Dördüncüsü, tek tek sorunların bütün içindeki belirleyici önemi artıyor.

Beşincisi, günümüzde ulusların özgürleşme mücadelesi içerik ve kapsam olarak dünden farlılaşıyor, antiemperyalist ulusal kurtuluş savaşları dönemi sona eriyor.

Kapitalizm günümüzde, bilimsel-teknik devrimin olanakları üretim sürecinde kullanarak üretici güçleri geliştiriyor. Kapitalist sistemde derin sosyal, ekonomik, politik bunalımlar beklentisi bugün için gerçekçi ve inandırıcı bulunmuyor.

Genel görüntünün böyle olduğu dünyamızda ulusal soruna devrim perspeküfiyle yaklaşmak, sorunu belirsiz bir geleceğe "ertelemek" olacaktır. Kaldı ki, günümüzde devrim anlayışı da değişmek zorundadır. Öte yandan "ulusal sorunu" proletarya devrimi ile bağlı bir sorun olarak ele almanın doğru olmadığını düşünüyoruz. Bunu kendi içinde bütünlüğü olan, kendisi için bir sorun olarak değerlendirmenin gereğine işaret etmek istiyoruz. Ulusal sorunların yaşandığı çokuluslu devletlerde sorunun taşıyıcısı toplumsal dinamiklerin "devrimin" toplumsal dinamiklerinden farklılığının düşüncemizi haklı kılacaklarına inanıyoruz.

Dünya küçülürken, uluslararası ilişkileri istikrarsızlaştıran, sorunları insanlığın geleceğini ilgilendiren sorunlar düzeyine yükseltiyor. Ulusal sorun da, günümüzde gerek uluslararası ilişkileri tehdit etmesi bakımından gerekse insan hakları ihlalinin en kaba biçimi olduğu için, insanlığı ilgilendiren bir problem halini alıyor.

Günümüzde tek tek sorunların önemi giderek artıyor. Parçayı bütüne, tekil olanı genel olana tabi kılma anlayışı yerini, tekil olanın önemini kabul etmeye bırakıyor. Toplumda sınıfların, dünyada ise ulusların çeşitliliğini kabul etme ve bunu zenginlik olarak görme yönünüde eğilim güçleniyor. Tek tek ulusların özgürlük ve demokrasi sürecinin gelişimi, genele etki ederek, demokratik ilişkilerin oluşturulmasına katkıda bulunuyor.

Günümüzde ulusal sorunlar içerik ve kapsam olarak farklılaşmıştır. Bugün ulusal baskının yaşandığı bölgelerde, ulusların talebi adil, demokratik, eşit ilişkiler, kendi kaderini kendi eline almak olarak beliriyor.

Gelişmelerin ışığında baktığımızda, kendi kaderini tayin hakkı kavramının her tarihsel aşamada nesnel durumdan kalkarak anlamlandırılabileceğini söyleyebiliriz. Bir ulusun ulusal gelişmesinin vardığı düzeyde, ilerlemesinin önünde duran sorunlarını aşabilmek için kendisinin, kendi iradesiyle ne yapacağına, hangi yoldan ilerleyeceğine karar veriyor olabilmesi, kendi kaderine sahip olmasıdır. Burada kısaca şunu söylemek istiyoruz: Kendi kaderini tayin hakkı farklı somut durumlarda değişik anlamlandırılabilir. Sovyetler Birliği'nde ulusların özgürlük ve eşitlik talepli hareketliliği aynı zamanda ulusal bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Hareketin niteliğini, aşmaya çalışılan çelişkinin karakteri belirliyor. Ulusal kaderi tayin hakkı da taleplerde ifadesini buluyor. Yani, klasik yaklaşımımızla ulusların kaderlerini tayin hakkı son tahlilde bir ulusun diğer ulusal bütünlerden ayrılması olarak anlam kazanmıyor; her durumda, ilkenin içeriği bir yerde "ayrılma"da ifade bulurken, bir başka yerde eşitlik ve özgürlük temelinde beraber kalma şeklinde daha doğru ifadelendirilebiliyor.

Solda ulusal meseleye yaklaşımdaki değişiklik bununla sınırlı değil. Devrim, demokrasi, parti anlayışları değişen, giderek Marksist-Leninist kuramın bütün temel kavram ve kategorilerini sorgulamayı, farklı tarihsel - toplumsal koşullarda yeniden tanımlamaya çalışan çevreler her temel sorunun çözümünde olduğu gibi, bu konuda da klasik anlayıştan uzaklaşmaya ve yeni arayışlara yöneldiler. Karşılıklı bağımlılığın alabildiğince arttığı dünyamızda kendi kaderini tayin hakkı ilkesini soyut tanımlamalardan kurtarmak gerekir.

Türkiye'de Marksistlerin önünde böylesi bir görev var. Bir uçtan diğerine (kurtarıcılıktan, sorundan kurtulmaya) savrulma biçiminde or-

taya çıkan anlayıştan uzaklaşarak sorunu sahiplenmeye ve ona, çağımızın gerçeğinden ve kendi nesnelliğimizden hareketle çözümler aramaya yönelmek gerekiyor.

❐

Kürt sorunu politik bir sorun olduğundan ancak politika zemininde ve politik araçlarla çözüm yoluna girebilir. Çözüm yoluna girmekten söz ediyoruz, çünkü, sorun yanlış politikalar ve yaklaşımlar sonucu alabildiğine karmaşıklaştırılmış bulunuyor. Demokratikleşmenin her evresinde ancak bir boyutuyla çözülebilecek bir sorunla karşıkarşıyayız. Yıllardır Kürtlerin özgür gelişme süreçleri tıkandığından, çözüme kavuşabilmek için kat etmek zorunda oldukları yolda görece uzun olacaktır.

Kürtlerin parçalanmışlığı bakımından bölgeyi, yirminci yüzyılda en temel insani haklarından yoksun bırakılmış olduklarından dolayı da insanlığı ilgilendiren, uluslararası bir sorun niteliği de olan Kürt sorununun çözümü için hem Türkiye'de, hem de uluslararası düzeyde tarafların mutabakatı gerekiyor. Marksistlerin Birlik Partisi, Kürt sorununa ilişkin programatik yaklaşımında sorunu bütün boyutlarıyla dikkate almak durumundadır.

Kürtlerin varlığının tanınması talebi ve kimlik sorunu

Son birkaç yıldır Kürtlerin varlığının tanınması talebi çok geniş çevrelerce kabul gördü. Son olarak çıkarılan kararnamelere rağmen Kürtlerin varlığı belli bir meşruiyet kazandı. Ülkenin politik güçleri Kürt sorununda yeni politikalar geliştirmeye hazırlanırken bu meşruiyeti temel almak durumunda kalıyorlar. Dün sorunun gündeme gelmesinde ve tartışılmasında belirleyici bir misyon gören Kürt varlığının kabul edilmesi talebi, bugün tek başına yetersiz kalıyor. Mevcut yasaların, Kürt gerçeği temelinde yeniden biçimlenmesini istemek Kürt sorununda günümüzün ilerletici istemi olabilir. Kürt varlığının yasalarca güvence altına alınması, ulusal-demokratik-insani hak ve özgürlüklerinin yaşama geçirilebilinmesinin yolunu açacaktır. Kendi geleceklerini özgürce belirleyecekleri toplumsal-politik koşulların oluşmasını sağlayacak, bu yolla demorkatikleşme sürecine katılabileceklerdir.

Mevcut yasaların Kürtlerin varlığını tanımaması, Kürtlerin kendi kimlikleriyle toplumsal yaşama katılmalarını engellemektedir. Öte yandan Kürtler de kendi kimliklerini tanıma ve bu kimlikle ortaya çıkma yönünde güçlü bir eğilimin geliştiği de bilinen bir gerçektir. Kürtlerin devletle ilişkilerinde, politik platformlarda ve yaşamın öteki alanlarında kendi kimlikleriyle ortaya çıkmaları, Kürt varlığını reddeden yasaların işlevsiz hale gelmisinde önemli bir rol oynayacaktır.

Bu arada Sosyalistlerin Birlik partisinde Kürtlerin nasıl yer alacaklarını da tartışmalıyız. Tek başına "Marksistlik" tanımlaması birlikte olmanın zeminini oluşturmuyor. Kürt Marksistleri bu yeni sürece soyut "enternasyonal Marksistler" olarak değil, kendi ulusal kimlikleriyle katılmaktan yanadırlar.

Kürt Marksistlerinin her şeyden önce nesnel olarak Kürt kültürüne, diline ve öteki ulusal-demokratik haklarına sahip çıkmak gibi görevleri vardır. Kürt Marksistlerinin öncelikle sahip çıkmak durumunda oldukları sorunlar Kürtlerin çözmeye çalıştığı sorunlardır.

Kürtlerin sorunlarını Sosyalistlerin Birlik Partisine taşıyacak olan da bu kesimdir. Her gün değişen ve zenginleşen taleplerinin Marksist partinin politikasına yansımasını sağlamak da en başta bunların görevidir. Ancak bu yolla Sosyalistlerin Birlik Partisi Kürtlere ve onun değerlerine bağlanabilir.

Kendi ulusal kimlikleriyle birlik sürecine katılan Kürt Marksistlerin aynı zamanda, Kürtlerin demokratik ve hümanist değerlerini de bu birliğin içine taşıyacak, birlik ise Türklerin ve Kürtlerin ortak demorkatik değerlerinin üzerinde yükselecektir.

Kürt Marksistlerin ve aydınları kendi ulusal kimlikleriyle mücadeleye katkı yapmak ve Kürt sorununun çözümüne olanak sağlayacak koşulları yakalamak istiyorlar. Önyargısız diyalog ve tartışmadan kazançlı çıkacak olan Marksistlerin birliği ve iki halk olacaktır.

Demokrasi mücadelesinin bir parçası olarak kürt sorunu

Türkiye Marksist hareketinin geçmişte Kürt sorununa yaklaşımındaki ortak yan soruna işçi sınıfının çıkarları temelinde bakıştı. Her parti ya da hareket ulusların kaderlerini tayin hakkını savunduğunu ve bu ilkeyi devrimden sonra yaşama geçireceğini taahhüt ediyorldu. Bugün bazı çevreler aynı tutumda ısrar ediyorken, büyük bir kısım ise Kürt meselesinin demokrasi sorunu olduğunun bilincinde. Ancak görebildiğimiz kadarıyla burada da iki yanlış eğilim göze çarpmaktadır. Birinci yanlış eğilim "sorun demokrasi geldiğinde çözülecektir" görüşünde somutlanıyor. Bu görüşün "sorunu devrim çözecektir" yaklaşımından temelde hiç bir farkı yoktur. İkincisi, "Kürtler kendi sorunlarını çözsünler biz destek olalım, bu onların sorunları" diyen anlayış.

Bu Kürt sorununun, çözümünün, ülkenin demokratikleşmesiyle olan bağını görememektir. Kürt sorunu çözümsüz kaldığı sürece başta devlet olmak üzere hiç bir kurum doğru dürüst yenilenemiyor, demokratikleşemiyor. Geçmişte de bugün de Kürt sorunu demokrasisizliğin bir gerekçesi olmuş, bizzat demokrasinin önünde bir engel oluşturmuştur. İşte tam da bu nedenle, Kürt sorunu sadece Kürtlerin sorunu değil, Türkiye'nin ve Türk halkının sorunudur.

Kısaca, Kürt sorununun çözümü öncelikle Türkiye demokrasisinin sağlam temellere oturması için gereklidir. Sınıfların, ulusların çeşitlilik içinde kendilerini ifade edebilecekleri, kendi değerleri ve talepleriyle yapılanmasına katılabilecekleri bir siyasal sistem olarak demokrasi ancak Kürtlerin, gelişmenin her aşamasına denk düşecek sorunlarını çözerek ilerleyebilir.

Türkiye'nin bütün temel sorunlarına olduğu gibi Kürt sorununa da siyasal demokrasinin ilke ve kuralları içinde çözümler öneren Marksistlerin Birlik Partisi bu sürece Kürtleri kazanabilir.

Marksistlerin Birlik Partisinin, resmi politikanın açmazını gösteren ve Kürt sorununa Kapitalizm koşullarında, demorkasi içinde çözüm öneren alternatif bir programı olmalıdır. Alternatif programın temel noktalarından bazıları bizce şunlar olmalıdır:

1) Soruna askeri önlemlerle, şiddet yöntemiyle "çözüm" arayan resmi anlayışın karşısına, politika zemininde demokratik-barışçı çözüm öneren bir anlayışla çıkmalı. Politik çözümün demorkatik mücadele yöntem ve araçlarıyla olanaklı olacağının altı çizilmeli.

Soruna askeri önlemlerle, şiddet yöntemiyle "çözüm" arayan resmi anlayışın karşısına, politika zemininde adil demokratik-barışçı çözüm öneren bir anlayış çıkarılmalı. Politik çözümün demokratik mücadele yöntem ve araçlarıyla olanaklı olacağının altı çizilmeli.

2) Bugüne müdaheleyle yarının biçimleneceği gerçeğinden hareketle, Kürtlerin sorunlarına bu günden çözümler önerilmeli.

3) Alternatif program, Kürtlerin ve Türklerin kaderinin birbirine bağlı olmasına karşın, sürdürülen ayırımcı, adaletsiz politikalar nedeniyle iki kesim arasında yaratılan eşitsizlik ve göreli karşıtlığı kaldıracak bir anlayışa dayanmalı.

4) Marksist partinin programı Kürtlerin özgür iradelerini kullanabilecekleri, kendi demokratikleşmelerini gerçekleştirebilecekleri koşulları yaratmayı öngörmeli.

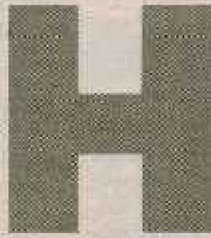
5) Kürtlerin özgürleşme ve dünyadaki gelişmelere bağlanabilmeleri için olanaklı yolları gösterebilmeli.

6) Sorunun çözümü için, ilgili bütün tarafların ve başta iki halkın mutabakatını öngören bir anlayışa sahip olmalı.

Tevfik Çavdar

GÜNÜMÜZ KOŞULLARINDA NASIL BİR PROGRAM GEREKİR

Sosyalizm günümüzde önemli bir sınav geçirmektedir. Birçok sorunun yanıtı, hazır modellerde aranmaz.

aziran ayının son haftasında Sosyalistlerin Birlik Partisinin kuruluş hazırlıklarını başlatacak kurultay, Ankara Atatürk Spor Salonunda toplandı. Kurultaya ikibini aşkın delege katıldı. Delegeler çeşitli aykırı düşünceleri gündeme getirseler bile birliğin olmazsa olmaz bir sorun olduğunu, bundan vazgeçilemeyeceğini vurguladılar. Salonda delegelerin noksansız denebilecek bir çoğunlukta olmasına karşın dinleyici bölümlerinde beklenen ilgi pek görülmüyordu. Neydi bu ilgisizliğin nedeni? Bir ölçüde duyurunun iyi yapılmaması sözkonusu olabilir. Özellikle basının rolü sanıldığından da büyüktür. İlerici olarak nitelenen gazeteler bile kurultaya önemine uygun yeri vermedi. İki üç tekelin elinde bulunan yayın organları ise olaydan habersizmişcesine bir tavrı severek sergilediler.

Sosyalist ülkelerdeki demokratikleşmenin hızı ve boyutları dünyada yeni bir demokrasi anlayışının doğuşuna neden olabilecek niteliktedir. İşte, programın hazırlık aşamasında asıl bunun üzerinde durulmalıdır.

İlerici oldukları izlenimini sürekli olarak veren köşe yazarlarımız kurultaya gelmedikleri gibi, birleşmeye yönelik olumlu ya da olumsuz bir düşünceyi bile yansıtmadılar. Olay sanki başka bir ülkede geçiyormuşcasına dikkatlerden kaçırıldı. Aydınlarımızın önemli bir bölümü de konudan uzak durmağa çalıştılar. Sıradan bir olay için bile günlerce düşüncelerini ortaya koyan yazarlarımızın bu suskunluğunu da anlamak bizim açımızdan mümkün değildir. Oysa yaşadığımız günlerde demokrasiye, daha iyi bir Türkiye özlemine yönelik her hareketin desteklenmesi gerekiyor. Üstelik böyle bir gereği sık sık vurgulayanlar da gene aynı yazarlarımız, aydınlarımız.

Kurultayın coşkusu, değişik görüşlerin getirildiği konuşmalar bir yana, şimdi hepimizin, daha doğru bir deyimle tüm aydınların, eli kalem tutanların yapması gereken program tartışmalarına katılmak, düşüncelerini, yaklaşımlarını dile getirmektir. Ancak böylece birlik hareketi politik yapımızın içersinde üzerine düşen işlevi noksansız görebilecektir. Böyle bir davranışın içine girmediğimiz zaman hem kurulacak yeni birlik partisinin politik tutumu, hem de ülkedeki siyasal tıkanma konusunda hiçbir yakınmaya hakkımız olmayacaktır.

Kurultayda da görüldüğü gibi birbirlerinden çok farklı, hatta bir anlama günümüz koşulları bakımından geçerliliğini yitirmiş yaklaşımların birlikteliği nasıl sağlanacaktır? Böyle bir birlikteliği klasik anlamlı bir parti programı gerçekleştirebilir mi? Sanırım öncelikle yanıt verilmesi gereken sorular bunlardır. Eğer sosyalist bir program yapmak konusunda ısrarlı olursak değişik grupların bir noktada birleşmesi zor olacağı gibi, böyle bir programın günümüzde yaşama geçirilebilirliği noktası da tartışmalı kalacaktır. O halde yapılacak program birliğin temel amaçlarını kapsayan bir yapıda olacaktır. Değerli dostumuz Kenan Somer'in bir söyleşisinde belirttiği gibi bir nev'i birlik protokolu olmaktan şimdilik ileriye gitmemelidir. Bu yapılmadığı takdirde Kuruçeşme toplantılarında bir bileşke üzerine düşmeyen düşünceler yığını, onun da ötesinde çıkmazla karşılaşılabilir. Bu durumda varılması gereken ülke politikası ve sosyo-ekonomik, kültürel sorunları konusunda net çözümleri söyleyebilen, somut önerileri ortaya koyan bir birlik protokolunu yaratabilmektir. Unutmamamız gerekir ki sosyalizm günümüzde önemli bir sınav geçirmektedir. Bir çok sorunun yanıtı, hazır modellerde aranamaz. Modeller günümüz koşulları açısından oluşturulmadan önce geniş bir Dünya ve Türkiye çözümlemesinin yapılması gerekmektedir. Özellikle Sosyalist ülkelerdeki gelişmelerin değerlendirilmesi zorunludur. Ekim Devriminden sonraki oluşumların ele alınması, bu ülkelerdeki kazanımlarıyla, yapılamayanların tam bir bilançosu bizlere yönümüzü gösterecek anahtarı verecektir. Ekonomik ve sosyal gelişim açısından elde edilen kazanımlar büyüktür. Bu kazanımların daha bir anlamlı olarak değerlendirilmesi sanırım bu ülkelerin yeni ekonomik modeli uygulamasından sonra yapılabilecektir. Nitekim Demokratik Almanya'da, Polonya'da ve nihayet Sovyetler Birliği'nde bu kazanım şimdiden daha etkin bir anlam kazanmıştır. Fakat demokrasi ve insan hakları açısından yitirilen zamanın da farkında olmamak mümkün değildir. Neyse ki son bir yıl içerisinde Sosyalist ülkelerdeki demokratikleşmenin hızı ve boyutları dünyada yeni bir demokrasi anlayışının doğuşuna neden olabilecek niteliktedir. İşte, programın hazırlık aşamasında asıl bunun üzerinde durulmalıdır. Nasıl bir program?

Sovyet Ordusunun Bakü'ye girmesinden sonra kente giren kuvvetlerin kumandanı ile yerel gazetecilerin tartışmasını televizyonlarımızdan izledik. Bizler için bu tartışma akıl almaz boyuttaydı. Çünkü hiç bir gazetecinin sıkıyönetim kumandanıyla böylesine bir tartışmaya girebildiğini görmedik. Gene hemen hemen bütün sovyet cumhuriyetlerindeki ayrılıkçı hareketlerin de nasıl karşılandığını bilmekteyiz. Acaba ABD Başkanı eyaletlerden her hangi birisi birlikten ayrılmak isterse nasıl davranacaktır? Bu sorunun yanıtını geçen yüzyılda Amerikan iç savaşı, günümüzde de Granada'nın işgali sırasında öğrenmiş bulunuyoruz. Sovyet Cumhuriyetlerinin daha özerk konumlara geçmek için yürüttükleri savaşım yeni demokrasinin ulaşabileceği boyutları göstermesi bakımından öğreticidir.

Sovyetler Birliği'nde son yıllarda yaşanan deneyler yeni bir demokrasi anlayışını gündeme getirmektedir. Özellikle yerel yönetimlerin, kendilerini ilgilendiren konularda söz ve karar sahibi olması bu yeni anlayışın adeta temel ögesidir. Batıda, ileri kapitalist ülkeler de bu değişimden nasibini alacaktır. Nitekim Economist geçen aylarda çıkan sayılarından birinde, ülke bayraklarının yerini yerel yönetimlerin sembollerinin alması pek uzak değildir yargısının altını çizmekteydi. Yöresel yönetimlerin güçlenmesi en küçük birimlerin bile kararlara katılması, öteden beri katılımcı ve çoğulcu demokrasi anlayışını yaşama geçirmede önemli bir rol oynayacağa benzemektedir. Kuşkusuz ülkemizdeki durum bütün bu gelişmelerin ters yönündedir. Parti programı hazırlanırken, bilhassa bu nokta üzerinde hassasiyetle durulmalıdır. Güneydoğu yöremizdeki olayların çözümlenmesinde de bu yaklaşımın olumlu etkileri görülecektir.

Sosyalist dünyada olan bitenler eleştirel bir biçimde ele alınıp irdelenirken kapitalist ülkelerdeki gelişmeler ve olası değişimler de tartışılmalı, bu konuda bir düşün birliğine varılmalıdır. Tüketime bağımlı ekonomilerin sağlık, konut, eğitim gibi insani gelişimin temel göstergesi olan alanlardaki varolan yetersiz tutumlarını aynen sürdürmeleri sanıldığı kadar kolay olmayacaktır. Sosyalist toplumların bu konulardaki güvencelerine alışmış olan yığınlar ve bunları yeni farkeden batı ülkelerinin düşük gelirli grupları için eski anti-sosyal politikaların aynen sürdürülmesi toplumsal hareketlere neden olacaktır. Kısacası kapitalist ülkeler de sosyalist ülkelerdeki devinimden nasiplerini alacaklardır. İşte bu ve bunlara ben-

zer nice nedenden ötürü dünyadaki değişim ve hareketliliğin gerçekçi ve ayağı yere basan bir tahlili yapılmadan geleceğe damgasını vurması istenilen bir parti programı hazırlanamaz.

Türkiye'de de büyük değişimlerin ve hareketliliğin yaşandığını biliyoruz.Özellikle 24 Ocak kararları sonrası ile 12 Eylül düzeni bu değişimin ve hareketliliğin temel nedeni sayılabilir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kabul gören bir çok düşünce ve yaklaşım, 12 Eylül düzeninde hemen hemen ortadan kalktı. Ekonomik düşünce ve muamelelerde o güne değin konuşulmayan bir çok tutum ve davranış egemen hale geldi. Bu değişimleri bir süre Kemalizmin kalıpları içerisinde özümseyemedik, itiraz ettik, yanlış olduklarını ileri sürdük. Program çalışmaları süresince öylesine katı, kalıpçı olmamamız gerektiği açıkça ortadadır. İthalat-ihracat düzenindeki değişimi ön yargısız irdelemeliyiz. Borsa'nın ekonomiye ve sosyal yaşamımıza ne getirip götürdüğünün hesabını dikkatli bir biçimde yapmalıyız. Ancak bu irdelemelerimiz sonucunda doğru, en azından Türkiye için geçerli olabilecek bir ekonomik modelin temelini atabiliriz.

Bu genel çerçeve içersinde programın, bir başka deyimle üzerinde birliğin sağlanabileceği metnin içermesi gereken konuları şöyle özetleyebiliriz.

▶1- Türkiye'nin yönetim yapısının ele alınması, özellikle yerel yönetimleri idari vesayetten arındırarak bölgesel düzeyde etkin bir katılımcılığın sağlanması. Bu konuda akla gelebilecek bir kaç öneri vardır. Örneğin Belediye Meclislerinin ve İl Genel Meclislerinin bir kent ve yöre parlamentosu haline getirilmesi. Akçalı konularda kendi mali kaynaklarını denetleyebilme yetkilerinin sağlanması. Eğitim, kültür ve iletişim alanlarında yeni olanaklarla donatılması. Güvenlik açısından sorumluluğun yerel yönetimlere verilmesi. Bunlara eklenebilecek çok sayıda ilke ve politika üretilebilir. Böylece katılımcılığın ve çoğulculuğun temeli de atılmış olur.

▶ 2- Demokrasi ve insan hakları konusunda çok açık ilkelerin sergilenmesi gerekmektedir. Dikkat edilirse en sağdaki faşist partilerin bile programlarında bu konularda genel bir kaç şey söylenmiştir. Bu yeterli değildir. Öncelikle Türkiye'deki anti-demokratik yasaların ayrıntılı bir dizini oluşturulmalıdır. Bu yasalarda ne yönde ve nasıl değişikliklerin yapılması gereği ortaya konulmalıdır. Örneğin 141-142 ve 163 kamuoyu tarafından şöyle ya da böyle bilinmektedir. Diğer yasalar konusunda da bu açıklığın bulunması şarttır. Ayrıca bu yasaları biz iktidara gelirsek şu yönde değiştireceğiz demek de yeterli olmamaktadır. Çünkü siyasal partilerin görevi, iktidarda olmasalar bile değiştirilmesi gereken her türlü karara kesin bir eylemle, hatta yığınların da katılacağı, benimseyeceği eylemle karşı koymaları, bu konularda gerekli değişiklikleri birden yapamasalar da belirli bir evrim süreci içersinde gerçekleşmelerini sağlamaktadır. 1946-1950 döneminde Demokrat Parti böyle bir yaklaşımla seçim yasasını değiştirebilmişti.

Yeni Partinin birleşmesi gereken noktalardan biri de insan haklarının gerçekleştirilmesi yani yaşama geçirilmesi ve savunulması konusunda tavizsiz bir yaklaşımın içersinde bulunmaktadır. İnsan Hakları Derneği'nin son yıllardaki çalışmaları bu konuda söylediklerimize açık bir örnektir.

▶ 3- Ekonomik modelin ana hatlarının oluşturulmasında sosyalist ülkelerle, kapitalist ülkelerin deneyimlerinden faydalanmak, bu deneyimlerin ışığı altında ülke ekonomisini irdelemek doğru bir yöntem olarak düşünülebilir. Ağır Sanayii kuranık ülkenin yapısını değiştirmek konusunda başta Sovyetler Birliği olmak üzere diğer sosyalist ülkelerin büyük kazanımları olduğu açıktır. Bu arada tüketiciye yönelik piyasa dengelerinin kurulmasında da kapitalist ülkelerin ikinci dünya savaşından sonraki başarıları yadsınamaz. Özellikle Almanya ve Japonya olguları üzerinde durmakta yarar vardır. Boylece iki yönden elde edilecek deneyim ve bilgiler modelin meydana getirilmesinde ilk adımları teşkil edecektir. Eski kalıplarımızı bir yana bırakarak şu sorunların yanıtlarını aramalıyız:

_ Tarım kesiminde birim alan başına verimin arttırılması, üretim teknolojilerinin ve girdilerin modernleşmesi, kalite standartlarının sağlanması, genetik mühendisliğinin bu alandaki çalışmalarına uygun ortamın hazırlanması gibi konularda neler yapılacaktır ?

_ Sanayileşme açısından uluslararası işbölümünün koşullarını zorlayacak bir modelin hazırlanması gerekmektedir. Dış ticaret açısından rekabete uygun sanayi kesimlerinin belirlenerek bunlara öncelik veren bir sanayi programı istemi hazırlanacak metinde yeralmalıdır. Özellikle kaçınılması gereken, yıllardır sorageldiğimiz, tarım mı, sanayi mi açmazından kendimizi kurtarmaktır.

Hizmet sektörünün ülkemizde istihdam sorununu çözme açısından ne denli önemli olduğu geçmiş deneylerimizle bilinmektedir. Ne var ki bu kesimin ekonominin gereklerine uygun olarak daha da geliştirilmesi ve çağdaş teknolojilerle donatılması zorunludur. Bu sektörün tarım ve sanayi kesimlerinin tamamlayıcısı olarak ele alınması, bu konuda politikaların oluşturulması önümüzdeki dönemlerin temel sorunu biçiminde karşımıza çıkacaktır.

▶4- Birlik' programı yönünden üzerinde özenle durulması gereken üç sektör sağlık, eğitim ve kültürdür. Sosyalist ülkelerin deneyimleriyle İngiltere, İsveç gibi sosyal demokrat iktidarları yaşayan ülkelerin modelleri bu konularda yol gösterici olabilecektir. Sağlık sisteminin metalaşmasını engellemek, bu arada en son teknolojilerin bu alanda kullanımını yaygınlaştırmak devletin temel görevi olmalıdır. Eğitimin etkin ve demokratik bir yapıya kavuşturulması da önerilecek programın önde gelen koşulları olmalıdır. Kültürdeki yerel, yöresel çeşitliliğin korunarak özgürce bir gelişimin ve evrenselleşmenin sağlanması da hedeflerden biridir. Sosyalistlerin bu konudaki engin deneylerine dayanarak sağlanacak çağdaş ve yaratıcı politikalar önce de belirttiğimiz gibi program hazırlayıcılarının bir çeşit güvencesi sayılabilir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel konularda programın somut hedefler çevresinde hazırlanması, hatta bu hedeflerin kalıcı, vurucu belgiler haline dönüştürülmesi de düşünülmelidir. Diğer yandan 23 Haziran Kurultayı'nda Aziz Nesin'in açılış konuşmasında belirttiği gibi program çalışmalarında iki belgenin oluşturulmasında büyük yarar olacaktır. Birinci belge demokrasi, insan hakları, ekonomik, sosyal ve kültürel hedeflerden üzerinde birleşilenleri ilkeler halinde özetlemelidir. Kısa bir belge olmalıdır. Bunu bir genel doğrultuyu yansıtan manifesto, ya da bildirge biçiminde de açıklayabiliriz. İkinci belge somut uygulama projelerine değinen uygulama programı şeklinde düzenlenmelidir. Kuşkusuz bu projelerde geniş ayrıntılara girmenin anlamı yoktur. Fakat açıklamalar projeyi herkesin gözünde somutlaştıran yapıda olmalıdır. Uygulama programı kısa vadeli amaçları içermelidir.

Programın hazırlanması aşamasında herkesin dikkat etmesi gereken nokta "Sosyalist bir program hazırlıyoruz" iddiasından kaçınmaktır. Kuşkusuz nihai hedef bu olmalıdır. Ama günümüz koşullarında sosyalist modelin evrensel boyutlara ulaşacak tartışmalarla yeniden yaratılacağını biliyoruz. Birlik programını hazırlayanların da bu tartışmalara ve arayışa katkı yapacak biçimde çalışması önde gelen kural olmalıdır. Aşağıda bir kaçını sıraladığımız soruların yanıtları sürekli biçimde aranmalıdır.

_ Katılımcı ve çoğulcu demokrasiyi gerçek anlamıyla yaşama geçirmek için yerel yönetimlerden merkezi yönetime kadar nasıl bir yapının oluşması gereklidir?

_ Ekonomide plan ve piyasa arasındaki denge nasıl kurulacaktır?

_ Toplu mülkiyet kavramında, üretkenliği artıracak, çağın teknolojisini yakalayacak imkanları yaratabilecek bir değişiklik gerekli midir? Bu sorunun yanıtı "evet" ise yeni mülkiyet yaklaşımının ana ögeleri neler olmalıdır?

_ Tüketime koşullanmış bir toplumda genel yarar kavramı nasıl yaşama geçirilecektir?

_ İstihdamı artıracak, mevcut işgücünü en iyi biçimde değerlendirecek bir model yaratılırken, emek sömürüsü nasıl engellenecektir?

_ Genel anlamda sömürü nasıl en alt düzeye indirilip, sonra da kaldırılacaktır?

_ Sendikalaşmada grev, toplu pazarlık ve diğer kavramlarda emeğin yönetime katılması, üretkenliğin özendirilmesi açılarından ne gibi değişiklikler yapılmalıdır?

_ Laikliğin korunması bağlamında nasıl bir politika izlenmelidir?

_ Bugünkü eğitim düzeni ne doğrultuda değiştirilmelidir?

_ Kültür ve iletişim konularında öncelikle yaşama geçirilmesi gereken konular nelerdir?

Bu sorunlara kamu maliyesi, finans sistemi, gelir dağılımı vb. konularda bir dizi daha eklenebilir. Bizim bu yazıda yapmak istediğimiz program açısından bir tartışmayı başlatmak, özellikle konunun ele alınmasında kabul edilecek ilkeler yönünden düşüncelerimizi söylemekti. Kanımızca gündemin birinci maddesi "Klasik anlamda sosyalist bir program mı, yoksa geniş yığınları kucaklayacak bir birlik bildirgesi mi hazırlanmalı" sorusunun yanıtlanmasıdır. ■

Günümüz koşullarında sosyalist modelin evrensel boyutlara ulaşacak tartışmalarla yeniden yaratılacağını biliyoruz. Birlik programını hazırlayanların da bu tartışmalara ve arayışa katkı yapacak biçimde çalışması önde gelen kural olmalıdır.

Ali Faik Cihan

SOSYALİSTLERİN BİRLİK PARTİSİ PROGRAMI ÜZERİNE

Dünyadaki büyük değişime Türkiye'yi hazırlamak, ülkeyi geri kalmışlık yazgısından kurtarmak görevi sadece bize, partimize, sadece Marksistlere düşüyor.

Sosyalistlerin birliği öngörüsü ile başlatılan parti çalışmaları, tüzük ve program hazırlama aşamasına gelmiş bulunuyor. Hazırlanacak parti programı ile ilgili düşünce ve önerilerimi sunmak istiyorum. Girişim etkinlerinin başlatılmasından bu yana gözlemlenen coşku ile katılımlardaki nicelik gösteriyor ki, bu Parti, alışılagelmiş herhangi bir parti gibi, sıradan bir parti gibi düşünülmüyor. Bu Parti, Türkiye tarihinde ilk kez Türkiye emekçilerini yığınla bir çatı altında toplayacak siyasal bir kurum olarak düşünülüyor.

Daha oluşumun başında iken böyle bir değerlendirme yaparak acaba girişimimizi abartıyor muyuz? Biz zaten önceliklere haksızlık mı ediyoruz?

Hayır... Çünkü bizden önceliklerin hepsi, burada; bu gün burada hepimiz bir aradayız. Değerlendirmede eğer bir aşırılık belirtisi varsa, bu sadece özeleştiride biraz ileri gitme niteliğini taşıyabilir. Bizden önce daha az başarı, daha çok başarısızlık var. Ama kesintisiz, onurlu bir savaşım var. Ve bizden öncekilerin büyük büyük yengi istenci, büyük deney birikimi, bilgi birikimi buradadır.

Resmi tarihe göre İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, 1945'lerde tek partili parlamento sisteminden çok partili parlamento sistemine geçildi. Bu geçişten emekçiler de yararlanmak istedi. 1946'da saygın sosyalist Şefik Hüsnü Değmer öncülüğünde Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kuruldu.

27 Mayıs 1960 hareketinden sonra, 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle Türkiye İşçi Partisi kuruldu. (Bu Partinin pek çok üyesi ve yandaşı şimdi bu girişimciler arasındadır.)

12 Eylül 1971 faşist elatma ve yönetimini izleyen yıllarda Türkiye Sosyalist İşçi Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Emekçi Partisi, Sosyalist Devrim Partisi ve emekten yana başka partiler kuruldu. (Bu partilerin pek çok üyesi ve yandaşı şimdi bu girişimcileri arasındadır.) Ve tüm bunların ötesinde 70 yıllık geçmişi olan Türkiye Komünist Partisi olgusu var.

Türkiye Komünist Partisi, (TKP) siyasal erklerce illegal sayıldığı, buna bağlı olarak Parti örgütünün yurt dışında tutmak durumunda kaldığı için kitleleri harekete geçirme olanağını bulamamıştır.

1946'da kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP), yurt ölçeğinde örgütlenme fırsatını bulamadan, dönemin hükümetince düzenlenen bir baskın sonucunda darmadağın edildi. Partinin yöneticileri ve üyeleri hapishanelere atıldılar; güya yargılanıp mahkum edildiler. Böylece tüm eşyaları gaspedilen Parti, daha emekçilere adını bile duyuramadan 1946 Aralağı'nda hukuk ve eylem olarak son bulmuş oldu.

Öte yandan 1945'te kurulan Demokrat Parti (DP), çok partili parlamenter düzenin gereği olarak iç ve dış destekleri yanına alarak, ilkesiz ve programsız, yasal olan ve olmayan tüm olanakları alabildiğine özgürce kullanarak örgütlenip gelişebildi. Ama emekçilere siyasal örgütlenme ve de sendika yasağı daha yıllarca sürüp gitti.

27 Mayıs 1960 (cumhuriyet ilkelerine zorla dönüş) eylemi ve 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP), 1965 yılında girdiği ilk genel seçimde geçerli oyların % 3.5'ini alarak 15 milletvekili ile parlamentoya girme başarısını gösteren ilk emekçi partisi oldu. TİP, görünürde anayasa güvencesinde ve demokratik bir düzende etkinlik gösteriyordu. Ama gerçekte devlet erki TİP'e karşı sanki legal bir parti değilmiş gibi bir davranış içindeydi. Bu nedenle TİP, kurulduğu günden 1971'de faşist darbe ile kapatıldığı güne değin zaman zaman yoğunluğu değişen düşman saldırıları karşısında direnmek durumunda bırakıldı. Hükümet ajanlarının öncülüğünde silahlandırılıp kışkırtılmış fanatiklerin eylemleri sürüp gidiyordu. Bursa'da, Gültepe'de, Gaziantep'te, Aksaray'da, Turgutlu'da, Ödemiş'te polis, jandarma ve yöneticilerin korumacı tavırları önünde TİP toplantılarına karşı düzenlenen saldırılar, o günleri bilinçle yaşayanların belleğinden silinmiş olamaz. Denebilir ki TİP, ilan edilmemiş bir savaş ortamında etkinlik gösteren bir parti olmuştur. En sonu 12 Mart faşist yönetimince varlığına son verilen TİP'in yöneticileri, küçük adamlara oynatılan mahkemecilik oyunları sonucu yıllarca tutsak kamplarında bekletildiler.

Daha sonra kurulan ve 12 Eylül 1980 asker darbesi ile varlıklarına son verilen yukarıda adları yazılı TSİP, TİP, TEP, SDP ve diğerlerinin etkinlikleri ve de sonları,kimi nicel ayrımlar dışında Türkiye İşçi Partisi'nin yaşadığı koşullarla aynı nitelikte olmuştur.

Görülüyor ki çok partili parlamenter sisteme ve buna eş anlamda demokratik düzene geçiş olarak bilinen 1945'ten bu yana resmi devlet görüşüne göre Türkiye emekçilerine politika alanında yer yoktur. Daha açık bir anlatımla, 1945-50 dönemlerinin nüfus dağılımına göre toplam nüfusunu yaklaşık yüzde 85'ini oluşturan işçilerle köylüler dışında kalan ve sadece yüzde 15'ten daha az bir nüfus dilimine sahip olan burjuva kesimi ile toprak ağalarının siyasal örgütlenme hakları vardır. Nüfusunun yüzde 85'i muhalefet bile değildir. Çünkü partisi yoktur.

Cumhuriyetin tek partili dönemi, bu çok partili ama tek görüşlü döneminden demokrasiye daha yakındı. Çünkü 1938'e ve bir ölçüde 1945'lere değin emekçiler de o tek Parti'nin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin içindeydiler ve o dönemde izlenen sosyal politikalar gösteriyor ki. ulusallığın ve bilimselliğin yanında avrıcalıksız bir uygulama vardır.

Şu halde özetlersek 1945'lerden bu yana Türkiye'nin politik yaşamında çok önemli iki eksiklik var:

Birinci eksiklik, emekçilerin dünya görüşü.

İkinci eksiklik, bağımsızlık ve bilimsellik. Bu iki eksiği bir bütün olarak anlatmak istersek, 1945'ten bu yana 45 yıllık büyük zaman diliminde Türkiye'nin sadece politik değil, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamında eksik olan tek şeyin, tek yakıcı sorunun Marksist dünya görüşü olduğu biçiminde özetleyebiliriz.

O günden bu güne nereden nereye geldiğimizi gözleri ve bulumcu kör olmayan herkes rahatlıkla görebilir.

Hepinizce çok iyi bilinen geçmişle ilgili özeti, yukarıda gerekçesiz olarak sunduğum bir konuyu, Parti'nin büyük önemine ilişkin yargımı burada üsteleyerek vurgulamak içindi. Bu Parti Türkiye tarihinde önemli bir olaydır.

Nasıl bir ortam içindeyiz

Programın hazırlanmasında bize yardımcı ve yol gösterici ögelerden en önemlisi içinde bulunduğumuz toplum ortamıdır. Bu ortamın özgün ve belirgin özellikleri satır başları ile şöyle özetlenebilir:

● Türkiye yaygın ve sistemli bir işkenceler ülkesidir. Oysa işkence yasağı sadece töreyle ve yasayla sınırlı olmayıp aynı zamanda bir Anayasa yargısıdır. (Kendileri tarafından ya-

pılan Anyasa) Buna karşın bürokrasi yasaları uygulamıyor ve siyasal erk Anayasanın çiğnenmesine aldırış etmiyor.

● Türkiye'de Laiklik ilkesi açıkça ve özellikle yaygın biçimde çiğnenmektedir. Oysa laiklik ilkesine uymak hem yasal bir zorunluluk, hem de bir Anayasa yargısıdır. Buna karşın bürokrasi bu konuda yasaları uygulamıyor ve siyasal erk Anayasanın çiğnenmesine seyirci kalıyor.

● Siyasal erk Marksistleri gençleri ve kürtleri pötansiyel suçlu gibi görmekte ve güvenlik görevlilerini eğitildikleri kurumlarda ve görevli bulundukları yerlerde bunlara karşı düşmanca bir duygu ve düşünce ile davrancak biçimdi yönlendirmektedir. İster eğitim kurumlarında ister görevli bulunduğu yerde olsun, iç güvenlik ya da gizli haberalma personelini bu biçimde yönlendirmek, ayrımcı bir tutum olduğu kadar, aynı zamanda kamu personeli yönünden, yönlendirilmeli ve yönlendirilenleri içine alan ceza yaptırımı ve görevden uzaklaştırmayı gerektiren eylemlerdir. Yönetim, yasaları ciddiye almamakta bu denli ileri gidebilemıdedir.

● Çağı simgeleyen araçlar çağdışı amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Üniversiteler, okullar, ders programları, ders kitapları, TRT, denetimli basın, haber ajansları, kitaplıklar amacından saptırılmış ve çarpıtılmış bir eğitsel ortam oluşturmaya yöneltilmiştir. 10 yıldan bu yana Türkiye, kafaların karmakarışık edildiği, yalan ve yanlış mesajların verildiği; liberalizm aldatmacası ile insanların köşe dönme rekabetine ve de birbirine düşürüldüğü; aşırı bireyciliğin, bencilliğin, "bana ne "ciliğin ve her türlü bilimdışı yönelişlerle gericiliğin aşılandığı bir laboratuvar haline getirilmiştir. Halk bu kapalı laboratuvarda tutuklu gibidir.

● Memurlara sendika yasağı, sendikalara, derneklere politika yasağı sürüp gitmektedir.

Siyasal erk, hak arama gösterilerine karşı silah kullanmaktan çekinmemekte; töre, yasa ve anayasa sınırlarını sürekli aşmaktadır.

● Siyasal erk illegal ögeler içermektedir ve kapalı bir rejim uygulamaktadır.

Partinin öncelikli görevleri

Parti'nin oluşumu ile birlikte yurt düzeyinde örgütlenme ve güçlenme sürecini -olanakları zorlayarak- hızlandırmak, birinci derecede öncelik taşıyan bir görev olmalıdır. Bunun için Parti'nin oluşumunda görev alanlarla birlikte tüm insan kaynakları seferber edilmelidir.

İkinci Dünya Savaşının bitimini izleyen yıllarda temelleri atılan geri kalmışlık statüsüne bağlanmış ülkeler arasında Türkiye kadar ileri-ci insan potansiyeline sahip bir başka ülke daha gösterilemez. Çünkü biz diğerlerinden ayrımlı olarak Dünya'da kurtuluş savaşımlarının çığırını açmışız ve 20 yılı aşkın bir sürede "Cumhuriyet"i yaşamışız. Bu nedenle de sadece 1945'lere göre değil, 1919'lara göre de daha avantajlı bir konumda olduğumuzu bilmeliyiz. Bugün bu hareketin anlamını kavrayarak güç ve yeteneğini katmaya hazır her köy ve mahallede en az birkaç kişi vardır. Bu insan potansiyeli harekete geçirilmelidir. Böylece Türkiye emekçilerinin çağdaş ve bilimsel eylemi, özetle Marksist dünya görüşünün reaktörü kurulmuş olacaktır. 1945'ten bu yana Türkiye Toplumunun yoksun bırakıldığı tek şey.

Türkiye'nin içinde bulunduğu politik ortam, Parti'yi alışılmışların dışında özgün politikalar üretmeye, buna bağlı olarak özgün amaç ve yöntemleri programa almaya zorlamaktadır. Bu nedenle Parti bir politika okulu görevini üstlenmelidir.

Halkın, kurnazca yaklaşımlarla ve ustalıkla koşullandırıldığı geri kalmışlık etmeni; geri kültür, geri ekonomi, geri eğitim ve öğretim düzeyleri, üzerine gidilmesi zorunlu öncelikler olarak belirlenmesini gerektiriyor.

Bunun gibi, Parti, üniversitelerin, okulların, TRT'nin, haber ajanslarının, yazılı bir basının yapmaları gerektiği halde yapmadıklarını üstlenmek durumundadır. Böylece Parti, halkın üniversitesi, halkın okulu, halkın bilim kürsüsü; doğru haberin, doğru bilginin, doğru yorumun kaynağı olmalıdır. Parti, bununla da yetinmeyerek yalan haber ve yanlışlar kaşısında halkı uyarma görevini yerine getirmelidir.

Kitap düşmanı politikalarla tehlike haline getirilen okuma özendirilmeli, Parti örgütlerinde kitaplıklar halka açık tutulmaladır.

Programda diğer nitelikler

● Programın hazırlanmasında -uzak hedefler gözden uzak tutulmadan- Parti'nin erk konumuna erişme aşamasından önceki koşullar, güncel zorluklar ve avantajlar değerlendirilmeli, kısa erimde uygulanabilir nitelikler programa alınmalıdır.

● Parti'nin en büyük avantajı olan insan ögesinin en verimli, en tutumlu, en ufak bir savurganlığa ve fantaziye yer verilmeden harekete geçirilmesi yöntemleri belirlenmelidir.

● Gençliğe uygulanan yozlaştırıcı, çarpıtıcı ve saptırıcı uygulamalarla gençlik için tasarlanan haince tasarılar özenle izlenmeli ve açıklanmalıdır.

● Ekonomi alanında öngörülen bilimdışı, verimsiz ve ulusça zararlı uygulamalar ve bunların perde arkası, halk mantığına uygun ve bilimsel verilerle açıklanmalıdır.

● Dış ilişkilerin hiç kimsenin ayrıcalığında sayılmayacağı vurgulanarak günü gününe izlenmeli, özel çıkarları koruyucu, ulusal çıkarlara aykırı işlemler halka açıklanmalıdır.

● Bağımsızlık sorunu, doğal ilişkiler gibi gösterilen bağımlılık ilişkileri sürekli gündemde tutularak sağlam kanıtlarla irdelenmeli, çağ atlama safsatası, sürekli gözardı edilen ve giderek kronikleşen geri kalmışlık olgusu, ajite edici araç ev yöntemlerle halka duyurulmalıdır.

● İçinde bulunduğumuz koşullarda el atamayacağımız konulara Parti programında yer vermek, gereksiz bir çabadır. Parti'nin fantazilerle uğraştırılması bir savurganlık sayılmalıdır.

● Ulusal sorun, sadece Türkiye'nin bağımsızlığı sorunu ile bir arada ve demokratik çözüm olarak ele alınmalıdır.

● Toprak reformu, dış ticaret, bankacılık, sigortacılık, ulaştırma gibi alanlarda ileride yapılması tasarlanan işlem ve düzenlemelerin bu programda yazılmasında önemsenecek pratik bir yarar bulunmamaktadır. Böylece yarının koşallarına göre katkılar gerektirebilecek eksik bir program hazırlamış olmaktan da sakınmış oluruz. Ayrıca yarınları bizden çok daha yakından görebilecek olanlara neden sınır koyalım?

Sonuç

Programımıza ışık tutacak temel etmen, içinde bulduğumuz özgün ortamdır. Dünya'yı saran yeniden yapılanma ve açıklık süreci bu etmenin bir ögesi olarak düşünülmelidir.

Bizim de uzaktan izlediğimiz bu süreç, geri kalmış dünya bölümünde henüz bir yankı bulmuş değildir. Türkiye'de ise TRT ve yazılı basın devletin resmi politikası doğrultusundan ayrılmadan olayı eğerek, bükerek ve çarpıtarak vermektedir. Devlet ve hükümet yetkilileri, Doğu'yu ve aynı derecede Batı'yı büyük ölçekte etkileyen bu süreci, kimi zaman küçümseyerek, kimi zaman abartarak ama sürekli çarpıtarak, özünü ve amacını yalanlayarak, eski bilim dışı ve halk karşıtı politikalarını güçlendiren bir nitelik taşıyormuş gibi duyurmaktadırlar. Onların bu olumsuz tutumu, dünyada gerginliği azaltmaya, silahlanma yarışına, savaşa ve nükleer kırıma son vermeye daha şimdiden insancıl bir dünyaya yönelik bir görünüm kazanan yeniden yapılanma ve açıklık sürecinden Türkiye'yi uzak tutma niyet ve kararlılığında olduklarını göstermektedir. Batı'ya ve Doğu'ya gelince Batı'nın geri kalmışlığı süregelenleştiren geleneksel politikaya bırakmaya niyetli olduklarına, Doğu'nunsa dilencilere yardım elini uzatacaklarına dair kimseye verilmiş bir sözleri yoktur.

1945'lerden bu yana Türkiye'nin politik yaşamında çok önemli iki eksiklik var: Birincisi, emekçilerin dünya görüşü; ikincisi, bağımsızlık ve bilimsellik.

O halde, dünyadaki büyük değişime Türkiye'yi hazırlamak , ülkeyi iktidarın ve muhalefetin inkar ettiği geri kalmışlık yazgısından kurtarmak görevi sadece bize, partimize, sadece Marksistlere düşüyor. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ile 1945'te gündeme gelen ve "yeni bir dünya" sözcükleriyle özetlenen yeniden yapılanma sırasında Türkiye'yi yeni bir dünyaya katacak yerde; kredi, yardım, borçlanma, enflasyon, devalüasyon döngüsüne bağladılar. Ve halka bu gerçeği açıklayacak olan biricik gücü, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Parsiti'ni, düzenledikleri bir baskınla yerle bir ettiler. Bugün 45 yıl sonra 1990'da yine dünya bir yeniden yapılanmanın eşiğindedir. Ne varki bugün 45 yıl sonra dünyada olup bitenleri anlamasın diye yine halkımız aldatılmaktadır.

Parti'nin önemi bir kez daha somutlaşıyor burada.

Başarmak zorundayız. ■

Prof. Dr.
Kurthan Fişek

FUTBOL, REFAH, DEMOKRASİ

Keramet futbolda mı, yoksa cuntalarda mı bilinmez, ama tank, top postal seslerinden pek. hoşlanmaz dünya futbolu... Hemen direnişe geçer cuntaların pek bir meraklı oldukları "uluslararası tanıma"yı onlardan esirger.

Türkiye'nin "hasbelkader" geçtiği ekonomik safhaları vaktiyle dörde ayırırdık.

Bunlardan ilki, 1923-1929 aralığındaki "liberal" dönemdi. Felsefesi de çok basitti. Devlet, etnik isyanların bastırılması, İstiklal Mahkemelerinin çalıştırılması, eski harflerin çöp sepetine yollanması, fesin bırakılıp serpuşun giyilmesi dışında hiçbir şeye bulaşmayacak varlığıyla yokluğu belirsiz "hür teşebbüs erbabı" hem kendisini, hem memleketi kurtaracaktı.

12 Eylül cuntasının futbolda görüp göreceği, sürüsepet mağlubiyetle topu topu 3 galibiyet, 1 beraberlikti. Berabere kaldığımız takım Romanya, hasbelkader yendiklerimizse Suudi Arabistan, Malezya ve Arnavutluk'tu. Başarı endeksiyse, "bütün zamanlar" denilen çukurun en dibiydi.

Olmadı, model yürümedi.

Onca aramaya rağmen, devletin koltuk çıkabileceği bir "özel sektör" bulunamadı. Derken, faturası hep CHP'ye çıkan korkunç bir kuraklık-açlık döneminin (1924-1925) arkasından, kapıya Büyük Buhran (1929) dayandı.

❐

"Liberal kalkınma" hayhuyunu 1932'ye bağlayan yıllar, zaten olmayan hür teşebbüsün ikamesinin arandığı yıllardı. Yorulan, patlatılan kafalardan, "Bu sıkıntılardan bizi kurtarsa kurtarsa devlet baba kurtarır" fikri çıktı sonunda... Benimsenen yeni model, "devletçilik ve planlı kalkınma"ydı.

Günübirlik yaşamaya alışmış insanlara beş yıl sonrasını düşündüren bu özverili, sıkıntılı,yokluklu dönemin faturası da (her zamanki gibi) garibim CHP'ye çıktı.

İki arada, bir derede kalmıştı Türkiye... Devletçilikte diretse birtürlü, hür teşebbüsü geri çağırsa başka türlü... Neyse ki, İkinci Dünya Savaşı hızır gibi yetişiverdi imdada... Şartların zorladığı model belliydi.

Savaş ekonomisi...

Uzun etmeyelim, 1939-1945 döneminin cari politikasının, yani "un kalmadı, süpürge tohumu verelim" felsefesinin faturası da günah tekesi CHP'ye çıktı. Her zaman olduğu gibi...

Onu da atlattık neyse... "Yokluk" yıllarını geride bıraktık, Türkiye'nin gündemine "bir miktar bolluk, bir tutam demokrasi" getirdik.

❐

Türkiye'de demokrasinin başlangıcı, seçim sandıklarının kaşla göz arasında cukka edildiği 1946 yılına değil, 1948 yılına rastlar. Kalkınmanın hızlanıp refahın yaygınlaşması da, CHP'nin serbest seçimle gidip Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılına... Başlatılan tarımda mekanizasyon, barajlı sulama, yaygın karayolu taşımacılığı projeleriyle, daha önce hiç yaşanmadık, hiç düşünmedik boyutlarda bir "ekonomik refah" geldi Türkiye'ye...

Buraya kadar hazır gelmişken, başa dönüp bir "futbol parantezi" açalım isterseniz...

Türkiye'de futbolun gündoğuşu

İngiliz gemicilerinin futbolu dünyaya hızla yaymaya başladıkları sıralarda, II. Abdülhamit dönemi vardı bizde... Kendileri biraz okolofob (kalabalıktan korkar) oldukları, dahası, futbolun seyirci topladığını, coşkulu seyirci güruhunun maçtan sonra ne yapacağını kimsenin kestiremeyeceğini sezdikleri için, İkinci Meşrutiyet'e (1908) kadar, doğru-düzgün futbol oynanmadı Türkiye'de... Gerçi İngiliz bahriyesinden görüp tanıdığımız futbolu 1890 yılında İzmir'de oynamaya başlamış, 1895 yılında İstanbul'a taşımıştık, ama, oynayanlar ya Osmanlı azınlıkları, ya yabancı uyruklulardı.

1908 sonrasında olup bitenleri "100 Soruda Türkiye Spor Tarihi" (Fişek) kitabından özetleyelim şimdi de...

"Türkiye'nin futboldaki ilk dış temasları, döneminin ünlü Macar takımı Closzvar'ın İstanbul'da Galatasaray'la üç maç yapması (1911), Galatasaray'ın da hemen ertesi yıl Macaristan ve Romanya'da dört maçlık bir turneye çıkmasıydı. Bunu, 1914-1915 futbol sezonunda lig dışı kalan Fenerbahçe'nin Rusya turnesi izledi. Birinci Dünya Savaşı'nın yenikleri Türkiye, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'a 1918-1921 döneminde uygulanan olimpik boykottan futbolun da nasibini almasından sonra, 1923 yılında FİFA'ya kabul edildi Türkiye... İlk uluslararası maçını da, cumhuriyetin ilanından üç gün önce, İstanbul'da Romanya'ya karşı yaptı. Sonuç 2-2 beraberlikti.."

Şimdi kısa bir "Aritmetik parantez" açalım. Başarı arttıkça 1'e, düştükçe 0'a giden, aldığımız puanın toplam puana, attığımız gollerin toplam gollere bölünüp iki rakamın birbiriyle çarpılması sonucu elde edilen özel bir "futbolda başarı endeksi" kullanıyoruz bundan sonra...

1923-1928 döneminde, futbolumuzun başarı endeksi 0.155'tir.

Devletçi yıllar, demokrat yıllar

1929-1923 dönemi, girilen ekonomik buhrandan çıkış yollarının arandığı, yokluğun paylaşıldığı, parasızlıktan topu topu 8 milli maçın oynandığı yıllardı. Sözün kısası, Türkiye'de oluşan "dışa kapalı" ekonomik yapı, topçuluğumuza da "otarşi" olarak yansımıştı.

Başarı endeksinin 0.081 olduğu bu dönem, Türkiye'nin futbol tarihinin "ikinci en kötü" dönemidir.

Hiç milli maç yapmadığımız 1939-1947 döneminden, demokrasinin kurulup refahın yaygınlaşmaya başladığı 1948 sonrasına geliyoruz şimdi de...

Ama, önce bir "güreş parantezi" açıyoruz.

"İkinci Dünya Savaşı sonrası, dünya konjonktüründe tarım ürünleri fiyatlarının, özellikle de Türkiye'yi yakından ilgilendiren pamuk fiyatlarının göklere fırladığı bir dönemdi. 1939 olimpiyatlarında alınan iki, 1952 olimpiyatlarında alınacak olan üç madalyanın arasına, 1948 Londra Olimpiyatları'nda güreşte on iki madalyalı bir 'zirve' sıkıştırdı Türkiye... Türkiye'nin o andaki özelliği, 1948 Olimpiyatları'nda madalya kazanan 12 ülkeden 'tarımın milli gelirdeki payı' en yüksek ülke olmasıydı..."

Ya futbol?

"İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Türkiye'nin tek partili sistemine demokrasi, kıtlık ekonomisine refah geldi. Kore Savaşı'yla beraber tarım fiyatlarının fırlamasını adeta kutlarcasına, 17 Haziran 1951 günü, Berlin Olimpiyat Stadı'nda, dev F. Almanya'yı 2-1 yendi bizimkiler... Türkiye futbolunun hilafsız en parlak döneminin siftahıydı bu... Dünya Kupası maçlarını o güne kadar hep Asya grubunda oynayan Türkiye, 1954'de finallere Avrupa gruplarından çıktı. Dahası, averaj eşitliğini bozmak için, o yıl dünya şampiyonu olan Almanya'yla oynadığı ek maçta, çeyrek final şansını kaybetti. İki yıl geçti aradan... Bu sefer de, 'futbolun beşiği' İngiltere'nin kendi sahasındaki yenilmezliğine son veren Macaristan topa tutuldu. 1958'deyse, İstanbul'daki 1-0'lık Çekoslovakya galibiyetiyle dönemin perdesi indi. Sonraki başarısızlıklar, üç yıldır devam eden ekonomik tükenmişlikle bir yıl önceki devalüasyonun, futbolumuzun yakasına yapışmasıydı..."

Bu dönemdeki başarı endeksi 0.264'tür.

Yani, bütün zamanların zirvesi...

Futbolumuzda tank sesleri

Keramet futbolda mı, yoksa cuntalarda mı, bilinmez, ama, tank, top, postal seslerinden pek hoşlanmaz dünya futbolu... Hemen direnişe geçer, cuntaların pek bir meraklı oldukları "uluslararası tanınma"yı onlardan esirger.

Bakalım, bizdeki somut durum neymiş?

27 Mayıs 1960'ın hem cuntası, hem ortamı, sonrakilerden farklıydı. Daha baştan, "Hazır gelmişken, hevesimizi alalım..." denmeyeceği belli olmuştu. Daha önemlisi, altın çağını 1950-1954 döneminde yaşayan Demokrat Parti ekonomisi hızlı bir çöküşe girmiş, devalüasyonlar başlamış, refah iyice kısılmıştı. O da yetmiyormuş gibi, tahkikat komisyonları kurulmuş, demokratik hak ve hürriyetlerin daha da kısılacağının ipuçları boy vermişti.

Müdahalenin getirdiği ekonomik-demokratik heyecanla (ve hesapta olmayan bir çıkışla), 1960 Roma Olimpiyatları'ndan 7 altın, 2 gümüşle döndü pehlivanlarımız...

Pehlivan coşar da topçu durur mu?

Yeni Asır'da yayınlanan bir dizide (10-13 Ekim 1989) de belirttiğim gibi, "İngiliz liglerinden yıldızlarla donanmış İskoçya'yı 4-2 yeniverdik Ankara'da... Devam eden galibiyetler serisi gerçi Norveç, Güney Kore, Etiyopya ve İsrail önündeydi, ama, Kapıkule'nin batısında, Habur ve Cilvegözü'nün güneyinde, Sarp'ın doğusunda, Sinop'un kuzeyinde alınacak her galibiyet zaten büyük başarıydı bizim için..."

1960-1962 döneminin başarı endeksi 0.236'dır.

Geldi planlı kalkınma, gitti futbol

1963-1965 döneminin siyasal özelliği CHP ağırlıklı koalisyon hükümetlerinin işbaşında olması, ekonomik özelliğiyse DP'nin geleneksel pilavının yerini "CHP'nin mütemmim cüzü" olan planın almasıydı.

Halkın gözünde bereketin simgesi olan pilavın gidip "denk bütçe", "kemer sıkma", "mal kalmadı, karne verelim" gibisinden sevimsizlikleri çağrıştıran planın gelmesinin halk kafasında yarattığı tedirginliğe sanki tercüman oldu futbol... Oynanan 11 milli maçta, golsüz Romanya, Polonya ve Bulgaristan beraberlikleriyle 4-1'lik Tunus galibiyetinden ötesine izin vermedi.

1963-1965 dönemi futbolumuzun başarı endeksi 0.095'tir. Yani, otuz yıl önceki "devletçilik" döneminin aynısı...

□

Şimdi bakalım, "Devr-i Süleyman"da (1965-1970) ne oldu.

Bir kere, yürümekle aşınmayan yollar, yani demokrasi vardı. İkincisi, Kozlu'da maden işçilerinin kurşunlanmasının hemen ardından Türkiye'nin ekonomik sorunlarına konulan ilginç bir sosyal teşhis vardı: "Türkiye'nin en büyük sorunu işsizliktir!"

Sendikal haklar serbestçe kullanıldı o dönemde... Yatırımlar alabildiğine arttı, refah yaygınlaştı, işsizlikte gözle görülür azalmalar oldu.

Başarı endeksi birdenbire 0.292'e fırlayan futbolumuzun yükselmeye devam edeceğinin belirtileri de çokçaydı o dönemde... Dile kolay, iki yıl peşpeşe "Avrupa'nın paspası" olan milli takım, İstanbul'daki 2-1'lik Romanya galibiyetiyle dönemin siftahını yapmış, Moskova'daki 2-1'lik Sovyetler Birliği galibiyetiyle yoluna devam etmiş, Köln'de Almanya'dan 1-1 beraberlik koparmıştı.

Sonra ne mi oldu?

12 Mart 1971 muhtırası geldi bilahare, futbolumuz tekrar virane...

Demokrasinin haberini futboldan al!

"Bedene bol gelen" bütün sosyal hakların buzdolabına kaldırıldığı, bilcümle siyasal hak ve özgürlüklerin şallara büründüğü, sorgulama ve tutuklamaların "daldan dala" yapıldığı 12 Mart döneminin (1971-1973) geliş haberini ilk alan futboldu. Hükümetin başının şapkasını alıp gitmesini bile beklemeden, kendini bir güzel rölantiye almıştı.

Başarı endeksi "küttadanak" 0.094'e düşen o dönemde, hem futbol, hem demokrasi boyumuzun ölçüsünü Arnavutluk, Cezayir ve Lüksemburg'dan bile aldık.

□

1973 seçimleriyle girilen yeni dönemde, tozpembe, yani sosyal demokratın umutlar... Gerçi "umut adam" tek başına iktidar olamamıştı, ama, bin yıl devam edeceği varsayılan bir refah devletine kavuşmak için dört yıl daha sabretmeye değerdi doğrusu...

Halk sabretti, futbol etmedi. Aşka geldi!

Milli takımların başarı endeksini 0.232'ye çıkaran 6 galibiyet, 11 beraberlik, 6 mağlubiyet bütün zamanların üçüncü en iyi performansıydı.

Tozpembe umutlar 1977'de "iktidar" oluverince, insanlardan bir fincan acı kahvenin esirgenmesine, akaryakıta, yiyeceğe (ve 70 sente) muhtaç kalınmasına tepki gösterdi futbol...

Başarı endeksini aniden 0.183'e indiriverdi.

Futbolda "12 Eylül faciası"

12 Eylül cuntasının futbolda görüp göreceği nimet, sürüsepet mağlubiyetle topu topu 3 galibiyet, 1 beraberlikti. Berabere kaldığımız takım Romanya, hasbelkader yendiklerimizse Suudi Arabistan, Malezya ve Arnavutluk'tu.

Başarı endeksiyse, "bütün zamanlar" denilen çukurun en dibiydi.

0.038...

Bir yazımda da dediğim gibi, "Maazallah, 1983 seçimlerinde,cuntanın sıcak baktığı MDP sandıktan çıksaydı, bir sonraki dönemde o 0.038'i bile mumla arayabilirdik. Neyse, korkulan başa gelmedi, seçime katılan partilerin en sivili sandıktan çıktı..."

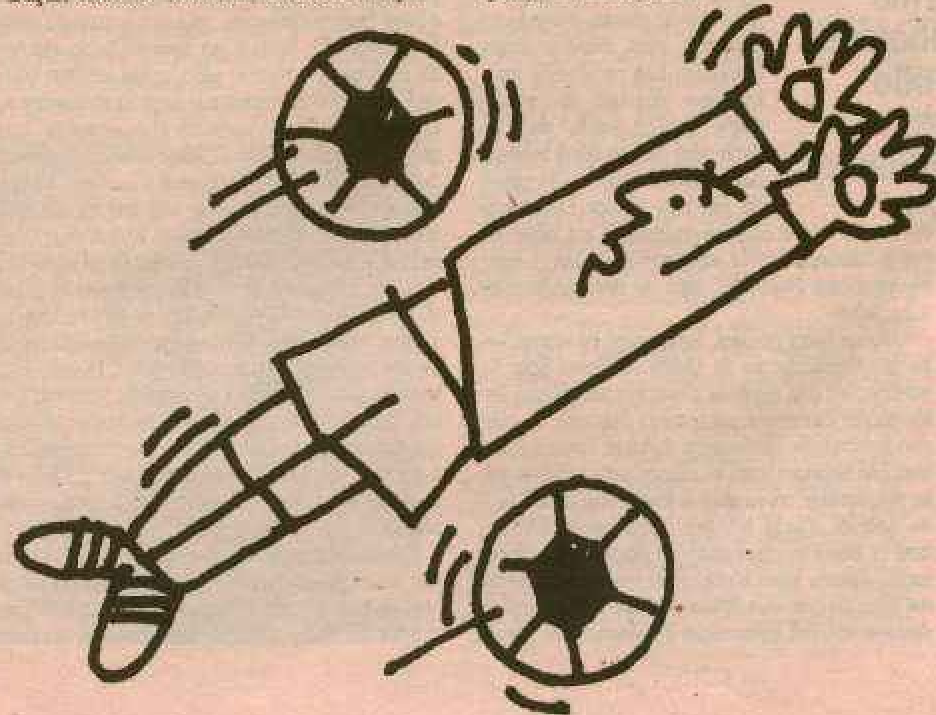
□

1983-1989 döneminin baş taraflarında, eski iktisadi mevzuatın çöpe atılıp ekonominin yeniden yapılanmasından, kuyrukların kalkıp vitrinlerin patlamasından futbolumuz da sebeplendi, başarı endeksini 0.143'e çıkarttı.

Peki, bundan sonrası ne olacak?

Onu bilemem işte...

Her zamanki gibi, ekonomiyle demokrasinin gidişinden alacağız futbolun haberini... ■

Prof.Dr.
İl Han Özay

SPORUN BAĞRINA BİRİLERİ DAYAMIŞ HANÇERİNİ...

Özelleştirme modası çıkınca, bundan spor kamu hizmetinin de nasibini alması arzu edildi. Ancak Futbol Federasyonu, Başbakanlığın "gözetim ve denetimi" altına alındı

Amerika'yı yeniden keşfeden 1982 Anayasası'nın hortlattığı, yargı bağışıklığına sahip "salt yönetsel" işlem türlerini arttırma yolundaki çabalara, dolaylı yoldan da olsa, yargı yerleri bile "katkı"larını (!) esirgemez oldular. Örneğin Uyuşmazlık Mahkemesi, Futbol Federasyonu etkinliklerinin yargısal denetimi ile bunun anlam ve kapsamını doğrudan ilgilendiren son iki kararında[1], yaptığının pek farkına varmamış gibi gözükse de, aslında Anayasanın öngördüğü nitelikte yargısal kuruluş olmayan bazı yerlerin yapabildiği çok önemli işlemlerin, (galiba) sadece biçimsel yönden incelenip denetlenebileceğini kabul etmekle yukarıda yazılı durumu yaratma onuruna erişti.

Olay şu. "Özelleştirme" modası çıkınca, bundan spor kamu hizmetinin de nasibini alması arzu edildi ve 1988 yılında çıkarılan Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile güya bu alan da "özel ve özerk" kılındı. Yalnız, bu o denli kendine özgü bir özelleştirme ve özerklik oldu ki, adı geçen yasa, 27 nci maddesi ile Federasyonun bütün faaliyet ve işlemlerinin Başbakanlığın "gözetim ve denetimi" altında olmasını da öngördü. Böylece, ayrı ayrı başka anlamlara gelen fakat "gözetim ve denetim" şeklinde birlikte kullanıldığında sıralıdüzen yani ast-üst ilişkisini gösteren bu formül nedeniyle, Futbol Federasyonu, belli bir ölçüde özerk olmakla beraber, gerçekte Başbakanlığın kesin etki alanı içindeki bir Devlet dairesi şeklinde örgütlenmiş oldu. Bundan sonra, Başkanını bile seçemeyip mahkemelere düşmesi de, şimdiki halde "Tahkim Kurulu" dahil organlarının hemen tümü merkezden yönetimin ataması ile görevde bulunan Futbol Federasyonu'nun bu sözde özel ve özerkliğine tuz biber ekmekle kalmayıp örgütü eskisinden ve giderek kuruluş yasasının öngördüğünden de daha bağımlı bir hale getirdi.

1982 Anayasası'nın hortlattığı, yargı bağışıklığına sahip "salt yönetsel" işlem türlerini arttırma yolundaki çabalara, yargı yerleri bile "katkı"larını (!) esirgemez oldular.

Oyunun ikinci perdesi, federasyon ile Hasan Vezir gibi futbolcular ya da Muğla ve Bursa Spor örneklerindeki gibi klüplerle çıkan uyuşmazlıklara ilişkin olaylar nedeniyle oynanmaya başlandı. Bunlardan birincisinde Federasyon içindeki Tahkim Kuruluna bile başvurmadan, bazılarında da yönetsel yollar tüketildikten sonra olaylar İdari Yargı yerleri önüne getirildi. Gerisi biliniyor. Federasyon futbolun özel ve özerk olduğu iddiası ile görev itirazında bulundu, Ankara İdare Mahkemesi ise bunu reddederek davaları görmeye devam etti. İşte bunun üzerine devreye sokulan Uyuşmazlık Mahkemesi de, gerekçesinin başı ile sonu birbirini tutmayan ve kendi içinde taşıdığı çelişkiler nedeniyle de sanki "ısmarlama" imiş izlenimini uyandıran bu "talihsiz" kararları vermeye başladı.

Uyuşmazlık Mahkemesi'nin, Federasyonun görev itirazında bulunurken dayandığı tezi de yanlış bir temele oturtması nedeniyle daha da tuhaflaşan kararları bakın ne gibi tutarsızlıklar sergilemekte.

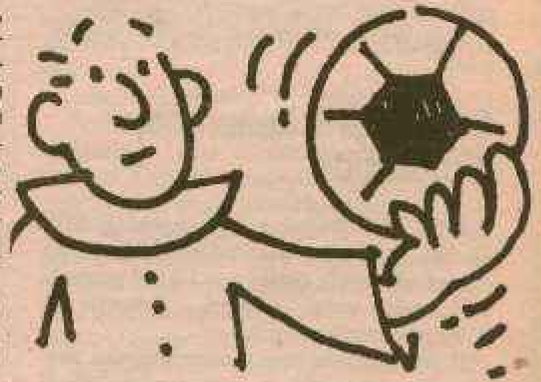
Futbol Federasyonu tüzel kişiliğinin niteliği konusunu çözümlememek, daha doğrusu bu noktaya doğrudan değinmemekle beraber sanki onu "özel tüzel kişi" gibi düşünen Mahkemenin birinci yanılgısı bu noktadan başlamakta. Bir kere, bazı kuruluşların özel hukuk hükümlerine tabi olması onların ille de özel hukuk tüzel kişisi olması anlamını taşımaz. Nitekim İdare Hukuku öğretisine göre "kamu hukukundan etkilenen tüzel kişilikler" bir yana, kuruluş yasalarına göre tümü özel hukuk hükümlerine tabi Devlet iktisadi kuruluşlarının birer "kamu tüzel kişisi" olduğunda hiç kuşku yok. İşte bu nedenledir ki, halen bu tür kamu hukuku tüzel kişilerinin etkinliklerinden bazılarının denetimi İdari Yargı, bazılarınınkiler ise Adli Yargı önünde yapılmakta. Şu halde "özel hukuk hükümlerine tabi olma" kuruluşun türünü kendiliğinden değiştirip onu "İdare" dışına çıkarmıyor, daha doğrusu çıkaramıyor.

Öte yandan, Ankara İdare Mahkemesi önünde görev itirazında bulunan Futbol Federasyonu bile, ünlü "Tahkim Kurulu"nun Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda öngörülen "ihtiyari" kurumlardan değil de iş uyuşmazlıklarındaki Yüksek Hakem Kurulu, ya da kamu kuruluşları arasındaki anlaşmazlıklarda görevli "zorunlu hakemlik" gibi olduğunu iddia etmişti. Kanunun bu noktası ise hem bir tutarsızlık,hem de uyulmasının zorunlu olduğu ileri sürülen UEFA ve FİFA gibi uluslararası kuruluşların statülerine aykırılık örneği. Zira Uyuşmazlık Mahkemesi'nin karar gerekçesinde de, FİFA Statüsünün ilgili maddesinde bu tür durumlarda "müşterek muvafakat ile tayin edilen tahkim kurulları"ndan söz edildiği vurgulanmakta. Öyle ise, bizim "Tahkim Kurulu"muz, yasa ile kurulu zorunlu hakemlik örneği olması nedeniyle, tarafların anlaşması sonucu bir yargı yerinin gözetimi altında görev yapan, bir diğer deyişle ne Usul yasasının ne de FİFA Statüsünün öngördüğü türden bir kuruluş değil. Kararının sonunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun (seçimlik) "Tahkim" başlıklı 516-536 ncı maddelerine de yollama yapan Uyuşmazlık Mahkemesi acaba bunu bilmiyor mu? Ama yanlış bir karara önce varıp sonra da buna bir gerekçe "uyarlamak" istenirse sonuç bundan başka olamıyor.

Kendilerinin tümden dışında yaratılmış Tahkim Kurulunun Anayasaya kesinlikle aykırı bugünkü görev, yetki ve oluşumu karşısında, hele hukuk ötesi bir "taahhütname" imzalamak zorunda bırakılan spor klüpleri konuyu neden daha başka bir zeminde de tartışmaya açmıyorlar diye sorulabilir. Ne var ki, sonuç olarak hepsi ticari birer kuruluş olan klüpler bir gün bu durumun hakların korunması bakımından ne denli sakıncalı olduğunu kavrayıp konuyu Anayasa Mahkemesi önüne götürebilirler. Bence bu büyük yanlışın düzeltilebilmesi için bu yol zorunlu gibi gözüküyor ve şimdiye kadar denenmemiş olması da hiç bir anlam taşımaz. Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı bundan sonraki uygulama bakımından da anlaşılır gibi değil. Çünkü kararın birinci sayfasında yer alan Futbol Federasyonu tezi uyarınca Tahkim Kurulundan sonra acaba Yargıtay temyiz başvurusunda mı bulunulacak; yoksa son sayfadaki anlatımla "bu kararların incelenmesinin adli yargı yerlerinin görevine girmesi" nedeniyle önce ilk derece mahkemelerine mi başvurmak gerekecek? Eğer böyle ise, hem yine FİFA kurallarına aykırı bir durum ortaya çıkacak, hem de ilk derece mahkemesinden kararın bozulmasından başka ne istenebilecek? Uyuşmazlıkların "esas"ının akıbeti ise meçhul. Bütün bu soruların, Uyuşmazlık Mahkemesi kararından çıkarılabilecek tutarlı bir cevabı da ne yazık ki yok.

Önce bir deli bir kuyuya bir taş atıp sayım suyum yok demiş; şimdi de Uyuşmazlık Mahkemesi bu tür kararları ile önüm arkam sağım solum sobe der gibi. Fesüpanallah. ■

1. Resmi Gazete, 18 Haziran 1990 sayı 205 sa.

Av. Akın Atalay

BOK YEDİRMEK SERBEST

Türk Ceza Yasasına göre bir emniyet görevlisi, insanları tekme tokat döverse, yerlerde süründürüp, üzerlerinde gezerse bu işkence değildir. İnsanlara kötü muamele etmiştir, hepsi o kadar.

Kamuoyunda "Yeşilyurt davası" olarak bilinen davanın ilk aşaması 12 Haziran 1990 günü verilen kararla bitmiş oldu. Kısaca hatırlatırsak, olay şöyle gelişmişti. 14-15 Ocak 1989 gecesi emrinde 200-250 kişilik güvenlik kuvveti bulunan Jandarma Binbaşısı Cafer Çağlayan, Cizre ilçesinin Yeşilyurt köyüne bir arama operasyonu düzenliyor.

Bu operasyon sırasında, bütün bir köy halkına eziyet ediyor, insanları yerlerde süründürüyor, üzerlerinde askerleri gezdiriyor, tekme tokatla insanları dövüyor, bütün bunlar yetmiyor, insanların ağızlarına, yüzlerine çevreden toplattığı insan dışkılarını sürdürüyor. Köylülerden bazılarının şikayeti üzerine, çeşitli güçlüklerden sonra, olay nihayet yargı önüne geliyor ve Jandarma Binbaşısı sanık olarak yargılanıyor. İşte bu yargılamanın ilk aşaması, mahkemenin 12 Haziran 1990 günü verdiği kararla bitiyor. Verilen kararın sonucu şöyle:

> *"Sanığın, şikayetçilere kötü muamelede bulunduğu sabit olduğundan 3 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına karar veriliyor. Mahkemece cezası takdiren indirilerek 2,5 aya düşürülüyor. Bu ceza da 375.000 TL para cezasına çevriliyor. Sonuçta, mahkemece verilen bu para cezası da sanığın kişiliği dikkate alınarak erteleniyor.*

Evet, mahkeme Jandarma Binbaşısını suçlu buluyor. Ancak bu suçunun cezası 2,5 aya ve o da paraya çevriliyor. Daha sonra da erteleniyor. Neden?

Çünkü, Türk Ceza Yasasına göre bir emniyet görevlisi, insanları tekme tokat döverse, yerlerde süründürüp, üzerlerinde gezerse bu işkence değildir. İnsanlara kötü muamele etmiştir, hepsi o kadar.

Bu noktada, bir durumu hemen açıklığa kavuşturmak gerekir. Jandarma Binbaşısı mahkemede bok yedirmekten yargılanmadı, yargılanamadı. Sanık Binbaşı mahkemede sorgu verirken, şikayetçi köylülerin avukatları, Binbaşıya köylülere bok yedirip yedirmediğini sordular. Ancak, bu soruya mahkeme başkanı hemen müdahale etti ve bu sorunun sorulamayacağını, sanık hakkında böyle bir iddianın olmadığını söyledi. Bu doğruydu. Çünkü, siyasi iktidar olayın bu yönünü kapamaya çalışıyordu.

Bu davanın Türkiye'de demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi açısından iki yönlü bir anlamı vardı.

Birincisi, ülkenin doğusunda yaşananlar artık baskı ve zulümü çoktan aşmış, vahşet haline gelmişti. Kürt yurttaşlara yapılanlar artık bok yedirme noktasına kadar gelmişti. Eğer bu iğrenç, insanlık dışı suçun işlendiği sabit olursa, ağır bir şekilde cezalandırılmak gerekecekti. Aksi halde, "İşkence" özendirilmiş olurdu.

İkincisi ise daha da önemli. Türkiye'nin onaylayıp, kabul ettiği uluslararası sözleşmeler -özellikle insan haklarına ilişkin olanlar-, bu dava nedeniyle somut olarak gündeme gelmişti. Acaba bu sözleşmeler uygulanabilecek miydi? Yoksa hiçbir anlamı yok muydu? Özellikle, İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesini onayladığımızda, siyasi iktidar kendisini insan hakları şampiyonu ilan etmiş, bu sözleşmeyle birlikte işkencenin kökünden halledildiğini söylemişti. Durumun hiç de böyle olmadığı anlaşıldı. Evet, bu sözleşme önemli bir adımdı. Ama, kağıt üstünde kaldıktan sonra neye yarardı? Çünkü, aradan geçen iki yıla rağmen, bu sözleşmede öngörülen yükümlülüklerin hiç birisi yerine getirilmedi. Güya, işkenceye karşı etkili idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktı, işkenceciler ağır bir şekilde cezalandırılacaktı. İnsan hakları eğitimi verilecekti vs. Ne yapıldı? Kocaman bir hiç.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, Jandarma Binbaşısı insanların ağızlarına ve yüzlerine insan dışkısı sürdürme iddiasıyla yargılanmadı ya da yargılanamadı. Ama, Türkiye Cumhuriyeti, "yurttaşlarına bok yedirdiği" iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda yargılanacak. Çünkü, köylülerin avukatları konuyu, Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna götürdüler. Komisyona yapılan bu şikayet halen inceleme aşamasında bulunuyor.

Bu dava Türkiye'de yaşanan bir dramı açıkça gösterdi. Düşünürseniz, düşüncenizi açıklarsanız, suçlusunuz, hem de 7,5 yıla kadar ceza alabilirsiniz. Buna karşılık insanlara ezyet eder, tekme tokat döver yerlerde süründürürseniz, kısacası işkence yaparsanız, topu topu 375 bin TL para cezası alırsınız.

Bu dava Türkiye'de yaşanan bir dramı açıkça gösterdi. Evet, düşünürseniz, düşüncenizi açıklarsanız, yazarsanız suçlusunuz, hem de 7,5 yıla kadar ceza alabilirsiniz. Hatta bir derginin ya da bir gazetenin yazı işleri müdürüyseniz, size ait olmayan düşünceler, yazılar nedeniyle yüzlerce yıl ceza alabilirsiniz. Buna karşılık insanlara eziyet eder, tekme tokat döver, yerlerde süründürür, üzerlerinde postallarınızla gezerseniz, kısacası işkence yaparsanız, topu topu 375.000 TL para cezası alırsınız. Üstelik de yaptığınız işin özelliği gereği olarak, bu parayı da ödemezsiniz. Çünkü, cezanız ertelenebilir. Bok yedirme konusuna gelince, o hepten serbest, yargılanmazsınız bi-

netimi hükümetin elinde ise, bu halde, işkence ve kötü muamele pratiğini ortadan kaldırma, tümüyle yok etme hususunda gerçek ve samimi bir istenç olmadığı ortaya çıkar.

Bakanın açıklamasının çarpıcı bir başka yönü, taşıdığı bir başka mantık zaafı ve yanıltıcı yaklaşımıdır. Bu uzun süreden beri pompalanan bir anlayış: İşkence sistematik değilmiş. Bir an için kabul edelim ki bu doğru. İşkence örnekleri istisna ve sayıca da daha az. Bu, hükümetin sorumluluğunu silebilir mi? Tek bir olay bile olsa, bu, hükümetin, giderek Türkiye'nin İnsan Hakları karnesini geçer mi kılar? Kuşkusuz ki, hayır. Sözün özü şudur: İşkencenin tümden yadsınmasıyla, onun sistemli, kitlesel ve yönetimce hoşgörülen bir pratikler manzumesi olduğunu yadsıma arasında, gerçekten ama gerçekten, bir ayrım yoktur. Hiç kimse, sayısına, sıklığına, kapsamına, niteliğine bel bağlanmaksızın, işkence ve kötü muamele olan bir eylemin, bir tasarrufun, işkence ve kötü muamele olduğunu bilmeyecek kadar budala değildir.

Bakan diyor ki, 1920'lerde Avrupa'dan önce işkenceyi yasaklamış. Hangi yanlışı düzeltelim. Eğer Tanzimat evresi belgelerine baksa idi sayın Bakan, o metinlerde de işkence yasağına ilişkin normları görebilirdi. Ama sorun, sadece normları koymak değil, onları yaşama geçirebilmektir. Dedikleri gibi, 1920'li yasaklar da vardır, ama öte yanda işkencenin sürdüğünü itiraf etmektedirler. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu. Bu ne biçim yönetim anlayışı? Bu nasıl hukukçuluk? Avrupadan önce yasakladığı bilgisi de yanlışlarla dolu. 18. Yüzyıldan itibaren işkence yasakları Avrupa hukuk belgelerinde belirginleşmeye başlamıştır.

Esasen, bu tarihler o kadar önemli değil. Varsayalım ki, işkence Avrupa hukuk normlarında yer alıyor halen. Bu, Türkiye'de işkenceyi tanıma hakkını mı bize verecektir; bu pratiklere hoşgörü ile yaklaşma cesaretini mi kendimizde bulacağız?

Bakan, her işkence öyküsüne inanılması doğrultusunda bir eğilim bulunduğundan da şikayet etmiştir. Bir kez, işkence gibi, çok ciddi suç ya da suçlamalar, şikayetler karşısında sayın bakanın bunları birer "öykü" gibi kavramasına, bir hukukçu olarak, diyecek söz bulamıyorum. İnsanların acılarına, bunlar öyküdür anlayışı ile yaklaşan bir Adalet Bakanımız var demek ki. Pes doğrusu. O şikayetlerin çoğu gerçek dışı olsa bile, bir yetkiliye düşen tek görev, olayı aydınlatmaktır. Erkin, bu en çarpıcı kötüye kullanım örneği olan işkence ve kötü muamele şikayetlerinin tümüne, objektif ve hukukun üstünlüğüne inanan bir yönetim, ancak ve ancak, her keresinde ciddiyetle eğilebilir; hiçbirisini gözardı edemez. Eğer binlerce işkence şikayeti öykü ise, şu gerçeğin altını çizmek isterim ki, hep birlikte kıvanç duyalım: Türkiye, 1980'li yıllarda, binlerce korku romanı yazarı kazanmıştır. Gerçi, temalar benzer, ama her birindeki vahşet ve acımasızlık, birer yazın ustalığı sayılmalıdır.

Türkçe'de, "bırak hikayeyi" dendiğinde, gerçekleri karşılamayan bir anlatım kastedilir. Sayın bakanın açıklamasında en hikaye yön, yönetimin işkenceyi önlemekte kararlı olduğu yaklaşımıdır.

Ne denebilir şundan başka: Sızlanmayı bırakın sayın bakan, işkenceyi önleyin. ■

M. Tahir Hatiboğlu

Üniversite kurultayı

Üniversitelerde YÖK'le birlikte başlayan sessizlik bir ölçüde kırılmaya başladı. Değişik üniversitelerden sesler geliyor. Kimi doğrudan YÖK'e, kimi kendi üniversitesinin yönetimine karşı. Bunların hepsi de güzel. Bizim özlemimiz, herkesin düşünür ve konuşur olması. Düşünen ve konuşanın giderek azaldığı toplumumuzda, içeriğini sormaksızın, "konuşanın yanındayız" diyoruz. Çölleşmiş üniversitede ses aramak kadar acı bir olgu olamaz. Olamaz ama, bu olguyu yıllardır birlikte yaşıyoruz.

Öğretim Üyeleri Derneği, 15.6.1990 günü Ankara'da "2. Üniversite ve Öğretim Üyeleri Kurultayı" adlı bir toplantı düzenledi. Amaç, suskun üniversiteyi konuşturmaktı. Öğretim Üyeleri katılsın, özgürce görüşlerini açıklasınlar istenmişti. Kurultaya olağanüstü bir ilgi gösterilmediyse de, öteden beri yürekli konuşan, yüksek sesle YÖK'e karşı çıkan bilim adamları geldiler ve görüşlerini açıkladılar. İlgisizliğe üzülmemek olası değil, kuşkusuz. Ama, tek avuntumuz, birikimsiz toplumumuzda insan malzemesinin böyle olmasıdır. Korkunun bu denli sindiğini görmek çok acı.

Kurultayın konukları da oldu. İstanbul'dan, yıllardır demokratik üniversitesi kavgası veren, bugün de bu kavgayı ödünsüz şekilde sürdüren değerli bilim adamı Prof. Dr. Coşkun Özdemir iki arkadaşıyla (Ayhan Alkış ve Atila Ergür) birlikte geldi. Kendisi ve arkadaşları güzel açıklamalarda bulundular. Özdemir Hoca'nın, konuşmasını yapan Süleyman Demirel'e, " öyle konuşup gitmek yok, biraz da siz bizi dinleyin" demesi, bunu kurultay başkanı olarak söylemesi çok yerinde oldu. Kurultayımıza çağrılı olduğu halde Bay Doğramacı gelmedi. Gelmedi ama, tanıyan bir bilimcimiz Dr. Necip Hablemidoğlu'nun, "Doğramacı'nın basın danışmanının aramızda olduğunu" söylemesi toplantıya renk kattı. Bir öğretim üyesi de, "işte hocalar bunlardan korkuyor, Doğramacı, izlediğini belli etmek için böyle adam gönderiyor" dedi. Fakat, nasıl izletirse izletsin, bir bilimciye "korku" yakışmıyor. Sayın Demirel'in deyişiyle "bir profesörün sorumluluğu ile Erzurum'un Nenehatun köyündeki Mehmet ağanın sorumluluğu aynı değildir". Çok doğru bir sözdü bu. Bilim adamı toplum adına gerçekleri bulmak, görmek ve söylemekle yükümlü. Bir ülke bilimcilerini bu amaçla yetiştirir.

Kurultayda üç siyasal parti temsilcisi konuştu. Bunlardan ilki SHP Başkanı Sayın İnönü idi. İnönü, "üniversitelerde araştırma bitmiştir. Bu durumda üniversiteler fiilen açık olsalar da aslında kapatılmışlar demektir" dedi. Bugünkü durumu en iyi yansıtan sözcük buydu. Türkiye üniversiteleri araştırma yapmıyorlar, bu kesin. Öyleyse, Sayın İnönü'nün dediği gibi fiilen kapatılmış oluyorlar. Nedeni belli. Eğitim-İş Sendikası Başkanı Niyazi Altunya'nın da vurguladığı gibi üniversiteleri diğer kurumlardan ayıran da "araştırma" işlevidir. Erdal İnönü'nün önemli bir vurgusu da, dinin siyasal akım olarak üniversitelere yerleştirilmek istenmesidir. İnönü bu konuda, "dini duyguları siyasal amaçlara alet eden bir akım, üniversitelere güçlü bir biçimde giriyor" demişti. İnönü'nün bu görüşüne de katılmamak olanaksız. Bugün rektörler, ki bunlar YÖK rektörleri, "üniversitelere yakında çarşafla gelinirse şaşmayalım" demektedirler. Üniversite gençliği dinsel görüşlerde araç olarak tutulmak isteniyor. Birbirine taban tabana zıt iki olgu, bilim ve din, bugün ülkemizde dinin bilimi geçmesi şeklinde sunuluyor.

DYP Başkanı Demirel, her zamanki gibi, çarpıtıcı, güldürücü ve ilginç sözlerini söyledi. İzleyen herkes, Demirel'in içtenliğinden kuşku duymasa idi, kendisini yürekten alkışlayacaktı. Yine de alkış aldı. Sayın Demirel "Bugün üniversiteler çölleşmiştir. Hepsi 1880'lerin mekteb-i alisine döndüler. Biz vur-kırda iyiyiz. On yılda bir kurumları yıkıyoruz. Çoğu değer duvarlarda yazılı kalıyor, gerçekte yoklar. Örneğin, üniversite yazısı, egemenlik ulusundur yazısı gibi" diyerek bazı gerçekleri söyledi. Ayrıca, üniversitelerin çölleştirilmesinin vatana ihanet olduğunu üstüne basarak söyledi.

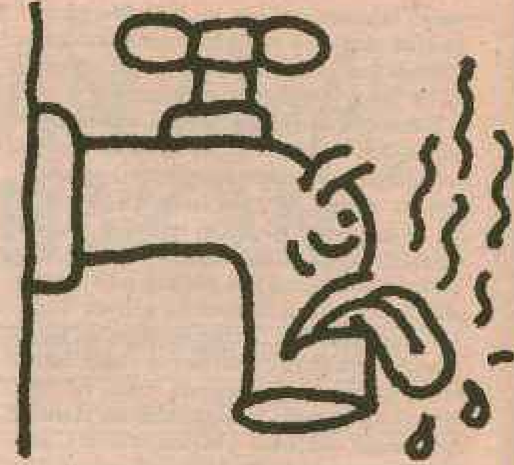
Toplantıda yeni kurulan Halkın Emek Partisi (HEP) Başkanı Sayın Fehmi Işıklar da görüşlerini açıkladı. Işıklar için ilk kurultay konuşmasıydı. Üniversitelerin paralı yapılmasıyla işçi çocukları hep işçi kalacağını söyledi.

Üniversite Kurultayı'nın açış konuşmasını Öğretim üyeleri Derneği Başkanı olarak bu satırların yazarı yaptı. Biz de konuşmamızda, "özerklik ve bilim özgürlüğü üniversiteler için 'olmazlarsa, olmaz' ilkelerdir. Bugün bu ilkeler tümüyle yok edilmiştir. Özgür ve özerk olan YÖK'tür. Öğrenciler yaşları genç bilinçleri yaşlı insanlar haline getirilmişlerdir. Atatürk'ün gençlere verdiği ödevler ustaca gündemden çıkarılmıştır. Bölgesel üniversiteler bilimi ve aydınlığı bırakıp çevreye uyum göstermişler ve gericiliğin kaynağı haline gelmişlerdir. Bu korkunç ve ürkütücü gelişmeler ivedilikle durdurulmalıdır. Yönetsel, akçal ve bilimsel özgürlükten en ufak ödün verilmesine karşıyız" demişizdir.

Öğretim üyelerinden pekçok dost hep özgürlüğü dile getirdiler. Yaratıcı ve düşünen insan yok değil. Bir avuç da olsa vardırlar. Cunta da YÖK de gelse susmayacak çağdaş insan vardır. Şimdiki varlar bunun en güzel kanıtlarıdır.

Katılımı güzel, konuşanı çok, savunanı yürekli bir üniversite ve nice kurultaylar dileğiyle. ■

SU!

Su yokluğunun, azalmasının asli nedenlerinden başında baraj havzalarının, su toplama alanlarının gelişigüzel tahrip edilmesi, yağmalanıp maksat dışı kullanıma açılması gelmektedir.

Su, ülkemizin önemli olaylarından birisi haline geldi. Su konusu, sohbetlerimizin, gazete haberciliğimizin, politik tartışmalarımızın içine iyice yerleşti. Özellikle son iki yılın gazete koleksiyonlarını karıştıracak bir yabancı, su haberlerini derlese, ülkemizin yeri hakkında kuşkuya kapılabilir. Ve bu ülkeyi, hele de İstanbul'u uçsuz bucaksız bir çöl ortasında diye düşünebilir.

Halbuki ülkemiz, özellikle, İstanbul kurak iklim kuşağında değil. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarımızın bolluğu, toplam rezervin yeterliliği herkesce biliniyor. Yine bu kaynaklardan yapılacak su üretiminin (depolama) ve dağıtımının da karmaşık, zor ve ileri teknolojilere bağlı olmadığı da açık.

Mevcut iklim ve toprak koşullarında su sorunun çözümsüzlüğü olamaz. Çözümün temel koşulu İstanbul'lunun kentine sahip çıkmasıdır

Öyleyse "su"yun olay haline gelmesi, gündemimizin baş köşesine yerleşmesi ve neredeyse bir su savaşının doğması nasıl açıklanacak?

Ençok İstanbul'u ilgilendiren su sorunun iki boyutu var. 1. Yetersiz su, 2. Kirli su. Günlerce, haftalarca musluğundan su akmayan insanlar, bulabildiğinin de temizliğinden emin değil. Peki su niçin yetersiz ve niçin kirli?

İstanbul'a su veren yedi barajın toplam su kapasitesi, hiç yağmur yağmasa bile, İstanbul'luya 1,5 yıl yetecek düzeyde. 700 milyon m³ kapasiteye karşılık kentin yıllık su ihtiyacının 500 milyon m³ olması bu savı kanıtlamaya yeter. O halde susuzluğu son iki yılın kısmi kuraklığına bağlamak doğru ve haklı bir yaklaşım olamaz. Öyleyse su depolama kapasitesi ihtiyacın üstünde olan bu barajlarda su seviyesi normalin altına nasıl düştü, barajlar nasıl boşaldı?

Su azalması, seviyenin düşmesi bir gerçektir. Ancak bunun nedeni kuraklık değildir. Bu izahı bir yanıltmaca olarak görmek gerekir. Çünkü böyle kaba bir bilgisizlik olamaz. Su yokluğunun, azalmanın asli nedenlerinin başında baraj havzalarının, su toplama alanlarının gelişigüzel tahrip edilmesi, yağmalanıp maksat dışı kullanıma açılması gelmektedir. Hepimizin gözleri önünde yaşanan bu tahribat olayı, pınarları, su gözelerini, obuzları, dereleri kurutmuş, kirletmiştir. Ve su üretiminde asli fonksiyonu olan bitki örtüsü yokedilmiştir. Bilindiği gibi bitki örtüsü, yağış suyunu tutarak erozyonu önlemekte ve ayrıca taban sularının düzenli beslenmesine, sürekliliğine yardımcı olmaktadır.

Baraj havzalarının korunması yasal bir gereklilik iken buna uyulmamış, tahribat bizzat kamu kuruluşlarının rızasıyla yapılmıştır. Bu yetmezmiş gibi son yıllarda orman kanununda yapılan değişiklikler ve imar affı yasalarıyla tahribat bir adım daha ileriye götürülmüş adeta yasallaştırılmıştır. Örneğin Elmalı Baraj havzasının "muhafaza ormanı" statüsünden çıkarılması Orman Genel Müdürlüğünce (OGM) gerçekleştirilmiş, K. Çekmece Gölü yağış havzası belediyece iskana açılmış, Ömerli Baraj havzasındaki yoğun kaçak yerleşime devletçe göz yumulmuştur. Odun üretimi amacıyla orman idaresince yapılan tahribatlar da hepimizin gözleri önündedir. Bir yanıyla çevreyi de bozan bilim dışı bu ve benzeri uygulamalar su üretiminde büyük kayıplara yolaçmıştır. Gerekli önlemler alınmazsa kuzey İstanbul'da yaşanan bu tahrip pek yakın gelecekte tüm baraj ve göletleri kurutup çoraklaştıracak ve birer fosseptik çukuruna çevirecektir.

İstanbul barajlarındaki su azalmasının ikinci nedeni ise depolama ve dağıtım şebekesindeki eksikler ve su kaçaklarıdır. Kaçaklar yoluyla heba olan su, İstanbul tüketiminin üçte birini aşmıştır. Su üretiminin giderek zorlaştığı ve maliyetinin de o oranda arttığı düşünülürse dağıtım sırasındaki kayıpların anlamı ve boyutu daha iyi anlaşılır. Dağıtımda çelik gövdeli boruların kullanılması temelli bir çözüm olmakla birlikte, bu iş tamamlanıncaya kadar mevcut kaçakları önlemek hiç de zor değildir. Ancak sorunun üstüne ciddi biçimde gidilmemekte, eski-yeni yöneticilerin ağız kavgalarıyla susuzluğumuz istismar edilmektedir.

Mevcut barajlardaki azalmanın asıl nedeninin kuraklık olmadığı açıkça bellidir. Ve İstanbul çevresi korunabildiği takdirde, varolan barajların kapasitesi yeterli olabilecektir. Ayrıca yüzeysel akışa geçen yağmur sularının toplanması için alınacak tedbirlerle de su üretim miktarı artabilecektir.

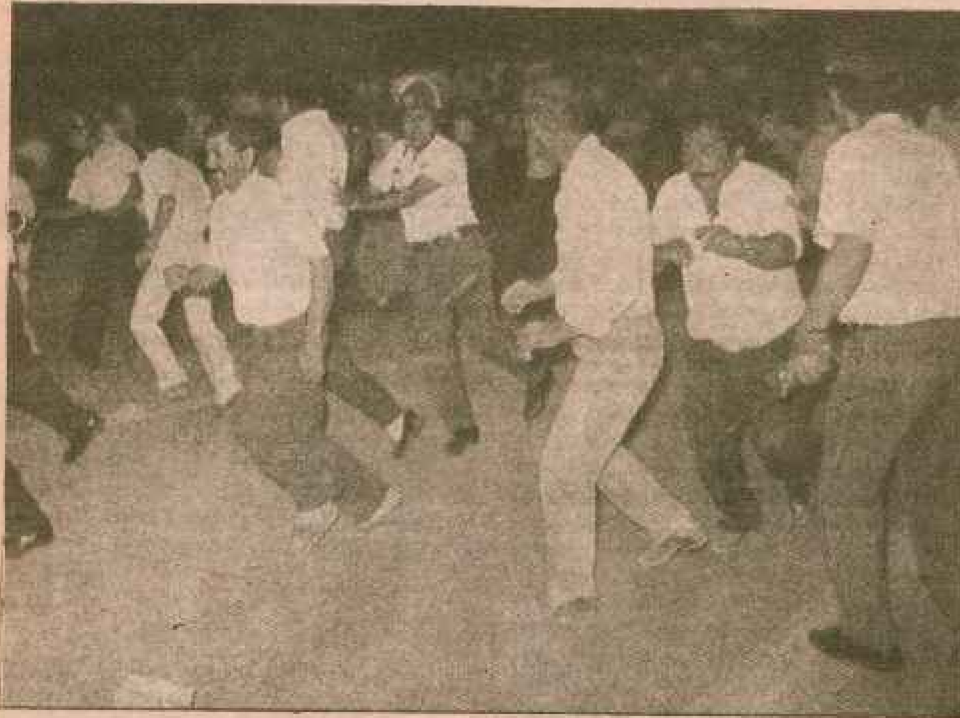
Ancak görülen odur ki, bugünkü yaklaşımlarla, İstanbul'da yaşanan su sorunu, yakın gelecekte nüfusu yüzbinleri aşan tüm kentlerimizde de yaşanacağa benzemektedir. Çünkü yapılan açıklamalar günü kurtarmaya bile yetmemektedir. Konu, ucuz politikaya malzeme edilmiştir. Balonlar Manavgat şelalesinden, tankerler Yalova'dan harekete geçirilmiş, Sakarya'ya uzanılmıştır. Sorunu üç haftada çözecek sihirli formül sahipleri, yağmur duacıları, yağmur bombacıları ortalıkta boy göstermişler bedava su müjdeleri verilmiştir. Balonlu, tankerli, bombalı, dualı ve sihirli formüller arasında İstanbul çölleşmeye devam etmiş, musluklardan akan su azalmış, azaldıkça kirlenmiş ve umut İstanbul'u boşaltmaya dayanmıştır.

Mevcut iklim ve toprak koşularında su sorunun çözümsüzlüğü olamaz. Çözümün temel koşulu İstanbul'lunun kentine sahip çıkmasıdır. Tüm kent halkı soruna bilinçli şekilde sahip çıkmaz, çıkamazsa eski-yeni yöneticilerin karşılıklı suçlamalarından, istismarlarından öteye geçilemeyecektir. Ve 2000'li yılların eşiğinde bu ayıp hepimizin alnına kazınacaktır. Soruna hepimizin sahip çıkması gereklidir. Çünkü böylesi havati bir konuda devlet-verel idare mutabakatı sağlanamamıştır. İlgili tüm kurum, kuruluş ve yetkili kişiler aymazlık içinde suyu sudan ucuz olmaktan çıkarmışlar ve İstanbul kerbelasını yaratmışlardır. İş işten geçtikten sonra İstanbul'dan öteye köy bulunamıyacaktır.

Bu kentte kimse "bedava su" faturasının yolunu gözlemiyor. Herkesin istediği yeterli ve temiz sudur. Ve bunun da akla, bilime göre çözüm yolları bellidir. Kısa vadede İSKİ'nin özerkleştirilip parasal desteğe kavuşturulması DSİ'ye su üretim yetkisinin iadesi gerekmektedir. Böylesi önemli ve daha çok tekniği ilgilendiren bir konu, politik polemiklere terkedilemez. İkinci olarak bedava su saçmalığı durdurulmalı, İSKİ'ye borcu olan kamu kurumları ve camilerin borcu defaten ödettirilmeli, her daireye ayrı sayaç uygulamasına yeniden geçilmelidir. Üçüncü olarak su kaçakları seri biçimde saptanmalı, bunun için muhtarlar, belediye zabıta ekipleri, motorize ekipler yetkilendirilmeli ve merkezi iktidarın parasal desteği ile mevcut kaçaklar süratle önlenmelidir.

Bu kısa vadeli çözümlerin ötesinde ve esas olarak su toplama ve yağış havzalarının yağma ve tahribi önlenmeli, bu konuda özel bir yasa çıkarılmalı, havzalardaki hertürlü işgaller kaldırılarak doğal çevre yapısına dönüş sağlanmalıdır. Havzalardaki kaçak yapılaşma ve uğ-

▲ ***İstanbul'da su savaşları:*** *6 aydır su alamayan İstanbullular karayolunu trafiğe kesti, jandarma ve polisle çatıştı.*

raşlara göz yumanlar tesbit edilerek cezalandırılmalıdır.

Belediye imar planları, ve OGM'ce yürütülüne ağaçlandırma çalışmaları, havzaların su üretim işlevleri gözetilerek yeniden şekillendirilmelidir. Bozulan alanların doğal bitki yapısına kavuşturulması için özel kuşak ağaçlandırmaları yapılmalıdır.

Mevcut alt yapı, borular yenilenip kaçaklar önlenmeli ve kanalizasyon şebekesiyle olan irtibatlar kesilmelidir.

Bu önlemler alınmadan yapılacak yeni barajlar da çözüm olmayacaktır. Ve İstanbul adım adım, göz göre göre susuzluk cehennemine itilecektir. Plansız, gelişigüzel uğraşların, palyatif önlemlerin karşısına İstanbul halkı bir bütün olarak çıkmak zorundadır. Çıkacaktır da. ■

"Suyun Suyunu çıkaran zat" !

Dalan diye biri geldi. İstanbul'da belediyeyi yönetti. Devri iktidarında vitrinlik işleriyle namlandı. Gazeteciler camiasını ucuz konut arsalarıyla teslim aldı. Büyük gazetelere araziler tahsis etti. Böylece namı her yere gitme olanağı buldu.

Dalan su işine bulaştı. Asli görevi su üretimi olan DSİ 'yi devre dışı bıraktı. Asli işi su dağıtımı olan İSKİ'nin özerkliğine son verdi, su üretimi durdu.

Baraj kıyılarına kaçak kentler onun zamanında yapıldı. Görmezlikten geldi. Şimdi o kentlerin kanalizasyonu barajlarımıza ulaştı. (Sultanbeyli örneği). Sularımız kirlendi.

Müteahhitlere döşettiği asbestli borular kanserojen madde ihtiva ediyormuş. Usulünce döşenmeyen borular kırılıp su kaçakları çoğalıyormuş.

Dalan şimdi parti lideri. Üç haftada su işini halledeceğini açıklıyor. Su işinin suyunu çıkaran bu zatı dinlemek de bir tahammül meselesi.

■

Sözen'in su inadı...

Üniversiteli Sözen'in bedava su inadı ucuz popülizm bile değil. İnadın da bir hududu vardır.

Su işini kangrene çevirenleri, İstanbul'u kerbelaya benzetenleri teşhir için bir karikatür yeterliyken, ilçe belediye başkanlarıyla, elde boş bidon Ankara asfaltından doğuya tevcih etmek kafi iken bunu bile becerememek ancak bizim devletçi sosyal demokratlarımıza has olsa gerek. Bu basit teşhir işini beceremeyenlerin su başta, hiçbir kent sorununu çözmesi düşünülemez.

■

Dün işler kolaydı !

Sosyalistlerimiz yönetimde değil. Yönetimde olmamak sorumluluktan kurtulmak için yeterli mi? Dün işler kolaydı. Sosyalizm gelecek, sorunlar çözülecekti. Su işi de iktidara gelince çözülürdü. Öyle olmadığı anlaşıldı. Daha bugünden sorunu kavramanın, çözüm önermenin, önermenin de ötesinde fiili durum yaratarak çözüme ulaşmanın yolları olduğu kavrandı. Bu ise kent halkıyla birlikte yapılacak. Sorunu sahiplenecek kent halkıyla. Yaşayıp göreceğiz. ■

S.U.

"MALUM GRUPLAR" KİMLER?

Hazine ve Orman arazilerinin tahsisi ve bu "tahsisin" balı, kaymağı "yap-işlet-devret" formülü, "dünyada eşi görülmeyen" bir model olarak yağmanın önünü alabildiğine açıyor

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fahrettin Kurt, geçenlerde bir panele katılmak üzere İzmir'e geldiğinde şunu söylüyor; "Aliağa'da termik santrala karşı çıkanlar çevreci falan değildir, arkalarında malum gruplar var..."[1]

Bakanın, bu "malum gruplar" tanımıyla kimleri kastettiği ise **Cumhuriyet**'de 10 Haziran günü yer alan haberdeki sözlerinden anlaşılıyor; "Eylem yapanların arkasında aşırı uçlar bulunuyor..."

Türkiye, neredeyse kırk-elli yıldır, işte bu kandırmacanın sarmalı altındadır.

Öteden beri, ülkemizin kaynaklarını şu veya bu şekilde sömürerek "ekonomik kalkınmalarını sağlayan" çıkar çevrelerine karşı ne zaman bir toplumsal direniş gerçekleşse, hemen ardından aynı sesler yükseliverir;

_"Bunları malum gruplar kışkırtıyor!.. Aşırı uçlar huzuru bozuyor!.."

Şimdi de, 1990'lar Türkiyesinin enerji bakanı,uygar ülkelerde "toplumun en doğal demokratik görevi" olarak karşılanan bir halk eylemine, 6 Mayıs'daki "sevgi zinciri"ne, yılların değişmeyen "yöntemiyle" kara çalmaya çalışıyor...

❐

Acaba, bugün halkımızı "kitle eylemleri" yapmaya zorlayacak kadar "aşırı uçlara" tırmanmış bulunan çevre tahribatının ardında hangi "malum gruplar" bulunuyor?

Söz, Aliağa için söylendiğine göre, önce oradan başlayalım.

Gencelli'de termik santralı kurmakta "çok istekli" olduklarını belirten Japon şirketinin yetkilisi Kazama diyor ki; "Türkiye bu projeden vazgeçerse, ülkenize olan inancımız, güvencimiz sarsılır. Japon hükümet çevrelerinin görüşü de böyle..."[2]

Görüldüğü gibi, Aliağa'daki çevre cinayeti projesinin arkasında yer alan "malum gruplar", çıkarlarını sağlam kazığa bağlıyabilmek için, ülkemize açıkça "diplomatik tehdit" yöneltmekten bile çekinmiyorlar...

İstanbul'un tarihsel kimliğini zedeleyecek ve kentin tüm sosyal ve kültürel dengelerini alt üst edecek olan "gökdelenlerin de arkasında" yine benzer "malum gruplar" yok mudur?

İşte, her biri milyarlarca liralık spekülasyon kaynağı olan ve aynı oranda birer "kültürel çevre katili" olarak yükselecek bu "kentsel yağma abideleri"nden bazılarının isimleri: "Holliday İnn Hotel, Movenpick Radisson Hotel, Sah Plaza, Sabancı Center, Hyatt Regency Hotel..."

"Malum gruplar"ın, bakanlık destekli bu dev yatırımlarının listesi, böylesine "yabancı isimlerle" uzayıp, gidiyor...

Çırağan Sarayını ele geçirerek tarihi binamıza hançer gibi yeni bir blok saplıyan İngiliz şirketler, şimdi de DPT'nin izniyle Milas'daki Güllük Dalyanı bitişiğinde yer alan "lagüner bölgeye"[3] havaalanı kurmaya hazırlanıyorlar.

Bilim adamlarımızın doğal dengeyi ve ekolojik yapıyı bozacağını açıkça belirtmelerine karşın, "hazine arazisi" olduğu için yap-işlet-devret modeliyle yabancı sermayenin çıkarlarına teslim edilen bu cennet köşeyi beton piste dönüştürecek "malum grubun" yabancı ortakları ise British Airports ve Limited Şirketleri...

Hangi birini sayalım?

Çok değil, son beş altı yıl içinde, bütün bu "gruplar", Japonya'dan ABD'ne, İngiltere'den Arap Yarımadası'na kadar uzanan ve dünyanın en "aşırı uçlarındaki" çıkar ilişkilerini birbirlerine kenetleyen projelerle, ülkemizin pekçok yerinde zenginliklerimizi paylaştılar. Ve, hemen hepsi de, ya doğal, ya kültürel, ya da ekolojik olarak "yabancı eli değmemiş" güzelim çevre değerlerimizi hızla yok etmeye başladılar.

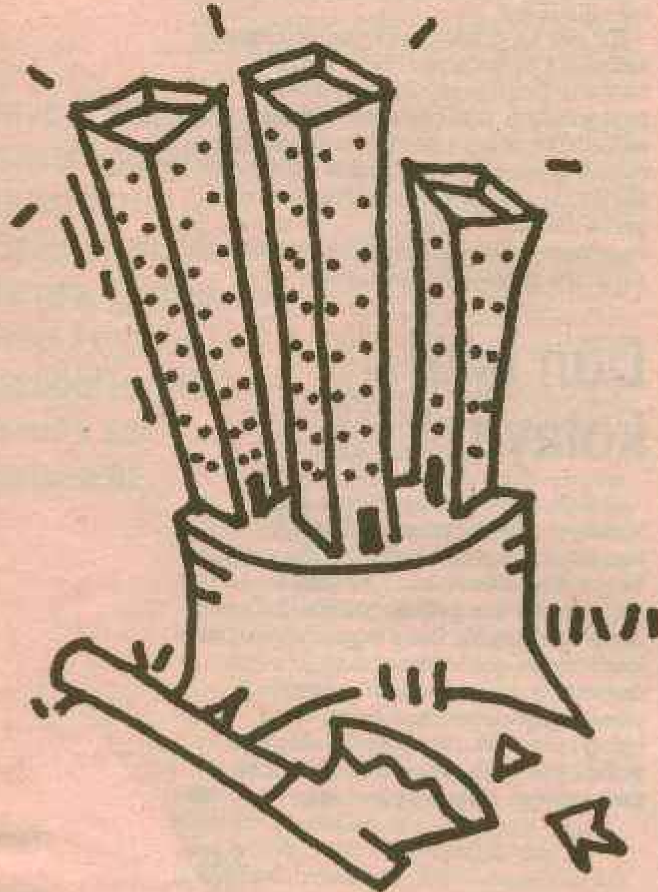
1980-1990 döneminin ciddi bir çevre envanteri yapıldığında, ortaya çıkacak sonuç şu olacaktır: Türkiye, Ulusal Kurtuluş Savaşı öncesinden ve 1950'lerden sonraki "yabancı sermayeye açılma" yıllarında yaşananlardan çok daha yüksek bir düzeyde, dünya zenginliklerine göz koyan uluslararası sermaye güçlerince -bu dönemde- paylaşılmıştır. Hazine ve orman arazilerinin tahsisi ve bu "tahsisin" balı, kaymağı "yap-işlet-devret" formülü, yine Japon yatırımcıların dediği gibi , "Dünyada eşi görülmeyen" bir model olarak yağmanın önünün alabildiğine açmıştır.

❐

Enerji Bakanını "kızdıran" gerçek şudur: Sağlıklı bir çevrede, kişilikli ve kültürel değerleri korunmuş bir ülkede "yaşamak isteyen", Aliağa'daki sevgi zincirini Kültürpark'lara Güllük'lere, Pamukkale'lere, Mardin'lere, Kayaköy'lere... taşıyarak "çevre ve demokrasi" diyenler, giderek çoğalıyor ve güçleniyorlar...

Öbür yanda, "ille de para, ille de kar, ille de kazanç" isteyerek; Boğaziçi'nden Ege'ye, Akdeniz'den GAP'a, Kapadokya'dan Karadeniz'e kadar "bana verin, hepsini verin" diyen ve onlar için tüm olanakları seferber eden "malum gruplar" ise eskisi gibi halkı kolay kandıramıyorlar...

Toplumdaki yükselen duyarlılık, elli yıllık yöntemleri -artık-geçersiz kılıyor... ■

1. Güneş : 10/6/1990
2. Cumhuriyet : 9/6/1990
3. Doğal su kanalları

ÜCRET FACİASI

Maliye bakanları sihirbaz değildirler. Ancak, gelir bölüşümünde sosyal dengeleri koruyabilecek nitelikte politikalar üretmekle görevlidirler.

Enflasyonu 1990 yılının başındayüzde 30'lara indireceklerini çok iddialı bir biçimde açıklayanlar, enflasyon oranını sadece ücret zamlarında aşağıya çekmişler, kamu görevlilerinin temmuz ayında ücretlerine yapılan artışı yüzde 25 oranında tutarak, adeta kamu görevlilerini açlığa mahkum etmişlerdir.

Gerçekte tüm kamu görevlileri aynı sıkıntıyı çekmemektedir. Çünkü bazı kamu görevlileri yabancı ülkelerden sağlanan olanaklarla dış gezilere çıkabilmekte, yine basından edinilen bilgilere göre bir kısım kamu görevlisi, otel, motel villa gibi gayrimenkuller edinebilme olanağını bulabilmektedirler.

Kamu kesiminde çalışan ve devlet memuru statüsünde olanların aylık ücretleri yaklaşık yüzde 25 oranında artırılmıştır. Yeterli olmayan ve bu nedenle kendisine ek olanaklar aramak suretiyle yaşantısını sürdürmeye çalışan kamu görevlileri, 1990 yılının ikinci altı ayına maddi açıdan daha da sorunlu olarak girmişlerdir. Ülkemizde, çeşitli soygun olayları, rüşvet söylentileri varken kilit kamu görevlilerinin yabancı ülke parası ile hacca gidişleri, gelirleri ile ölçülemiyecek düzeydeki yaşantıları yanında, böylesine yetersiz bir ücret artışı ile kamu görevlilerinin başbaşa bırakılması, kamu hizmetlerinin yavaşlamasına, bugüne kadar karşılaşılmayan tepkilere neden olmuş, bazı yerlerde kamu görevlisi durumunda olan emniyet güçleri ile diğer kamu görevlileri karşı karşıya gelmişlerdir. Bütçe olanaklarının yetersizliği nedeniyle kamu görevlilerine düşük oranda ücret artışı yapılmıştır. Maliye ve Gümrük Bakanı da yapmış bulunduğu bir açıklamada bunu böyle söylemiştir. Ancak bugün Türkiye vergisini toplayamayan, daha açıkçası bazı kazançlardan vergi almayan, bazı kişi ve kuruluşlara olağanüstü ve yasa dışı maddi olanaklar tanıyan, bazı kamu görevlilerinin haksız menfaat temin etmelerine ve sebepsiz zenginleşmelerine göz yuman bir ülke haline gelmiştir.

Türkiye'nin temel güven müesseseleri artık tartışılır haldedir. Yargının etkinliği giderek azalmaktadır. Kamu görevlisinden halka hizmet beklemek giderek hayal olmaktadır.

Bazı kamu görevlileri siyasal iktidarın isteklerini yapmaktan başka bir iş yapmamaktadır. Bu arada Türkiye'nin güven kaynağı yargı organlarında da siyasal iktidarın istekleri doğrultusunda hareket etme eğilimi başgöstermiştir. Yargıtay Başkanı'nın talihsiz tutumu bunun en somut kanıtıdır.

Kamu görevlisi ya diğer kamu nimetlerinden yararlanma arzusundadır veya kendisine yapılan sembolik ücret artışları ile yetişmeyen gelirini bazı yan gelirle takviye etme eğilimindedir. Bazı kamu görevlileri, örneğin öğretmenler dışarıda meslekleri ile ilgisi olmayan işleri yapmak suretiyle yaşam savaşı vermektedirler. Bunlar işportacılık, şoförlük gibi işler yaparak zaman zaman öğrencilerinin karşısına farklı biçimde çıkmaktadırlar.

Bazı kamu görevlileri, basına yansıdığı kadarıyla görevlerini yaparken çok becerikli olmaktadırlar. Hediye ve benzeri yan olanakları elde etmedikçe, işler yapılmamaktadır. Bu kamu görevlileri için devletin ödediği ücretin önemi yoktur.

Ülkede soygun, baskın, rüşvet olayları olağan günlük haberler arasında pek dikkat çekmezken, kilit kamu görevlileri dış gezilerde vakit harcayabilmektedirler.

Kamu hizmetleri artık yasalarda öngörüldüğü biçimde yürümemektedir. Yürütülememektedir.

Maliye ve Gümrük Bakanımız Sayın Adnan Kahveci 500 bin lira aylık alan ve bununla geçinemediğini söyleyen bir kamu görevlisine "Ben sihirbaz değilim. Türkiye'de daha fazla vergi toplamak lazım. Reel olarak Türkiye'de en fazla bu yıl vergi toplandı. Memurun da pastadan en fazla pay aldığı yıl, bu yıl. Alınan ücretin yetmemesi ihtiyaçların artmasından kaynaklanıyor. 1984 yılına baktığımızda beyaz eşya ve renkli televizyon almak isteyenlerin sayısı oldukça azdı. Bugün insanlar daha iyi yaşamanın özlemini duyuyorlar." şeklinde yanıt vermiştir.

Ayda 500 bin lira aylık alan bir kişinin günde eline geçen miktar veya harcayabileceği para 16.666 liradır. Bu para ile bir kişinin günlük yaşamını sürdürmesi bugünkü koşullarda çok zordur. Böyle bir kişiye renkli televizyondan bahsetmek onunla alay etmek demektir.

Maliye Bakanları sihirbaz değildirler. Ancak Maliye Bakanları vergi gelirlerini yasalara uygun olarak toplamak, Meclislere ülke içerisindeki büyümeye yönelik sosyal ve ekonomik dengeyi sağlayabilecek vergi yasalarını sunmak, gelir bölüşümünde sosyal dengeleri koruyabilecek nitelikte etkili olabilecek politikalar üretmekle görevlidir.

Eğer bir ülkede belli sektörlerde vergi kayıp ve kaçakları büyümekte ise bu sektörün üzerine yasal düzenlemelerle gidilemiyorsa, toplumda bazı çalkalanmaların olması kaçınılmazdır. Bugün ülkemizde bilinçli olarak vergi alınmayan yerler ve alanlar vardır.

Vergi toplamak herkesin görevi değildir. Ayda 500 bin lira ücretle geçinmek zorunda olan kişiye vergi toplanmadığı için size az ücret ödüyoruz denilemez. Çünkü o kişi de yaşamak zorundadır. Yaşamak için birşeyler yapacaktır.

Sayın Kahveci çareyi söylemiştir. "Çare, Türkiye'nin daha iyi vergi toplamasıdır." Kim vergiyi toplayacaktır?

Vergiyi toplamakla yükümlü olanlar, sadece yasaların öngördüğü alanlardan vergi toplayabilirler. Eğer bir ülkede tüm kazançları vergiden bağışık tutarsanız vergiyi kimden toplayacaksınız? Önemli olan bu sorunun yanıtını vermektir.

Türkiye'de vergilendirme belli alanlarda yapılmaktadır. Gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergilerin klasik etkileri ve çağdaş etkinlikleri uygulanan vergi politikaları ile göz ardı edilmiştir.

Artık ilanlar ve duyurular vergiden bağışık kazançların açıklanması ile ilgilidir.

Ülke içersinde yaşanan ekonomik olaylar ülkeyi gelir bölüşümü bakımından farklı bölgelere ayırmıştır. Her bölgede gelir bölüşümü açısından farklı alanlar ve yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır.

Halkın eğitim ve sağlık sorunları giderek artmıştır. Uygulanan politika kamu görevlerini ve hizmetlerini siyasileştirmiştir. Vergisiz kazançlar, adam kayırmalar, yasa dışı eylemler artarken, bu olaylara seyirci kalmak, toplumu çıkmaza sürüklemek demektir.

Siyasal parti mensuplarının olaylara seyirci kalması, sıcak yaz günlerinde ortaya çıkan gelişmelere karşı tavır koyamamaları, halkı karamsarlığa sürükleyecek niteliktedir.

Türkiye 1990 yılının ikinci yarısındadır. Başka bir anlatımla 1990 yılının da biteceği günler giderek yaklaşmaktadır. 1990 yılının başında söylenen sözler, halkın desteğinden yoksun olanların yapmış olduğu vaadler bir defa daha havada ve askıda kalmak üzeredir. 1990 yılının ikinci yarısından itibaren konuşmalarda yapılan değişiklikler artık mağlubiyeti kabul eder niteliktedir. Ancak mağlubiyetin faturası açlık ve eşitsizlik şekline dönüşmeye başlamıştır.

Gelecek günlerde Türk halkına büyük görevler düşmektedir. Kaybolan haklarını ve içinde bulunduğu durumu değerlendirmek ve buna göre demokratik çıkış yollarını aramak toplumsal bir görevdir. ■

Musa Özdemir

MEMURLAR DEMOKRASİ İSTİYOR

Kamuoyu önüne çıkarken neden sendikalaşma sorusuna, doğru, doyurucu yanıt bulmak, sendikalaşmanın getireceği kazanımları iyi anlatmak iyi anlatmak, güncel görev halini almıştır.

Buluşların anası gereksinimler, hak arama eylemlerinin anası bilinçtir. Temmuz 1990 eylemleri ile memurlar sedece yetersiz ücret artışını eleştirmiyor aynı zamanda haklı ve gecikmiş bir dava için uğraş veriyor. Grevli, toplusözleşmeli sendikal hak isteyen memur, kapıkulu olmaktan kurtulmak, sendikalı yurttaş olmak istiyor. Kısacası memurlar demokrasi istiyor.

Nedir demokrasi? Sayın S. Aren'in tanımıyla demokrasi, akıl ve vicdanla ilgili ahlaki bir sorun değil, tam tersi, dünya nimetlerinin paylaşımıyla ilgili, maddi bir çıkar sorunudur. Demokrasi toplumsal haksızlıklara karşı örgütlü mücadeledir.

Sınıflı toplumlarda haksızlıkları iki ana gruba ayırabiliriz. Birinci grup haksızlıklar, egemen sınıfın da haksızlık saydığı haksızlıklardır. Bu tür haksızlıklara karşı yasalar bizi korur. Örneğin malımız çalınırsa polise gideriz, işveren ücretemizi ödemezse yargıya başvururuz. Bu tür haksızlıklara karşı demokratik mücadele gerekmez. İkinci grup haksızlıklar, egemen güçlerin haksızlık olarak görmediği haksızlıklardır. Örneğin işsizlik, ücretlerin düşük olması, iyi eğitim ve sağlık hizmeti alamama, özgürlüklerin sınırlanması gibi haksızlıklara karşı ne polise ne de mahkemeye gidemeyiz. Bunlara karşı topluca ekonomik ve politik mücadele vermek gerekir. Demokrasi bu tür mücadeleler için sözkonusudur. Toplumsal haksızlıklara karşı mücadele aracı örgütlenme özgürlüğüdür. Sendikalar bu örgütlenme özgürlüğünü bir parçasıdır.

Siyasal haklarla desteklenecek bir sendikal birlik, Türkiye'nin yazgısına damgasını vurduğunda hem demokrasi hem memurlar kazanacaktır.

Toplumsal değişim-örgütlenme ilişkisi

Demokrasiye ilişkin bu genel yaklaşımdan sonra, dünya memur hareketinin uzun yıllar önce kavuştuğu, polislerin ve subayların dahi grevli sendikal haktan yararlandığı bir çağda, ülkemiz memurlarının bugünkü örgütsüzlüğünün toplumsal nedenlerine değinmek istiyorum. Temmuz 1990 eylemlerini ve geleceği sağlıklı ve doğru değerlendirebilmek için dünü bilmenin yararına inanıyorum. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze dek memur örgütlenmeleri incelendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

1923-1950 Dönemi: Burjuvazinin yokluğunda siyasal iktidarı paylaşan, yönetici sınıf niteliği taşıyan Osmanlı bürokrasisi Cumhuriyetin ilk yıllarında da bu niteliğini sürdürmüştür. Gücünü sermaye sınıfının güçsüzlüğünden alan bürokrasi, üstün statü ve parasal olanaklara sahip olmuştur Doğal olarak da memurlar örgütlenmeye ciddi bir gereksinme duymamışlardır,

1950-1960 Dönemi: Ekonomik ve sosyal yapının zamanla değişmesi sonucu bürokraside bunalım ve çöküş başlamıştır. Kapitalizmin önce ticaret ve tarımda, sonra sanayide gelişmesini hızlandırması, uluslararası kapitalizm ile bağlarını güçlendirmesi sonucu burjuvazi, tarihsel misyonunu tamamlayan bürokrisiyi terketmeye başlamıştır. Kırsal alanda ve kentte sermaye sınıfı karşısında güçsüz duruma düşen bürokrasinin büyük çoğunluğu (burjuvazinin vazgeçemediği üst düzey bürokratlar hariç) gelir ve statü kaybına uğramıştır. Bu durum memurlarda örgütlenme gereksinimi doğurmuştur. Ancak örgütlülük düzeyleri hayli yetersiz kalmıştır.

1961-1971 Dönemi: Temel hak ve özgürlüklere çağdaş bir yaklaşım getiren 1961 Anayasasının memurlara sendikal örgütlenme hakkı tanıması, demokratikleşme yolunda atılan diğer adımlar bu kesim için bir umut ışığı olmuştur. Ancak bu umut 1965 yılında çıkarılan Memur Sendikaları Yasası ile kısmen sönmüştür. Zira anılan yasa memurlara toplusözleşme ve grev hakkı tanımamıştır. Buna karşın irili ufaklı 407 adet memur sendikası kurulmuş ve memurlar örgütlenme için hayli istekli davranmıştır. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi de legal sosyalist partilerin varlığıdır. Sosyalist partilerin demokratik kitle örgütlerine rehberlik etme konusundaki olumlu çabaları memur kitlesinin örgüte olumlu yaklaşımında etkili olmuştur.

1971-1980 Dönemi: Sendikal örgütlenme hakkı 12 Mart yönetimi tarafından 1971 yılındaki Anayasa değişikliğiyle memurların elinden alınmıştır. Sıkıyönetimin kalkmasından sonra işyeri, işkolu düzeyinde sayısız dernek kurulmuştur. Sendikalar, odalar, dernekler demokraktik kitle örgütleri platformunu oluşturmaya çalışmışlardır. Çünkü ülkenin içinde bulunduğu ortam demokrasi mücadelesini ön plana çıkarmıştır. Memur dernekleri ve meslek odaları ekonomik ve demokratik mücadelelerinde işçi sendikalarından destek almaya çalışmışlardır. Dönemin 1. ve 2. MC Hükümetlerinin siyasal alandaki çok yanlı ve yanlış yaklaşımlarına karşın memur dernekleri ayakta kalmayı başarmıştır. Dönemin ürkütücü politik ortamına karşın memurların örgütlenme konusundaki duyarlılığı dikkat çekici olmuştur. Ancak olması gereken örgütlülük düzeyine ulaşılamadığı da ayrı bir gerçektir. 1,5 milyon memurun ancak 300 bini örgütlü durumdadır.

12 Eylül 1980 ve Sonrası: 12 Eylül Yönetimi tüm siyasi partileri, bazı işçi sendilarını, memur derneklerinin en önemlilerini kapatmış, meslek odalarına pekçok sınırlama getirmiştir. Anayasa, Sendikalar Yasası, Dernekler Yasası başta olmak üzere, birçok yasayla çeşitli yasaklar konmuştur.

Örgütlülük oranının düşük olmasının nedenleri

Buraya dek aktardıklarımız göstermektedir ki ülkemiz memurlarının örgütlülük düzeyi hayli yetersiz ve cılızdır. Kanımca bunun nedenlerini iki ana grupta toplamak olanaklıdır. Bunlardan birincisi toplumsal ortamdan kaynaklanan nedenlerdir. Bunların başında geçmişten miras kalan bilgi ve deney birikiminin yetersiz oluşu, siyasal ve demokratik katılım geleneğinin olmayışı, kitlelerin bilinç düzeyinin düşüklüğü gelmektedir. Bir diğeri siyasi partilerin ve işçi sendikalarının memur örgütlenmesine yeterli, güçlü bir destek vermeyişidir. Memurların kendi ürettikleri hizmete ve mesleğinin özüne yabancılaşması için egemen ideolojinin sürekli çaba harcaması, örgüt düşmanlığı memurları sendika ve derneklerden uzaklaştırmıştır. 66 yıllık Cumhuriyet döneminin 26 yılının sıkıyönetim altında geçmesi, toplumsal uyanışı geri çeken 1971 ve 1980 askeri darbeleri nedeniyle örgütlerin kendilerini yenileyip, aşabilecekleri demokratik ortamı bulamamaları, memur sendikalarının 1965-71 arası 5 yıl, memur derneklerinin 1974-80 arası 6 yıl açık kalabilmesi, memurların örgütlülük oranının cılız olmasının başlıca toplumsal nedenlerdir.

Memur örgütlenmesinin oranının düşük olmasının ikinci temel nedeni o dönemlerdeki örgütlerin işleyişinden, yapısından, yaklaşımından kaynaklanan sorunlardır. Bunların başında derneklere, odalara siyasi parti veya sendika misyonu yüklemekten kaynaklanan yanlışların yarattığı sorunlar gelmektedir. Bir di-

ğer sorun örgüt-üye ilişkilerinde çok boyutlu yaklaşabilme becerisini gösterememektir. Örgütlerin birbirin tamamlayan, bütünleyen, destekleyen taleple kamuoyu önüne çıkamadığı bir diğer gerçektir. Ancak hemen eklemek gerekir ki bu madalyonun bir yüzüdür. Madalyonunun bir de olumlu yüzü bulunmaktadır. Tüm baskılara ve bol sıkıyönetimli yıllara karşın demokratik kitle örgütleri memurların bilinçlenmesine, deney kazanmasına, birçok taleplerinin gün ışığına çıkmasına ve birçoğunun çözüm yoluna girmesine ciddi katkılar yapmışlardır.

Neden sendikalaşma?

Geçmişe ilişkin değerlendirmeyi burada noktalayarak günümüze gelmek istiyorum. Özellikle 12 Eylül sonrası kendilerine, mesleklerine, temel hak ve özgürlüklere bilerek ve isteyerek yabancılaştırılmak istenen 1,5 milyonluk kitle, üzerindeki ölü toprağını atmaya başlamıştır. Bu uyanış ve silkinişte işçilerin 1989 Bahar eylemleri ve sağlık personelinin Beyaz Eylemleri kanımca önemli rol oynamıştır. Bugün gelinen noktada işçi sendikalarına, meslek odalarına, mevcut derneklere, aydınlara önemli görevler düşmektedir. Kamuoyu önüne çıkarken neden sendikalaşma sorusuna doğru, doyurucu yanıt bulmak, sendikalaşmanın getireceği kazanımları iyi anlatmak güncel görev halini almıştır. 1,5 milyon memur "neden sendikalaşma" sorusuna aşağıdaki yanıtları vermeye başladığı gün, amaca ulaşılmış olacaktır.

Demokratik toplumda memur Hükümetten veya Maliye Bakanından ulufe beklemez, ulusal gelirden payını toplusözleşme masasında alır. Ulusal gelirden hakça pay için, insan onuruna yaraşır bir yaşamın gerektirdiği ücret için sendikalaşma,

Kuşkusuz memur ücretleri kendi başına anlamlı değildir. Önemli olan bu ücretlerin harcandığı sağlık, eğitim, beslenme, konut, kültür, dinlenme gibi ekonomik ve sosyal haklardan yararlanma düzeyidir. Bu konularda izelenen politikaları etkileyebilmek, üretim ve bölüşüm kararlarına katılabilmek için sendikalaşma,

İşyeri düzeyinde üyelerinin çıkarlarını korumak işyerinin yönetsel sorunlarına katılmak, işyeri disiplinini sağlamak, iş üretkenliğini artırmak, yani kurum içinde yönetime katılmak için sendikalaşma,

Devletin tek yanlı yaptırımı, dayatması ile düzenlenen işe alma, çalışma koşulları, disiplin, işten çıkarma konularında söz ve karar sahibi olmak için sendikalaşma,

Çevre sorunlarına ağırlık koyabilmek, tüketicinin korunmasına katkıda bulunabilmek için sendikalaşma,

Demokrasinin yerleşmesi, temel hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için sendikalaşma.

Sendika hakkının alınabilmesi için bu ilkelerin kitlelerce benimsenmesi, bu yolda yığınsal mücadele verilmesi gerekmektedir. Bunun için mevcut oda ve dernekler, gerek birbirleriyle, gerek üyeleriyle, gerekse kamuoyu ile ilişkilerini somut konularda yoğunlaştırmalıdır. Varolan örgütlülük düzeylerini daha da geliştirmek, yeni örgütlenme biçimleri yaratmak için koşulları zorlamasıdır. Uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin bir hak olarak tanıdığı, Anayasanın ve diğer mevzuatın yasaklamadığı sendikal hakkın yaşama geçirilebilmesi için, işçi sendikalarının eylemli katkısını sağlamak, siyasi partiler ve basınla ilişkiler kurmak, AT ülkelerindeki memur sendikalarıyla ortak çalışmalara girmek, ulusal ve uluslararası tüm platformlara konuyu taşımak görev olarak benimsenmelidir.

Temmuz 90 memur eylemleri olumlu ancak nicel açıdan yetersizdir. Yığınları kavrayabilmek için alınması gereken hayli mesafe olduğu unutulmamalıdır.

Ülkemizdeki en büyük işçi sendikasının üye sayısı dikkate alındığında 1,5 milyon memurun sendikal birliğinin önemi daha da artmaktadır. Siyasal haklarla desteklenecek bir sendikal birlik Türkiye'nin yazgısına damgasını vurduğunda, hem demokrasi, hem memurlar kazanacaktır. Temmuz 90 eylemleri bu yolda atılan ciddi bir adımdır. Önemli olan ise bu adımların sendikal amaca ulaşması için gerekli katkıdır. Memur kamuoyu doğru açılımlara açıktır. İnsanlık onuruna denk düşen bir yaşam sürdürebilmenin, biricik yolunun örgütlenme özgürlüğünü elde etmek ve kullanmak olduğunun bilincine varan memurların sayısı giderek artmaktadır. Memur eylemleri olumlu ancak nicel açıdan yetersizdir. Yığınları kavrayabilmek için alınması gereken hayli mesafe olduğu unutulmamalıdır. ■

▲ **Yüzde 25'likler direnişte:** *12 Eylül'den sonra üzerlerine atılan ölü toprağını atmaya başlayan memurlar sendikalaşma istiyor.*

Yalçın Yusufoğlu

SBKP KONGRESİ ÇÖZÜM GETİRMEDİ

Perestroykanın ilk yıllarında toplumu kaplayan umut ve yenilik duygusu, yerini karamsarlığa ve inançsızlığa bırakmış.

Eskiden Moskova'da sadece bir tane uzun kuyruk vardı; o da Lenin Mozolesi'nin önündeki kuyruktu. Şimdi en az onun kadar uzun bir ikinci kuyruk daha var: McDonald's kuyruğu! Bu tespit bir magazin gazetecisine ya da Batı'lı bir turiste ait değil, onlardan çok, konuk Marksistlerin bir gözlemi; biraz acı, biraz ironik, ama daha çok da sembolik.

> **Görülen o ki, bu kaos büyüyecek. Bir kısım milliyetler Birlik'ten kopacak, sihirli bir değnek gibi görülen piyasa ekonomisi umulan sonuçları vermeyecek.**

Gerçekten de, şu anki Rusya Lenin'le hamburger arasında bir yerde duruyor. Ikisinin arasına sıkışmış kalmış da diyebiliriz, her ikisini yanyana taşıdığını da söyleyebiliriz, yahut Lenin'i isteyip, hamburger'i reddedenler ile, hamburger'i seçmiş, Lenin'den vazgeçmiş olanların, bir de, arada duranların tartışmakta olduğunu belirtebiliriz.

Rusya'da da, diğer cumhuriyetlerde de ve tabii Sovyetler Birliği genelinde de bir kaos yaşanıyor. Kaos hem siyasal, hem ekonomik, hem sosyal, hem de ideolojik.

Siyasi partiler, cepheler, kulüpler kuruluyor, henüz partileşmemiş akımlar doğuyor, yeni kurulmuş partiler bölünüyor... Bu anlamda siyasal çoğulculuk gelmiş. Hem cumhuriyet sovyetlerinde, hem Yüksek Sovyet'te hem partilerin, akımların, kulüplerin içlerinde, hem de işyerinde, yerleşim biriminde, okulda ve en çok da sokakta siyasal çoğulculuk ve siyasal özgürlükler herhangi bir Batı ülkesindekinden daha fazla çok sesli ve çok daha yüksek sesli. Buna rağmen, siyasal akımlar iyice şekillenmeden, ama en önemlisi hepsinin katılabileceği serbest genel seçimler yapılmadan ülkenin siyasal röliyefleri konusunda bir fikre sahip olabilmek olanaksız.

Gene, siyasal çoğulculuğun oluşmasında televizyonun da payı var. Yüksek Sovyet'in oturumları günlerce hiç bir kesintiye uğramadan canlı yayınlanıyor, yurttaşlar böylece generalleri de dinliyorlar, Yeltsin'i de, Ligaçov'u da, Gorbaçov'u ya da herhangi bir cumhuriyetten gelmiş tok sesli halk temsilcilerini de. Ya da, komünist partisi içinde olsun, dışında olsun yönetime muhalif çeşitli politik grupların sözcüleri televizyonda mülakatlara çağrılıyorlar, açık oturumlara katılıyorlar, görüşlerini söylüyorlar. Daha da önemlisi, TV'de sadece politikacılar konuşmuyorlar, halk da konuşuyor. Örneğin televizyon ekibi rastgele bir üniversiteye, fabrikaya, köye gidiyor, ya ülkenin genel ekonomik, sosyal, siyasal sorunlarını ya da o toplumsal kesimin özgül sorunlarını ortaya atıyor ve mikrofonu uzatıyor. Televizyonun bazı kanalları saatlerce bu yurttaşların kendi aralarındaki tartışmalarını yayınlıyor. Yahut da, sözgelişi, Leningrad televizyonunca hazırlanan ve en fazla ilgi toplayan programlardan birinde yapıldığı gibi, Perestroyka döneminde bile ortaya çıkarılmamış bazı tekil olaylara ait veri ve döküman toplayan, tanıkları konuşturan gazeteci konuyu kamuoyuna aksettiriyor veya kapalı kalmış olmasa da, parmak basılması gereken bir konuya değişik ve çarpıcı noktalardan yaklaşıyor, oraya dikkatleri çekiyor, tartışıyor ve tartıştırıyor.

Kuşkusuz ki, bu demokratikleşme süreci siyasal yaşamın tek veçhesi değil. Siyasal alanda sovyetler Birliği Komünist Partisi ve onun bünyesindeki komünist partileri hızla itibar yitirmişler. Temmuz başında toplanan SBKP 28. Kongresi'nden önce partide üç platform vardı: Boris Yeltsin'in adının öne çıktığı Demokratik Platform bunlardan en zayıfıydı. Kendi içinde de üç kanattan oluşan bu platformun, Kongre sonrasında partiden kopacağı açıkça belliydi. (Nitekim de öyle oldu.) SBKP'yi oluşturan iki ana güç **Merkez Komitesi Platformu**'nu yayınlamışlardı: Gorbaçov-Yakovlev-Rijkov ekibinin temsil ettiği kanat ile Ligaçev'in adının öne çıktığı kanat tek bir paltformla çıkmış olmalarına rağmen, yayınlanan metin Ligaçev kanadının değil, Gorbaçov kanadının görüşleriydi, partide merkezciler denilince de bu kanadı anlamak gerekiyordu.

Ayrıca, partide kendisini **Marksist Platform** diye tanımlayan, Moskova Üniveristesi Marksist Araştırma Kulübü ile Moskova Parti Kulübü Marksist Fraksiyonu tarafından kurulan bir üçüncü platform daha vardı.

Demokratik Platform mensupları Gorbaçov ekibini reformları yavaşlatmakla, Perestroykaya ihanet etmekle ve "iki iskemlede oturmak"la suçlarken, Ligaçev kanadının içindeki pek çok kişi de, özel mülkiyete kesinlikle karşı çıkma temelinde, merkezciler ile Demokratik Platform arasında özce fazla bir fark bulunmadığını söylüyorlardı.

SBKP Kongresinden önce Rusya Federasoynu'ndan gelmiş delegeler ile, gene aynı federasyondaki çeşitli yerel parti temsilcileri biraraya gelerek Rusya Komünist Partisi'ni kurduklarında, Demokratik Platform bu Konferans'ta (sonra Kurucu Kongre'ye dönüştü) hiç bir varlık gösterememiş, buna karşılık Merkez'cilerle Ligaçev kanadı arasında zımni bir yakınlık oluşmuş, ama seçimlerde Ligaçev kanadı ağır basmış, Polozkov Birinci Sekreter'liğe seçilmişti.

Gorbaçov ise dengeyi SBKP Kongresinde, cumhuriyetlerin parti birinci sekreterlerini politbüroya alarak ve parti ile devleti ayırma doğrultusunda düzenlemeler getirerek sağlayabildi. Bu karar, cumhuriyetlerin partilerinin birinci sekreterlerinin, o cumhuriyetlerde Sovyet Başkanı (Cumhurbaşkanı) olamaması uygulamasıyla birleştiğinde, politbüro, SSCB tarihinde ilk kez devletten ve hükümetten ayrı bir kimliğe yönelmeye başladı.

Buna rağmen, parti içindeki her üç akım da (şimdi ikiye indi) büyük ölçüde Rus kökenli. Nitekim, hemen hemen bütün Cumhuriyet'lerde Birlik'ten ayrılma ya da şeklen Birlik içinde kalsalar bile, fiilen bağımsız davranma eğilimleri güçleniyor, bu eğilimler o cumhuriyetlerin komünist partilerini de etkiliyor. Nitekim son olarak, Ukrayna Halk Temsilcileri Konseyi de kendi ayrı ordusunu kurma dahilhükümranlık ilan etmiş durumda.

Tabii, Birlik'ten ayrılma istekleri sadece Rus olmayan milliyetlerde güçlenmiyor. Bu eğilim bizzat Birliğin en büyük cumhuriyeti Rusya'da da güçleniyor. Ruslar, bağımsız bir cumhuriyet oldukları takdirde, başka cumhuriyetlere değer aktarmaktan kurtulacaklarını ve ekonomilerini hızla geliştireceklerini söylüyorlar. Birliğin ikinci büyük cumhuriyetini oluşturan Ukraynalılar da benzer yaklaşımdalar.

Komünist Partisi dışında tüm ülke çapında örgütlü bir başka güç bulunmuyor. Cumhuriyetlerde ulusal temelde gelişen siyasal örgütlenmeler tek tek kendi milliyetlerinde güçleniyorlar, fakat Sovyetler Birliği düzeyinde ekonomik, siyasal, ideolojik bir güç teşkil etmiyorlar.

Buna karşılık, komünistler Rusya'da da, diğer cumhuriyetlerde de belirgin bir bozgun psikolojisi içindeler. Politika üretemiyorlar, sorunlara çözüm getiremiyorlar, ideolojik bir

canlılık gösteremiyorlar, yığınlara seslenemiyorlar. Komünist Partisi'ne yönelik muhalefetler ise, ya yukarıda değindiğim gibi, ulusal temelde güç topluyorlar, sorunların çözümünü ayrılmada görüyorlar, ya da Rusya'da olduğu gibi muhalefet yapmanın, eleştirmenin rahatlığını ve avantajlarını kullanıyorlar. Ortaya inandırıcı herhangi bir program koydukları yok. Soyut bir reform edebiyatıyla ve komünist partisine karşı çıkmakla, gitgide ağırlaşan ekonomik sorunların yığınlarda biriktirdiği öfkeleri ve tepkileri kendilerine kanalize etmekle meşguller. Oysa bu konuda daha etkili olanlar milliyetçi ve gerici akımlar.

Kuşkusuz, sosyal demokrasinin, Yeltsin'cilerin ve benzeri liberal grupların önerdikleri ekonomik bir hat var: Pazar ekonomisi ve liberalizm.

Ne var ki, pazar ekonomisi, Gorbaçov başta olmak üzere Perestroykacıların da ekonomik sorunlar için buldukları başlıca çözüm yolu.

Bu nedenle, piyasa ekonomisine öykünmek Perestroykacılarla, henüz yeni siyasal adı belli olmayan Yeltsincilerin, sosyal demokratların ve antikomünist partinin ortak yanlarını oluşturuyor. Perestroykacılar kaçınılmaz gördükleri pazar ekonomisine "**sosyal pazar ekonomisi**" ya da "**regüle edilmiş pazar ekonomisi**" gibi adlar verirlerken, diğerleri böyle niteleme sıfatlarına gerek duymuyorlar. Boris Yeltsin dahil diğer liberal çizgilerin Marksizmle bir ilgileri yok, Perestroykacılar ise pazar ekonomisini, "ikinci bir NEP" olarak Marksizmin dışında niteleyecekleri yerde bu ekonomiyi Marksizmin bir kategorisi olarak görmeğe yatkınlar.

İster parti dışı muhalif gruplarda, ister Perestroykanın sözcülüğünü yapan yayınlarda en çok da, ekonomistlerde, şimdilerde bir Batı hayranlığı peydah olmuş. Batı'yı ve sistemini gözlerinde idealize etmişler. Batı'nın kazandığı ekonomik ve teknolojik başarılar adeta gözlerini kamaştırmış. Ayrıca Batı'yla bir entegrasyon sürecine girmeden Batı'nın sahip olduğu teknolojiyi elde edemeyecekleri düşünüyorlar. Böyle düşünenlerin literatüründe uygarlık denilince Batı akla geliyor, uygarlık düzeyi denilince de Batı'nın teknolojik düzeyi.

Öte yandan, bu kesimlerde, "biz ne kadar çok günah işledik" tarzında sağlıksız bir psikoloji gözleniyor. Tabii, böylesi bir yaklaşım özeleştiri anlamına gelmediğinden, dinsel bir günah çıkarmaya daha çok benzediğinden, sağlıklı bir düşünsel zemine oturamıyor. Perestroykanın sözcülerinden Moskova Haberleri dergisine eleştiri gönderen bir Sovyet profesörü bu tür günah çıkarmaları "şimdi de mazoşist kesildik" sözleriyle nitelerken, çok da isabetli bir teşhiste bulunuyordu.

Bu günah çıkarma psikolojisi,Perestroyka yayınlarında dinci propagandalara,ailenin kutsanmasına kadar varıyor; Ortodoks din adamlarının sözleri sanki birer hikmetmiş gibi övgüyle yayınlanıyor. Batı hayranlığı o raddeye varmış ki, Perestroyka dergileri yarın astrolojiyi de uygarlık gereği sansalar, şaşmayacağız.

Ülkede mevcut politik kaosun ve çözümsüzlüğün temelindeki ekonomik kaos ise çok daha büyük. Tüketim mallarında pazar ekonomisi fiilen kurulmuş, karaborsa almış yürümüş. Tabii, karaborsada başrolü oynayanlar devlet memurları. Bunlar da sanıldığı gibi, Ligaçov yanlıları değil. Alt kademelerdeki en hızlı Perestroykacılar piyasa ekonomisine karaborsa yoluyla fiilen geçmişler. Bir zamanlar nomenklatura ile işbirliği yapan Sovyet Mafyasının devlet içindeki en yakın işbirlikçileri şimdi Perestroykanın getirdiği atmosferden ve imkanlardan yararlananlar.

Öte yandan, bir çok devlet görevlisi,daha şimdiden Batı'lı bankalarla, şirketlerle yakın ilişkiler içine girmiş durumda. Bunlar çıkarlarını pazar ekonomisinde ve yabancı sermayenin gelmesinde buluyorlar. Kısacası, gerek devlet dışındaki işbilir kişilerde, gerekse devletteki bir kısım yetkilide, bizim Türkiye'dekini hiç de aratmayacak bir köşeyi dönme yarışı başlamış. Rüşvet ve yolsuzluk, Perestroyka öncesindeki dönemin fersah fersah ötesine geçmiş.

Emekçi yığınlar ise bu gidişten şaşkına dönmüşler. Bu para kazanma hırsına karşı halkta büyük bir infial var. Perestroykanın ilk yıllarında toplumu kaplayan umut ve yenilik duygusu, yerini karamsarlığa ve inançsızlığa bırakmış. İnsanlar artık hiç bir şeye ve hiçbir kimseye inanmıyorlar. Perestroyka, reform ve benzeri sözcükler onlar için boş birer kalıp. Öne çıkmış siyasal liderlerden ne Gorbaçov'a, ne Ligaçev'e, ne de Yeltsin'e güvenleri var. Ne komünist partisine, ne sosyal demokratlara, ne liberallere inanıyorlar. Muhalefet partilerinin çevrelerinde birikenler aydınlardan, bir kısım büyük kent sakinlerinden ibaret. Dört yıl sonraki seçimlerde Komünist Partisi dışındaki partilere oy verenler tepkiden verecekler. Komünist Partisine oy kullananlar ise onu ehven-i şer gördüklerinden.

Kısacası, bugün Sovyetler Birliği'nde de, Rusya'da da büyük bir sosyal bunalım yaşanıyor. Bu bunalımın henüz az bir bölümü siyasal alana yansımış durumda.

Gorbaçov yönetimi ise umudunu Batı'dan gelecek kredilere ve Batılı şirketlerin yapacağı doğrudan yatırımlarına bağlamış. Dış gezilerinde Batı'dan boyuna yardım talep ediyor. AT, NATO, ya da Büyük Yediler gibi uluslararası toplantılarda bu yardım konusu görüşülüyor. Gorbaçov hükümeti, ekonomik sorunların altından kalkabilmek için acilen 20 milyar dolara ihtiyacı olduğunu bildiriyor.

Batı'nın verdiği dış borçların ise ne anlama geldiği, Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkelerinde, ya da Batı ile 3. Dünya ülkeleri arasındaki ilişkilerde görüldü. Gorbaçov 28. Parti Kongresinde delegelerden -ve halktan- iki yıl daha mühlet isterken sanırım ki, a) Batı'nın vereceği kredilere, b) pazar ekonomisine c) Batı'lı şirketlerin gelip yapacakları yatırımlara, d) henüz pek netleşmemiş özelleştirme programlarına bel bağlıyordu.

SBKP'nin 28. Kongresi'ni bizim basın dahil tüm Batı basını Gorbaçov'un zaferi olarak niteledi. Oysa sekiz ay önceye alınmış olan Kongre hiçbir soruna yanıt getirmemiştir. Kongre'ye giderken sunulan Merkez Komitesi Platformu içi boş ve soyut sözler yığınından başka bir şey değildir. Parti ile devletin ayrılması yolunda atılan ilk adımı olumlu saysak bile, bu daha çok Gorbaçov yönetiminin koşullara uygun bir tercihidir. Gorbaçov'un istediği iki yıllık süre sona erdiğinde yeni bir Kongre'nin yapılması temenni edilmiştir. Şimdiki göstergeler, iki yıl içinde partinin daha büyük prestij kaybına uğrayacağı merkezindedir.

Ülkenin içinde bulunduğu keşmekeşte ne toplum içinden, ne de partiden sağlıklı, çözümleyici alternatifler yükselebilmektedir. Toplum bir avare kasnak gibi boşlukta devinmekte, herhangi bir hedefe doğru, herhangi bir programla ve güçler bileşimiyle bilinçli olarak yol almamaktadır. Gelişmeler artık Perestroykacılar dahil herkesi aşmıştır. (Bizzat Perestroykacı Moskova Haberleri halkın 10'da 9'unun partiye güveni kalmadığını yazmaktadır.)

Ülkenin içinde bulunduğu keşmekeşte ne toplum içinden ne de partiden sağlıklı, çözümleyici alternatifler yükselebiliyor. Toplum, herhangi bir hedefe doğru, herhangi bir programla ve güçler bileşimiyle bilinçli olarak yol almıyor.

Görülen o ki, bu kaos daha da büyüyecek. Bir kısım milliyetler Birlik'ten kopacak, acı olaylar yaşanacak, izlenen ve sihirli değnek gibi görülen piyasa ekonomisi umulan sonuçları vermeyecek. Önümüzdeki seçimlerde komünist partisinin iktidar tekeli sona erecek. KP, ya bir muhalefet partisi durumuna düşecek, ya da bir koalisyon ortağı.

Buna rağmen, kendisini sosyalizm bakımından yenileme şansına en fazla sahip olan Rusya Federasyonu'ndaki gelişmelerin olumlu seyretmesi halinde, bu cumhuriyet -belki Ukrayna ile birlikte- yeni bir sosyalizm denemesine başlayabilir. Bu ihtimal gerçekleşmediği takdirde, Rusya ve bir kısım cumhuriyetler hep bir arada, bir kısmı da ayrı ayrı karma ekonomi yolundan kapitalizme geçerler. Aralarından en gelişkin olanları Batı ile bütünleşir, diğerleri ise yeni -sömürgeciliğin pençesinde bir 3. Dünya ülkesine dönüşür. (Tabii, o, zaman 3. Dünya terimi yerine bir başka deyim bulmak gerekecektir.)

Belki henüz erken ve kötümser bir tahmin, fakat, ben ikinci olasılığı daha fazla görüyorum. Romain Rolland'ın söylediği ve Gramsci'nin tekrarladığı bir öğüdü hatırlayarak, dileklerimiz hep iyimser olsun, ama aklımız aynı

▼ ***Moskova'da McDonald's kuyruğu:*** *Lenin'le hamburger arasında bir yerde*

Veysi Sarısözen

SSCB 28. Kongresi izlenimi

İKİNCİ SICAK 10 GÜN

SSCB'de krizden çıkışın iki yolu var: ya yeniden baskı, ya da demokrasi yolunda ısrar. Gorbaçov ikinci yolun temsilcisidir.

Çarlık Rusyası 1917 Nisan ayında bir ikilemle yüzyüzedir: Ya yıkım, ya sosyalizm... Şimdi SSCB aynı ikilemle yüzyüzedir: Ya yıkım, ya da sosyalist yönelim!.. Bu defa yalnız tek bir gazeteci değil, Moskova'daki yabancı gazetecilerin belki de bir çoğu John Reed ruhunda yaşadı bu ikilemi. Bir zamanlar "Dünyayı sarsan 10 gün", şimdi dünyayı gerçekten temelinden sarsma tehlikesini de içinde barındıran "10 günlük kongre" boyunca yeniden yaşandı... BBC muhabirini bilmem ama, dilinden anladığım bizim gazetecilerimiz SBKP Genel Sekreter Yardımcılığı seçimini soluklarını keserek beklediler... Geceyarısı sanki Kışlık Saray taarruzunun sonucunu bekler gibi, bu seçimin sonucunu öğrenmek için akla gelen her fedakarlığı (bazen haber kaynağının yarattığı umulmadık hayal kırıklığı pahasına) yaptılar... Sonuçları belki de herkesten önce elde ettiler, "eski" telefon sisteminin zorluklarıyla yüzyüze gelseler de, herkese haberi ilettiler...

Onaylanan belgelerin tümü, toplumda varolan sağlıklı güçler arasında mutabakat sağlamak amacına yönelmiştir ve sanırım bunu başarmıştır.

Kamuoyunun tutucu lider diye tanıdığı Ligaçov'un İvaşko karşısında 3 bin küsur oya karşı 7 yüz oyla yenik düşmesini, aynı gazeteciler, "Gorbaçov'un zaferi" olarak ilan ettiler.

Neden? Komünizmin derhal mezara gömülmesi gerektiğine ilişkin bu kadar "ikna" edici laf kalabalığı arasında, bu insanlardaki telaş, kaygı yalnızca mesleki bir merakla açıklanabilir mi? Doktriner komünistin Kongrede söylenen her sözü ne kadar bildiğini oyla kestiremeyeceğimiz Marksizm-Leninizm açısından "değerlendirmesine" karşılık, bu komünist olmayan insanlardaki içgüdüsel taraflılık nereden geliyor? Gorbaçov'un inandırıcı kişiliğinden mi? Ligaçov'a karşı Yakovlev'in SSCB'yi kapitalizme iteleyeceğine dair bir gurup provokatörün Kongrede tahrif edilmiş belgelerle yaydıkları söylentilere duyulan sinik güvenden mi?..

Hayır! Bu içgüdüsel taraflılık, bu gibi duyguların değil, nükleer devlerden birisi olan SSCB'de kriz ve kaosun bütün insan uygarlığı için, Türkiye ve bu ülkede yaşayan herkes için yaratacağı tehlikeyi bilinç ve sorumlulukla kavrayışın ürünüdür. Burada abartma yoktur. Bakınız, şu anda Ermenistan'da 120 bin kişilik bir özel "milli" ordu kurulmuştur. SSCB'de yurttaş savaşı demek, 5-10 adet Çernobil demektir. Hem avantürist ayrılıkçılar, hem de "vatan kurtarıcı" kılığındaki eski Stalinci dönem hayranları, "kuvvetli el" hayalcileri ve bunların arasındaki gerginliği fırsat sayan tepeden tırnağa silahlı suç örgütleri (Sovyet Mafyası) bizi tehdit ediyor... Bizim -çok özür dilerim- "Doğu illerimizde" bazuka mezra yıkar, karakol göçürürse, Sovyet topraklarında patlayan havan topu, atom santralini havaya uçurabilir...

İşte bu nedenle aklı başında herkes, tam 10 gün boyunca ülkeyi yeniden konsolide etmeye yetenekli tek alternatifin, yani Gorbaçov ve çevresinin "zafer"ini umut etmiş, böyle olmasını dilemiştir.

Hem de Gorbaçov, kararlı bir dille, SBKP'nin "sosyalist seçeneğe" bağlı kalacağını, Batılı devletlerin yardım karşılığı politik ön koşullarına "evet" denmeyeceğini, -bizi ilgilendiren yanıyla söylersek- uluslararası komünist hareketiyle -ve bu defa daha geniş bir muhayyel partiyi ilgilendiren yanıyla söylersek- bütün sol, sosyaldemokrat, toplumsal ilerleme yanlısı güçlerle işbirliğine devam edilebileceğini söylemesine rağmen ve şu anda bu ülkede kapitalist raylara geçme yanlısı yepyeni (hem de nasıl!) güçlerin varlığına rağmen, Kongrenin "burjuva-küçük burjuva" izleyicileri Gorbaçov'un zaferini istemiştir.

Bu olgu, çelişkili dünyamızda ortak çıkarların varlığını kanıtlayan, belki fazla alışılmamış bir olgu değilse nedir?..

Benden Kongre üstüne bir yazı yazmam istendiği zaman, bu isteği Kongreye ilişkin belgelere dayalı bir makaleyle karşılamayı çok istedim. Gelgelelim, SBKP 26. ve 27. Kongresi'ni de izlemiş biri olarak, bu defa kağıtlarda yazılanlara dayanılarak Sovyet ülkesi hakkında konuşmanın doğru olmayacağını düşündüm.

Çünkü SB'nde "zastoy" yani "durgunluk" dönemine yalnız partinin kararıyla son verilmedi. Ülke çelişkili ve kriz koşullarında olağanüstü bir değişim, hatta Gorbaçov'un sözleriyle devrimci bir değişim yaşıyor. Bir zamanlar çok kızdığımız bir sözü hatırlatıyor bu durum, değerli M. Ali Aybar'ın "kitaplar matbaadan çıkarken eskiyor" sözünü... SBKP 27. Kongresi'nde onaylanan Parti Programı (hani şu "programlar uzunömürlü olur" dediğimiz belge) beş yıl içinde eskimiş bulunuyor. Kongre yeni program tasarısının 1991 yılında hazırlanması amacıyla geniş bir komisyon kurma kararı aldı.

Gorbaçov'un politik hesap raporu ve Kongrenin onayladığı en önemli belgelerden birisi olan "hümanist ve demokratik sosyalizme doğru" başlıklı eylem programının kısa zamanda basılacağını umarım. Fakat bu belgeye de, Gorbaçov'un politik hesap raporuna da, bütünüyle "tamamlanmış" bir teorinin ürünleri gözüyle değil, şu anda varolan ve sanırım hızla değişecek olan reel durumda Sovyet halkının somut ihtiyaçlarına yanıt veren belgeler gözüyle bakmak gerekecek.

Sovyet ülkesinin ve halkının ihtiyacı ise şu sırada acilen krizden çıkış yolu bulmaktır. Gerçi parti bu çıkış yolunu, komünist perspektif ve sosyalist seçenek temelinde göstermektedir. Fakat halkın talebi parlak ufuklar ve idealler hakkında söz değil, boş mağazaların doldurulması, bozulan düzenin ve güvenliğin sağlanması, ulusal çatışmalara biran önce son verilmesidir.

Bu açıdan, M.S. Gorbaçov'un konuşması da, onaylanan belgelerin tümü de, toplumda varolan bütün sağlıklı güçlerin arasında mutabakat sağlamak gibi bir amaca yönelmiştir ve sanırım bunu da başarmıştır.

Ben okuyucuya, SBKP Kongre belgelerini, bir de bu pratik amacın prizmasından bakarak izlemesini, izin verirseniz, önermek isterim.

Şunu da kaydetmek önem taşıyor. Bu mutabakat hangi yönde oldu? SBKP MK perestroykadan tutuculuğa doğru mu kaydı, yoksa tersi yönde mi? Bu soruya tek anlama gelen bir yanıt vermek zor olacak... Çünkü SBKP Kongre bileşiminin, % 13'ünü işçiler oluştururken, tutuculuğun nesnel temelini oluşturan parti aparat kadroları delegelerin % 40'ından fazlasını oluşturmuş ve bu durum on gün boyunca kongredeki bunaltıcı tartışmalarda kendisini ürkütücü biçimde göstermiştir.

Eğer Gorbaçov'un ve çevresinin soğukkanlı, yapıcı tutumu olmasaydı, kongre, partiyi "Perestroyka çizgisinde" tutmakta sanırım başarılı olamazdı. Bu açıdan bakıldığında 28. Kongre, tutucu eğilimleri geriletmiş, mutabakatı yeniden perestroyka çizgisi temelinde sağlamayı başarmıştır diyebiliriz.

SBKP 28. Kongresi, alışılmışın dışında, o anda gündem maddesi ne olursa olsun ve Pre-

zidyum tartışmayı ne denli düzene sokmaya çalışırsa çalışsın, her bir delege için ne önemliyse, işte o sorunları tartışıı. Bununla beraber, 28. Kongre'nin temel sorusu perestroyka sürecinin devam edip etmeyeceği sorusu olmuştur. Bu temel soru çevresinde 28. Kongre pekçok sorulara yanıt aradı. Bunların arasından benim kavradıklarım şunlar:

Birincisi, ülkedeki krizin nedeni ile ilgili tartışmadır. Burada Gorbaçov'un çizgisine, krizin nedeni olarak ağır eleştiri yöneltildi. MK ve hükümet, bazı hataları kabul etmekle beraber, Kongre, krizin temelinde yönetsel-kumandacı bürokratik sistemin henüz demonte edilemeyişi ve çıkarları perestroykayla çelişen güçlerin, geçmişin kalıntılarına dayanarak direnmeleri olgusunun yattığı görüşünde birleşti.

İkincisi, Sovyet ulusları arasındaki anlaşmazlıklar ve Federasyon'un birliğini sağlamaya yönelik tartışmalardı. Kongre açıkça dile getiremese de zorla birlik eğilimini ve ayrılıkçı-milliyetçi eğilimi reddetti ve tüm Cumhuriyetlerle yeniden Birlik Anlaşması imzalamak kararı aldı.

Üçüncüsü, piyasa ekonomisine geçişle ilgili tartışmaydı. Burada piyasa ekonomisini sözde kabul edip, onu yeniden yönetsel kumanda sistemine bağlamak isteyen eğilimle, piyasaya geçişin doğuracağı sosyal sonuçları yeterince önemsemeyen eğilime karşı, yönlendirilmiş piyasa ekonomisine ve mülkiyette çeşitliliğe, sosyalist sosyal adalet temelinde geçiş konsepti kabul edildi.

Dördüncüsü, parti ile devletin birbirinden ayrılması sorunuydu ve bu doğrudan doğruya Gorbaçov'un Başkanlık ve Genel Sekreterlik görevlerini tartışma konusu haline getirdi. Kongre, partiyi devlet işlevlerinden arındırma konseptini savunurken, bu aşamada Gorbaçov'un partiyi ve ülkeyi birleştirici rolünü hesaba kattı. Belgelerde Marksizm-Leninizm terimi yerine, Marx, Engels ve Lenin'in düşüncelerini insanlığın bütün ilerici düşüncesiyle birlikte ele alan bir anlayış egemen oldu. Demokratik merkeziyetçilik terimi belgelerde kalmakla beraber, platformların varlığı kabul edildi ve Sovyetlerdeki parti fraksiyonunun SBKP'ye bağlılık temelinde, kendi bağımsızlığı onaylandı.

Ve nihayet partinin adını değiştirme önerisini kongre benimsemedi.

Gorbaçov kapanış konuşmasında, tarihte işlenen cinayetleri mahkum ederken, SBKP'yi bir suçlular örgütü olarak gösterme çabalarını da sert biçimde geri çevirdi; "komünistler kompleksten kurtulmalıdırlar" dedi.

Yönlendirilmiş piyasa ekonomisine ve mülkiyette çeşitliliğe, sosyalist adalet temelinde geçiş konsepti kabul edildi.

28. Kongre üzerine bu izlenimler elbette yeterli bilgiyi vermeyecek. Kongre üzerine sanırım çok konuşulacak. En son şunu söylemekle yetineceğim. SSCB'de krizden çıkışın iki yolu var: Ya yeniden baskı, ya da demokrasi yolunda ısrar... Gorbaçov bu ikinci yolun temsilcisidir ve henüz kuruluş halindeki zayıf partiler krizi aşacak ne ciddi güçlere ve ne de programlara sahiptir. Herşey partinin köklü yenilenmesine ve sosyalist seçenek temelinde bütün ilerici güçlerin koalisyonuna bağlıdır. ■

▲ **Gorbaçov, Yeltsin, Ligaçev :** *Herşey Partinin yenileşmesine ve sosyalist seçenek temelinde işbirliğine bağlı.*

Gencay Gürsoy

SOVYETLER BİRLİĞİ ÜZERİNE KISA NOTLAR

Dinlediklerim, gördüklerim, tanık olduklarım, sadece sistemde değil, genel olarak insan ögesinde ciddi bir çöküşü haber veriyordu.

Geçtiğimiz Haziran ayında Sovyetler Birliği'nin ve bu ülkedeki "sosyalizm"in yaşamakta olduğu büyük değişimi biraz daha yakından tanımak amacıyla, yaklaşık 3 hafta süren programlı bir geziye katıldım.

Bu süre içinde Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin bugün izlediği politikanın oluşmasında ön planda rol oynamış olan "Sosyal Bilimler Enstitüsü"ne bağlı çok sayıda felsefeci, sosyolog ve siyasal bilimcinin katıldığı tartışmaları izledim, bazı muhalif grupların temsilcilerini dinledim, sorular sordum, yanıtlar aldım.

Bu kollektif dekadansın vebalini sadece önderlere ve koşullara sağlayıp işin içinden çıkılabilir mi? Sosyalizmin kapitalizmin rasyonelinden devraldığı ve bütün bir dünyayı ve insanı onunla yorumlayıp, onunla değiştirmeye çalıştığı, mülkiyet-üretim-tüketim sarmalında tıkanıp kalması, teorinin temelinde bir çatlak olduğu kuşkusunu uyandırıyor mu?

Dinlediklerim, kafamdaki sayısız sorudan bir kısmını aydınlattı, bir kısmını daha da içinden çıkılmaz hale getirdi. Aydınlandığım en önemli konu, Sovyetler Birliği'ne yeni bir yörünge bulmaya çalışan partinin ideolojik mutfağında ve muhalefet çevrelerinde, sosyalizme gerçekte nasıl bakıldığıydı. Birkaçı dışında, dinlediklerimin çoğu "ez cümle", sosyalizm adına yaptıkları hemen her şeyin "büyük bir yanlış" olduğunu dile getiriyorlardı. Kimi bu yanlışı Marx'tan kimi Lenin'den, kimi Stalin'den başlatıyordu. Elbette kimse açıkça "sosyalizm öldü, yaşasın kapitalizm" demiyordu. Ama hepsi, istisnasız, "Sovyetler Birliği'nin teknolojik öncülüğü elinde tutan "uluslararası sistem'e entegre olmadan ayakta kalamayacağı" görüşünde birleşiyordu. Onlara göre "son tahlilde" bu pek fena birşey de sayılmazdı, çünkü kapitalist sistem sosyalizmin insanlık idealine bayağı yaklaşmıştı (!). Kapitalist mülkiyet ilişkileri büyük oranda aşılmıştı (!)." Bunun en önemli kanıtı ise, giderek sisteme egemen olmaya başlayan "çok ortaklı anonim şirket" modeliydi. Bu yaklaşım sadece kendileri için değil 3. Dünya Ülkeleri için de geçerliydi: Artık "kapitalist olmayan yol" vb. reçetelerin, derde deva olmadığı ortaya çıkmıştı. 3. Dünya ülkelerinin sosyalist ve komünist partilerinde akıl varsa, ülkelerinin uluslararası işbölümünde yerini almasına yardım ederlerdi. Brezilya birkaç kalemde bunu başarmış ve "yırtmış"tı. % 1'in altında oy potansiyeline sahip Brezilya Komünist Partisi bu gerçeği görmüştü. Son seçimlerde % 30'un üstünde oy alan Lulu'nun partisi ise hala o eski "devletçi" tezleri yineleyip durduğu için kaybetmeye mahkumdu.. "Ne kadar kırıcı olursa olsun, Şili'nin Pinochet döneminde, uluslararası sistemle entegrasyonda büyük mesafe aldığını, örneğin "çilek" üretiminde öncülüğü kaptığını kabul etmek zorundaydık" vb. vb. vb.

Dertleri "dünya sosyalizmi"nden çok, kendi çıkmazlarına çözüm bulmak olan bu insanların, sabahın 9'undan akşam saatlerine kadar devam eden diskurlardan arta kalan zamanımı sokaklarda,parklarda, meydanlarda dolaşarak geçirdim. Alışveriş edenlerin, boş vitrinleri seyredenlerin, Arbat sokağında protesto şarkıları dinleyenlerin, Puşkin Meydanında, günün her saatinde öbek öbek toplanıp, duvar gazetelerini okuyan, kendilerinin ve ülkelerinin geleceğini tartışan insanların arasına katıldım. Konuşmaların çoğu zaman pek azını anlayabildim ama insan yüzlerini seyrettim, düşünceli, tedirgin ve endişeli insan yüzlerini. Sokak aralarına girdim. Kapı aralıklarından, açık pencerelerden ev içlerine baktım, oyun çocuklarını, köpek gezdirenleri, banklarda uyuklayanları, gece tramvaylarında, metroda, otobüste sızıp kalan sarhoşları, asık suratlı milisleri, kaba, bıkkın ve kötü bakışlı tezgahtarları, garsonları, üçkağıtçıları, karaborsacıları, kadın satıcılarını, lokanta kapılarında göz göre göre haraç kesen küçük mafya fedailerini, büro memurlarını, rüşvetçileri, işten dönen yorgun kadınları gözledim. Arada sevinçli, umutlu ve güzel yüzler de gördüm elbet, ama hepsi bu yorgun dünyaya bir rastlantı sonu düşmüş uzaylılar gibiydiler. Yavaş yavaş eskiyip tükenen görkemli kentlerin yabancılarıydılar sanki. Egemen manzara ise sayısız ufak çirkinliğin oluşturduğu dev bir mozaikti.

Sovyetler Birliği'nde geçirdiğim 3 hafta boyunca, bir taraftan yıllarca, uzaktan uzağa hesaplaşmaya uğraştığım 70 yıllık bir tarihin bu günüyle ilgili tanıklıkları bütün yoğunluğuyla yaşadım, bir taraftan da onları öznellikten arındırmaya, soğukkanlılıkla değerlendirmeye ve yerli yerine koymaya çalıştım. Bir süre sonra bu uğraşın pek işe yaramadığını, ayrıca nesnelliğin de her zaman doğru olmadığını farkettim. Milyonlarca insanı bu çıkışsız vadilere taşıyan yollar da nesnellik adına açılmamış mıydı? Belki de eksik olan insan olandı, duygu boyutuydu, sevgiydi. Sovyetler Birliği'nin yaşadığı serüven konusunda siyasal bilimcilerin ileri sürdüğü tezlerin hepsi doğru ve haklı olabilirdi. Gerçekten de sistem çökmüş, ekonomi tıkanmış, ulusal sorunlar içinden çıkılmaz bir karmaşa haline gelmişti. Belki Batı ile entegrasyondan başka çıkar yolları da kalmamıştı. Ama bütün bunlar, Ekim devrimini gerçekleştirmiş, yoksul ve ezilen dünya halklarının umudu olmuş, Hitler Nazizmini altetmiş, düşman bir dünya ile tek başına yarışarak ikinci büyük güç haline gelmiş, uzayda ABD ile başabaş gidebilmiş bir uluslar topluluğunun böylesine derin bir kimlik bunalımına girmesini, geçmişini ve yarattığı değerleri böylesine kolayca yadsımasını, bu kadar ağır bir güvensizlik içine düşmesini açıklamaya yetmiyordu. Dinlediklerim, gördüklerim, tanık olduklarım sadece sistemde değil, genel olarak insan ögesinde, bunlarla açıklanamayacak kadar ciddi bir çöküşü haber veriyordu. Milyonlarca insan büyük çoğunluğuyla, 70 yıldır peşinden gittikleri bir ideali öfkeyle terkediyor, bu süre içinde yarattığı değerleri gözü görmüyor ve Berlin Duvarının yıkılışından sonra, Batılı şişman pazarcı kadınların attıkları muzları yakalamak için maymunlar gibi sağa sola sıçrayan Doğululara taş çıkaracak bir tüketim açlığı içinde çirkinleştikçe çirkinleşiyordu sanki. İşin acıklı tarafı, bu hazin manzaranın sadece Sovyetler Birliği ve Doğu Almanya ile sınırlı kalmayışıydı. İman gücü ile şişirilmeyen ve gerçeği yansıtmayı amaçlayan gözlemler, Küba'nın da, Çin'in de, Arnavutluk'un da aynı çöküntüyü yaşadığını gösteriyordu.

Bu kolektif dekadansın vebalini sadece önderlere ve koşullara bağlayıp işin içinden çıkılabilir mi? Sosyalizmin kapitalizmin rasyonelinden devraldığı ve bütün bir dünyayı ve insanı onunla yorumlayıp, onunla değiştirmeye çalıştığı, mülkiyet-üretim-tüketim sarmalında tıkanıp kalması, teorinin temelinde bir çatlak olduğu kuşkusunu uyandırmıyor mu? İnsanın ve tarihin eksenini üretim güçlerinin gelişmesi dinamiğine bağlayan bir dünya görüşünün Sovyetlerdeki temsilcilerinin, sosyalizmin geleceğini, bu gelişmeyi bugün elinde tutan kapitalizme ipotek etmesinde akla aykırı ne var? Akla aykırı olan "üretim kahramanı" madalyaları dağıtarak "meta fetişizmi"ni körükleyen bir sistemde, insanların yıllardır doğru dürüst üretemez ve dolayısıyla tüketemez oldukları halde "sosyalizm bunun neresinde?" diye sormakta bu kadar geç kalmaları değil mi? Sosyalizmi, daha çok üretim (daha insani, daha iyi bile değil) derekesine indiren sığlık, biraz da teorinin mayasından kaynaklanmıyor mu? Dinlediğimiz ve tartıştığımız Sovyet siyaset bilimcilerinin çoğunda, belirgin şekilde ön plana geçen "Marx'a dönme" eğilimleri, orada, yeni entegrasyon tezleri için "üretim güçlerinin gelişmesi" gibi sağlam bir teorik gerekçe bulunduğu inancından cesaret alıyordu. Bu yüzden, şu bildiğimiz "Konvergens" anlayışını hafif makyaj-

▲ *Moskova'dan insan manzaraları: Hareketlenen kesim, daha çok büyük kentlerdeki öğrenciler, beyaz yakalılar ve entelektüeller.*

dan geçirip, "şimdilik birbirimize yakışıyoruz, ilerde bir yerde vuslat vuku bulacak" yerine, "üretim güçlerinin gelişme ivmesi öteki çizgide olduğuna göre, yörüngemizi biraz kaydırarak, vuslatı biraz öne almamızda ne beis var?" diyenler, kendilerini özbeöz Marksist diye nitelendirebiliyorlardı. Yörünge kaydırmanın, yani piyasa ekonomisine geçişin, entegrasyonun sosyal bedeli nasıl ödenecekti? Girişimci deneyimi ve pazarlık gücü olmayan bir sistemin, bu geçişte uğrayacağı sarsıntılar nasıl karşılanacaktı? Açık sözlülerin, genel tartışmalarda değilse bile, ikili, üçlü görüşmelerdeki yanıtı "sosyal Darvinizm"di: Zayıflar ölür, güçlülerle yola devam edilir. "Peki bu 70 yıllık patırtının hiçbir katkısı yok mu?" sorusu ise şöyle karşılanıyordu: " Elbette var. Batıda işçi sınıfının elde ettiği kazanımlar ne sayede gerçekleşti sanıyorsunuz?" Gerçekten de, bu tarihin başarısını, endüstrileşmiş ülkelerdeki burjuvazinin, "komünizm gelir" korkusuyla işçi sınıfına sosyal haklar ve refah düzeyi bakımından verdiği tavizlerle kanıtlamaya çalışanlar vardı.

Sosyal bilimciler, teorisyenler ve Parti ileri gelenleri, bu dev boyutu işçi devletine yeni bir varoluş biçimi hazırlarken işçi sınıfı nerede mevzileniyordu acaba? "Erkekler içki monopollerinin, kadınlar yiyecek dükkanlarının önünde herhalde." Sovyetlerde bugünlerde sık sık duyulan bu şakada ne yazık ki şaka payı pek fazla değil. Çalışan büyük çoğunluğun "perestroyka ve glasnost"la uzun boylu ilgilenmediği söyleniyor. En büyük umutsuzluk kaynağı da bu atalet ve yılgınlık. Kimilerinin "malülen emekliye ayrılan devrim"e can verecekler diye bekledikleri madencilerin talepleri bu yolda hiç de umut verici görünmüyor. Hareketlenen kesim, daha çok büyük kentlerdeki öğrenciler, beyaz yakalı okur yazarlar ve entelektüeller. Dünya basınında yankılanan büyük kitle gösterilerine bile katılım çoğu zaman 10-15 bin kişiyi geçmiyor. Son kongrede SBKP'den ayrılan en büyük muhalefet grubunun kitle gösterilerinde de bu boyutlar aşılmadı. Öyle anlaşılıyor ki, bu saatten sonra, yukarıdan aşağıya doğru pompalanmaya çalışılan demokratikleşme, inisiyatif kullanma, sorumluluk yüklenme ve katılım çağrıları kitleleri yeterince harekete geçiremiyor ve "üretim sosyalizmi"nin ürünü olan işçi sınıfı, o büyük tarihi misyonunu boş gözlerle seyretmekle yetiniyor. Nitekim 28. Kongrede de işçi delege oranı % 6'yı geçmiyor. Moskova'dan, açık yüreklilikle paylaştığım büyük yenilginin acısını tadarak ve "bu ülkeyi ve insanlarını enkaza çeviren hazin serüvende, koşulların, uygulamaların,parti yapısının, önderlerin ötesinde, bizatihi sosyalizmin teorik zaaflarının ne oranda payı vardı?" gibi soruların girdabına dalarak ayrıldım. Uçakta yanıma oturan, 15 yıl önce Rusya'dan ABD'ye göçmüş, altın kolyeli bir işadamı, bir yandan hosteslerle şakalaşırken bir yandan da bana, Sovyetler Birliği'nde Doların her kapıyı kolayca açtığını ama ülkenin yabancı sermaye için yeterince güvenli olmadığını, her an askeri darbe bile beklenebileceğini uzun uzun anlattı. Bense kendi bireysel tarihim içindeki Sovyetler Birliği olgusunu bir kez daha düşündüm: Benim için ve kuşkusuz birçokları için, Sovyetler Birliği bir zamanlar Sosyalizmin ilk göz ağrısı ve anayurdu sayılırdı. Çoğumuzun ilk gençlik yıllarının düş dünyasında, yer yüzündeki tüm iyilikleri, güzellikleri, doğrulukları, yenilikleri ve adı konmamış coşkuları, ulaşabildiğimiz sınırlı teorik bilgilerle karıştırarak kurduğu sosyalizm idealinin, hemen yanıbaşımızda, elimizi uzatsak topraklarına dokunabileceğimiz yakınlıktaki bu uçsuz bucaksız ülkede basbayağı yaşamakta olduğu duygusu tarifsiz bir heyecan kaynağıydı. Gelgelelim bir düşün gerçek haline dönüşmesindeki masalsılıkta, nasıl gerçeğin yeniden düş haline dönüşebileceği korkusu yaşanırsa, Sovyetler Birliği gerçeğinin de her an yok olabileceği ya da yeniden bir düşe dönüşebileceği korkusunu için için yaşardık. O yanıbaşımızdaki gerçeği besleyen elle tutulur bir bilgi kaynağı ve gözlem olanağı bulunmadığı için, coğrafi yakınlık bile sonsuz ve gerçek dışı bir uzaklık duygusu verirdi.

Öyle anlaşılıyor ki, bu saatten sonra, yukarıdan aşağıya doğru pompalanmaya çalışılan demokratikleşme, inisiyatef kullanma, sorumluluk yüklenme ve katılım çağrıları kitleleri yeterince harekete geçiremiyor ve "üretim sosyalizmi"nin ürünü olan işçi sınıfı, o büyük tarihi misyonu boş gözlerle seyretmekle yetiniyor.

Sovyetler Birliği'ni sosyalizmle özdeşleştiren duygusal bağlılık hızla yıprandı kuşkusuz ama ben kendi hesabıma, uzun yıllar, örneğin Stalin Mahkemelerinin doğru olmadığına, Sibirya sürgünlerinin, cinayetlerin abartıldığına inanmayı sürdürdüğümü, 1969'da Prag'da, işgale doğrudan doğruya tanık olduğum halde açık ve net bir tavır almadığımı ve kendi gözlemlerimde, hafifletici gerçekler aradığımı itiraf etmek zorundayım.

Sovyetler Birliği'ne ilk kez 1979'da gittiğimde artık çok daha nesnel bir gözle görebiliyordum herşeyi. Ama yine de zaman zaman kendimi orada tanık olduğum rezaletleri biraz örtbas etmeye çalışırken yakaladığım oluyordu.

Bu son gezi, biraz geç de olsa, o takıntılarımı tümüyle çözümlememe yardımcı oldu. Bununla birlikte, bu gecikmeyi ben kendi siyasal sağduyumun bir defosu olarak kaydediyorum. Herkesin, özellikle siyasetle uğraşanların da böyle yapmalarını ve defolarının boyutları oranında kendilerine siyaset alanında uygun bir süre mecburi izin vermelerini öneriyorum. ■

İşkencenin önlenmesi sorununa hukuki bakış

▶ **M. Semih Gemalmaz, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda İşkencenin Önlenmesi. Amaç Yayınları İstanbul, 1990, 312 s.**

"Üniversite profesörü ve gazeteci olan Hiber Conteris, aynı zamanda Metodist Kilisesinde görevlidir. Çekoslavakya'da katıldığı Hıristiyan Barış Konferansı dönüşünde Montevideo (Uruguay'ın başkenti) havaalanında gizli polis tarafından 2 Aralık 1976 tarihinde tutuklanmıştır. Üç ay süreyle değişik askeri merkezlerde tecrit edilerek alıkonmuştur. Bu dönemde maruz kaldığı işkence uygulamaları arasında şunlar vardır: 10 gün süreyle bileklerinden askıya alınarak tutulma; bedeninin yakılması; 'submario' adı verilen bir uygulama ile mağdurun kafasının kan, sidik ve kusmuk dolu küvette boğulmanın eşinine getirilene dek tutulması. İlk ziyaretçisi kızı olmuştur. Bunun tarihi 4 Mart 1977'dir. Bu tanıklığa göre, mağdurun fiziki durumu ürkütücüdür; 20 kilo vermiştir. Conteris, daha sonra Libertad Hapishanesine sevk edilmiştir ve askeri mahkemece yapılan yargılama sonucu 15 yıl hapse mahkum edilmiştir..."

"Şikayet başvurusu, mağdurun ABD'de yaşayan kızkardeşi tarafından (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesine) Mart 1983'de yapılmıştır. B.M. Komitesi ise bu başvuruyu 30 Mart 1984'de kabul edilebilir bulmuş, 17 Temmuz 1985'de nihai kararını vermiştir."

"Bu karara göre bay Conteris'e işkence uygulandığı ve gözetim süresince insanca davranılmadığı için (B.M. Medeni Haklar) sözleşmesi(nin) (m.d. 7 ve 10/1) ihlal edilmiştir. Bu vak'ada ihlal edilen sözleşmenin diğer hükümleri ise (m.d.9/1, 2,3,4; 14/1, 3-b,c,d, ve g)'dir."

Bay Hiber Conteris'in başına gelenler bugün, İnsan Haklarına duyarlı kamuyonun belleğine " hukuki araçlar "la kazınmıştır.

Yukarıdaki olay ve ulusalüstü insan hakları kurumlarının tezgahından geçmiş daha 75 tanesi, Mehmet Semih Gemalmaz'ın "Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda İŞKENCENİN ÖNLENMESİ" adlı incelemesinde yer alıyor.

Kitabın konusu, "kişi bütünlüğü hakkının bir ihlali olarak işkence ve kötü muamele"; incelemede kullanılan hukuk disiplini ise, henüz Türk Hukuk Fakülteleri programlarında yer almayan "İnsan Hakları Hukuku".

İşkence ve kötü muamele konusunun önemi Türk toplumu, bireyi ve devleti açısından son derece büyük. Çünkü, uzun bir süredir konu güncelliğini hiç yitirmedi. Eğer bu suç işlenmiş ise, kamu vicdanı tatmin oluncaya kadar güncelliğini yitireceğe de benzemiyor.

Türk insanı yoğun bir şekilde işkence ve kötü muamele ile karşılaştı. İddiaların sayısına oranla pek azı Türk yargı yerlerince belgelendi. Üstelik yaptırımlar da "375 bin lira"ya kadar düşebiliyor.

Gemalmaz'ın çalışması bu noktada kritik bir öneme sahip. İlkin, işkence ve kötü muamele sorununun sadece Türk insanının bir sorunu olmayıp, daha bir çok ülkenin insanlarının da benzer sorunlarla karşılaştıklarını gösteriyor. Çalışmanın ilk tezi de, sorunun belli bir siyasal rejim içinde kavranması gerektiği.

Buna göre siyasal rejimleri daha baştan ikiye ayırmalı: Hukuki rejim (de jure) ve fiili rejim (de facto). Fiili rejim, işkence ve kötü muamele sorununu doğasından salgılayan

Mazlum insanların İsviçreli milletvekili

▶ **Jean Zeigler, İsviçre Daha Beyaz Yıkar, Çev. Zafer Üskül, Afa Yayınları, İstanbul, Temmuz 1990, 168 s.**

Hukukçu, öğretim üyesi, yazar, sosyal demokrat milletvekili Jean Ziegler şunları yazıyor: "İsviçre'de sivil toplumun yönetici sınıfları - banka emirleri, çokuluslu sınai imparatorlukların, kıtalararası ticaretin senyörleri, gayrimenkul spekülatörleri, silah ya da döviz tacirleri- sonsuz zenginliklerini ve yeryüzü iktidarlarını, fakir halkların aşırı sömürülmesinden, Avrupa ülkelerinin vergi kaçağından, uluslararası uyuşturucu ticaretinin kazançlarının ve Üçüncü Dünya ülkelerinden kaçırılan sermayenin aklanmasından ve yataklığının yapılmasından elde ediyorlar".

İsviçre Devleti de, bu sınıfların kazançlarını sürdürmesi esasına dayanılarak örgütlenmiş. Arap Emirlikleri'nin hammaddesi nasıl petrol ise, "Helvet Emirlikleri"nin hammaddesi de "para". Başkalarının parası. Nereden gelirse gelsin, hangi kaynaktan sağlanırsa sağlansın, meşru ya da gayrimeşru para. İsviçre'de yönetici sınıfların kazançlarına kazanç katmaları için başkalarının parasının İsviçre'ye gelmesi gerekiyor. Bunu gerçekleştirmek için de herşey mübah sayılıyor. İsviçre gücünü, "firardaki sermayelere yataklık etmekten, ama aynı zamanda ve özellikle uyuşturucu parasının aklanmasından" elde ediliyor. "Bu para insanları bozuyor ve kurumları yıkıyor".

Uyuşturucu ticaretinden elde edilen kazancın aklanması söz konusu olunca, Türk uyuşturucu tacirlerinden söz etmemek olanaksız. Türk babalar, Avrupa'da önemli imparatorluklar kurmayı bir kaç yılda başarmışlar. Yaşar Musullulu, İrfan Mustafa Parlak, Yaşar Kısacık, Hacı Mirza, Hüseyin Bülbül, Bekir Çelenk... İtalyanca yayınlanan bir İsviçre gazetesi şu saptamayı yapıyor: "Onbeş yıl önce, içlerinden birçoğu Anadolu'da hala keçi güdüyordu". Son yıllarda, İsviçre bankalarının en saygın müşterileri arasında yer aldılar.

İsviçre Devleti, Türk babalarla olduğu gibi Kolombiyalı, İtalyan, vb. babalarla da mücadele edemiyor. İsviçreli bir eski savcı açıksözlülükle şunları saptıyor: "İsviçre'de bir gangster ne kadar esaslı gangsterse o ölçüde tedirgin edilmeme şansına sahiptir. Örgütlü suça karşı donatılmış değiliz. Ne kafa olarak ne teknik olarak". İsviçre Devleti'nin örgütlü suça karşı donatılma isteği ise yok. Örgütlü suçun kazancının aklanması, İsviçre hakim sınıflarının kazancının temelini oluşturuyor.

Üçüncü Dünya ülkelerinin diktatörlerinin kaçırdıkları paraların gizlenip işletilmesi, uyuşturucu parasının aklanmasından elde edilen kazanca ekleniyor. Marcos'ların, Duvalier'lerin, Mobutu'ların halklarından çaldıklarından İsviçre'nin egemen sınıfları da besleniyor.

Devletin en yüce makamlarını işgal edenler, İsviçre egemen sınıflarının beslenmesine suç ortaklığı ediyorlar. Tüm dünyanın mazlum insanlarının sömürülmesi pahasına. Sistemi buna göre örgütlemişler ve sürdürmekte inatla direniyorlar.

"Ölüm görevlileri, bazı demokratik toplumlara iyice sızdılar. Bunlar, tarihin tanıdığı en hayasız, en gaddar insanlık düşmanlarıdır. Demokrasiler, ellerindeki tüm yasal araçlarla bunlara karşı mücadele etmek zorundadırlar. Yaşamlarını sürdürmeleri buna bağlıdır. Emirler arasında bu insanlık düşmanlarının hasılatını aklayanlar, yeniden yatıranlar, para kazanmalarını sağlayanlar, onların suç ortaklarıdır. Bıkmaksızın onlarla da mücadele etmek gerekir".

İsviçre Konfederasyonu sosyal demokrat milletvekili Jean Ziegler "ulus düşmanı" yerine konulmak pahasına, tüm dünyanın ezilen insanlarının vekilliğini üstlenerek bu mücadeleyi sürdürüyor. Mücadelesini **İsviçre Daha Beyaz Yıkar**'da anlatıyor. Okunup ibret alınması gereken bir kitap. ■

Mehmet Aka

bir rejim. Bir başka deyişle, bu rejim altında yaşayan insanlar bu sorun ile potansiyel olarak yüzyüzedirler ve çoğu kez de karşılaşırlar. Öte yandan hukuki rejimi de ikiye ayırmalı: Olağan dönem ve olağanüstü dönem. Olağanüstü dönem de bir hukuki rejimdir, anayasanın öngördüğü bir rejimdir, ama aynı zamanda keyfiliğe de eğilimlidir. Hukuki rejimde işkence ve kötü muamele istisnaidir, fiili rejimde ise adeta kural.

Ama insanlar bu türden kurallara ve dahası istisnalara da mahkum değildir. Bu nedenle olsa gerek, insan hakları hukuku alanında bir çok bildiri, sözleşme kabul edilmiş. Gemalmaz, ulusalüstü nitelikte olan, doğrudan konuyla ilgili olan ya da bu konuya özgülenen (eğer yanlış saymadımsa) tam 33 tane belgeyi ele almış. İkinci dünya savaşından sonra ortaya çıkan kapsamlı belgeleri derinlemesine işlemiş. Bu inceleme sırasında şu sorulara yanıt aramış: İşkence ve kötü muamele konusundaki hükümlerde getirilen tanımlar ve bunlardan çıkarılabilecek unsurlar nelerdir? (Bu bağlamda kimlerin fiili işkence ve kötü muameledir; kimler sorumludur; işkence ve kötü muamele denilen eylemler nelerdir vd. tartışılmış) Ele alınan belgenin getirdiği bir yargı yeri ya da sözleşmenin uygulanmasını sağlayan başka bir kurum varsa, bunun yapısı, işleyişi; en önemlisi bu yargı yerinin ya da kurumun önüne gelen başvurularda verdiği kararlardan örneklerle, belgeyi nasıl yorumladığı; bu belgelerin ve uygulamaların birbirini etkilemesi konuları irdelenmiş. Ayrıca, belgelerin nasıl ortaya çıktıkları, hangi siyasal ve hukuksal tezlerin egemenliğinde biçimlendikleri gösterilmiş. Özetle, "ulusalüstü insan hakları hukukunun" hukuki kaynakları bakımından işkence ve kötü mumale konusunda tüketici bir çalışma yapılmış.

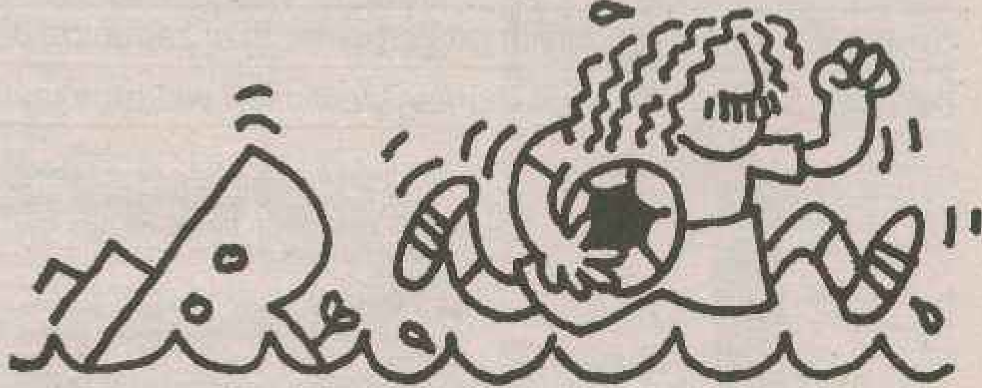
İşkence ve kötü muamele bireylerin, devlet ya da devlet adına hareket edenler tarafından gözetim ve denetim altına alındığı zaman dilimlerinde gerçekleştiği görülüyor. Bu nedenle gözaltına alınanların, cezaları infaz edilmekte olanların durumlarını düzenleyen, onları işkence ve kötü muameleye karşı koruyabileceği düşünülerek getirilen kurallar; bu kişilere karşı bir davranış içinde bulunacak olan görevlilerin durumları, hep bu çalışmanın kaynakları arasında yer almış. Böyle olunca, bu alandaki hukuk da, işkence ve kötü muamele suçunu ve bunun karşısında yaptırımını gösteren bir hukuk olmaktan ibaret kalmamış, devlete bu fiilerin önlenmesi yükümlülüğünü veren bir "önlemler hukuku"nu da kapsamış.

Artık konuyu, sadece uluslararası kamu hukuku, ceza hukuku, ceza usul hukuku, infaz hukuku, Anayasa hukuku gibi klasik hukuk dallarından biri ya da bir kaçı ile incelemenin yetersizliği ortaya çıkmış. İnsan Hakları Hukuku gibi, kaynakları farklılaşan, özerk problemleri ve ayrı yöntemi olan bir hukuk dalının verilerini kullanma gereği zorunlu hale gelmiştir. Gemalmaz'ın incelemesi bu bakımdan Türkiye'de bu alanda ilk çalışmalardan biri olmuştur. ■

Osman Doğru

SÖZÜM SANADIR

Gullit Hollanda'yı kurtaramadı

Dünya kupası maçları oynanıyor. Futbol tutkunları ekranın başında, evlerde yaşama biçimi değişmiş, her şey maç saatlerine göre yeniden düzenlenmiş, bir heyecandır gidiyor. (Elbette meraklısına). Takımların tanınmış oyuncuları da ayrı bir ilgiyle izleniyor. Hollanda'nın as elemanlarından Gullit de bunlardan biri. İlk izlediğimizde bitmez tükenmez enerjisiyle, gerçekten üstün tekniğiyle çok dikkat çekmişti. Bu kupadan önce bir yı sakatlığı nedeniyle futbol oynanayamamış, eski formunu biraz kaybetmişti. Gazeteler de buna dikkat çekiyor, "Gullit Hollanda'yı Kurtaramadı" gibisinden başlıklarla olayı yorumluyorlardı.

Maç spikerleri Gullit'ten söz ederken hep "Surinam asıllı futbolcu" diyorlar, akşam aklıma takıldı, şu Surinam ne mene yer? diye. Atlası açtım, ansiklopedilere baktım, buldum. Güney Amerika'nın kuzeyinde iki Güyan arasına sıkışmış küçük bir ülkeymiş Surinam. 163 bin km^2 alanda yaşayan yarım milyona yakın nüfus, ulusal gelir düzeyi düşük, az gelişmiş sınıftan bir ülke. Hollanda, burayı Kuzey Amerika'daki Yeni Hollanda'ya karşılık 1674 yılında trampa ile almış. Böylece Surinam, Hollanda sömürgesi olmuş. Yirminci yüzyılda da ekonomisi "boksit" cevherine bağımlı duruma gelmiş. 1954 yılında da özerkliğine kavuşmuş. Bilinen az gelişmiş ülke öykülerinden biri daha diye düşünüyordum ki, 1980'deki gelişmeler yeniden ilgimi çekti.

Efendim, bu küçük ülkede ekonomik güçlükler ve de etnik kökenli bir çok küçük partinin çekişmesi gibi nedenlerle şubat 1980'de askeri darbe yapılmış. Ağustos 1980'de yeni bir darbe daha yapılmış. Bu darbeyi de çavuş Desi Buterse yapmış. Çavuş Buterse, darbeden sonra kendini yarbaylığa terfi ettirmiş, yarbay Desi Buterse olmuş. Demokratik rejime son vermişle. Anayasayı askıya almışlar siyasal partileri yasaklamışlar. Darbeyi yapanlar bir "demokrasiye dönüş programı" yapmışlar. Tabii darbeden sonra bir Ulusal Askeri Konsey kurulmuş. Bir de Meclis oluşturmuşlar. Bu Meclisin 14 üyesi, ulusal Askeri Konsey'ce seçilmiş subaylarmış. Meclis bir yandan yeni Anayasayı hazırlarken diğer yandan da yarbay Buterse'yi Devlet Başkanı ilan etmiş. Bu arada 1986 yılında başka bir çavuş. Ronny dış ülkelerin desteğiyle bir gerilla grubu kurup Hükümet kuvvetleriyle çatışmaya başlamış. Yeni Anayasa 1987 yılınca referandum yapılarak % 93 olumlu oyla kabul edilmiş. Bundan sonra kasım 1987'de yapılan seçimleri ordu tarafından desteklenen partiyi yenen Demokrasi ve Kalkınma Cephesi kazanmış. Yeni bir Cumhurbaşkanı da seçimler sonrasında göreve başlamış.

Vay efendim, bu Surinam'da neler olmuş neler? Hem okudum hem düşündüm, eh bunları da bilmek gerekir dedim, onun için de yazdım.

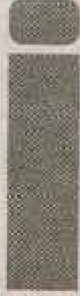
Şimdi gelelim bizim Surinam asıllı futbolcumuz Gullit'e. Gullit, örülü saçlarını sallaya sallaya futbol alanının her yerinde koşarken Hollanda'yı kurtarmaya çalışıyor. Karşılarında futbol oynayanların eli de armut toplamıyor ki. Onlar da başka bir ülkeyi kurtarmak için canla başla çalışıyorlar.

Demek ki, futbolseverlerin gözdesi Gullit, orda burda meşin yuvarlağın peşinde koşturup dururken kendi ülkesi olan Surinam'da da sonradan yarbaylığa terfi edecek çavuşlar ülkeyi kurtarmak için neler neler yapıyorlarmış. Bu Gullit güçlü kuvvetli olduğu kadar akıllıymış da. Surinam'a bakmış bakmış da, " ben bunların nesini kurtaracağım, bunların kurtarılacak yanı kalmamış" demiş, kendini kurtarmaya bakmış. Eh, az gelişmiş ülkenin çok gelişmiş evladı olarak kendini nasıl kurtaracak? Ya Oksford'larda falan okuyup işletmeci olacak, gidip Hollanda şirketlerinin karını arttırmaya çalışacak, ya da doğal yeteneklerini kullanıp spor alanlarında hünerini gösterecek. Bu da futbolcu olmak, boksör olmak gibi spor dallarında olası. Bizim azbalak Gullit çalışmış çabalamış, süper futbolcu olmayı başarmış. Ondan sonra gelsin paralar, çalsın çalgılar, oynasın kızlar.

"Gullit Hollanda'yı kurtaramadı" diye boşuna yanıp yakılmamalı. Surinam'ı kurtaramayan Gullit, Hollanda'yı nasıl kurtarsın? O kendini kurtarmış, görünüşe bakılırsa kendini kurtarmaya devam edecek... ■

FISILTI GAZETESİ

Söylentiler toplumun gerilim göstergeleri, aynı zamanda ortaya çıkacak oluşumların ön belirtileridir. Daha önemlisi bunlar, gerilimleri ve kargaşayı şiddetlendirirler.

nsanlararası iletişim, kurumsal olan veya olmayan yollarla ve yazılı (kitap, gazete) işitsel (radyo) ve görsel/işitsel (TV) şekillerde olabileceği gibi, kulaktan kulağa fısıltı şeklinde de olabilir. Burada, söylenti ve şaiyaya dayalı iletişim ve bilgi alışverişi ele alınacaktır.

1. Özellikle 1980 sonrası ülkemizde uygulanan iletişimsel ve siyasal gelişmeler, Türkiye'de bundan önceki dönemlerde hiç görülmeyen şekilde, çok sayıda ve düzeyde söylenti ve şayianın ortaya çıkmasına yol açmıştır ve gelecek yıllarda da bu sürecin devam edeceğine ilişkin önemli belirtiler vardır. Çünkü günümüzde devlet ve onu oluşturan kadrolar, düşüncelerin özgürce açıklanmasından korkacak kadar sallantıdadırlar. Bunun somut belirtileri, yazılı basın organlarına yansıyan ve yansımayan bir dizi olay, yargısal kararlar, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na iletilen şikayetler, diğer uluslararası örgütlerin (Uluslararası Af Örgütü) oluşturduğu kararlar ve raporlardır.

> **Söylentinin tekrarlanması ve aktarılması ile bireylerin karşılıklı beklentileri kesinleşmekte, sabitleşmekte ve mevcut düzenin tehlikeleri karşısında yeni koruma yolları üretilmeye çalışılmaktadır. Böylece, belirsizlik durumunun ve duygusunun yarattığı boşluk karşısında bir haberleşme ve iletişim fonksiyonu yaratılabilmektedir.**

Demokratik kurumların sözde varlığı / yokolduğu, temel insan haklarının çiğnendiği, Doğu Anadolu'daki Kürt halkının fiziksel ve kültürel baskılar altında tutulduğu, bozuk gelir dağılımının ve enflasyonun toplumda onulmaz sarsıntılar doğurduğu, işsizliğin gidirek daha büyük boyutlara vardığı, sınai ve ticari sektörde güya liberal ama giderek tekelleşmeci bir yaygınlığın bulunduğu, değerlerde ve kültürel düzeyde "etik kirlenme"nin yaşandığı, doğasının gittikçe daha acımasız şekilde onulmaz yaralar aldığı, dinsel ve ırkçı kökenli örgütlenmenin ve ticaretin siyasal kadrolar eliyle desteklendiği, üniversitelerin YÖK'ün getirdiği yıkımı yaşadığı ve bu gibi bir dizi gelişmenin olumsuz sonuçlarının giderilmesinin, bu gelişimlerin ortaya çıktığı süreden çok daha uzun sürelerde dahi, pek mümkün olmadığı bir Türkiye'deyiz.

2. Böyle bir "çirkin" Türkiye'de yaşamak, daha kötüsü yaşamaya mahkum edilmek hem onur kırıcıdır hem de hakim kadroların düzeysizliğinin somut göstergesidir, en ortodoks siyasal ekonomik sistemlerde dahi, toplumların isterleri yönünde karşılıklı iletişim, katılım ve demokratik bileşimlerin yaşandığı bir dünyada, ülkemizde yukarıda anahatlarıyla belirtilen "kitsch" tablonun çirkinliği daha da belirginleşiyor. Bireylerin söylenti ve fısıltı gazetesinin tirajı, mevcut ve toplam 3 milyon olan gazete tirajını, günümüz deyimiyle birkaç kat "katlanarak" aşmıştır.

"Demokratik devletin saydamlığı"[1] yerini bulanıklığa ve belirsizliklere bırakmıştır. Kişiler bu saydamlığı kendi tarzlarınca sağlamaya ve çoktandır "söylenme"ye başlamışlardır. Bunu, hiçbir siyasal-ekonomik kadro veya yasa engelleyemez, en alternatifsiz olduğunu söyleyen ANAP ve dinci ve ırkçı kadrolar bile. Çünkü Fısıltı Gazetesi'nin ne mahçup gazeteciler cemiyeti, ne basmayın (!) diyen konseyi, ne özel (!) Çankaya bürosu, ne yıldırım (!) muhabiri, ne de soylu (!) gazete patronu vardır. Bu özel ve özyönetimli Fısıltı Gazetesi'nin sermayesi ve malvarlığı, Ad kavmi gibi, iç ve dış tanrıların ve büyük biraderlerin gazabına uğrayarak ne daha özelleştirilebilir ne de yabancılaştırılabilir, bireyler ve beyinler varoldukça.

3. Söylentiler ve şayialar, dünyanın nasıl döndüğüne ilişkin olarak, bireylerin görüşlerinin oluşturduğu genel bir iletişim sürecidir. Halkın, özellikle belirsizliklerin olduğu durumlardaki bu iletişim tarzı anlamlıdır. Çünkü antidemokratik, otoriter ve totaliter yönetim altındaki toplumlarda olağan iletişim araçlarının olağandışı sınırlamalar altında tutulması halinde, topluluklar ve toplumlar kendi haberleşme kanallarını oluştururlar ve yapılandırırlar. Kendiliğinden (improvised) oluşturulan bu haberler ve söylentiler, teneffüs ettiğimiz hava gibi dolaşır ve bizi de kendi akımları içine alırlar ve taşırlar. Her birey de, kendini bu sürecin doğal aktörü ve müşterisi sayar. Çünkü, söylenti ve şayialar toplumun gerilim göstergeleridir, aynı zamanda, ortaya çıkacak oluşumların ön belirtileridir. Daha önemlisi bunlar, gerilimleri ve kargaşayı şiddetlendirirler. Bu da aynı bilgilerin ipuçlarını verdiği etkileri birlikte yaşama ihtimalinin bir uzantısı olarak, bireylerin biraraya gelmesi ve onlar açısından bir anlamda yapıcı olması demektir. Bu anlamda, söylentilerin doğması, ilgili konuya bir açıklık getirilmesi ihtiyacının doğal türevidir.

Söylentinin, olağan iletişimden ve diğer iletişim yolu olan dedikodudan farklı olduğunu belirtmek gerek. Teknik ifadeyle söylenti ve şayia; resmi bir doğrulama olmaksızın, belli konulardaki kanaat ve yorumların ileri sürülmesi ve bunun yayılmasıdır. Bu noktada, izlenimler ve gerçekler arasında ince bir sınır ve ayrım vardır. Söylenti, dedikodunun akrabası ve "yeğen"i olarak sıfatlandırılabilir. Söylentinin bir iletişim türü olup olmadığı önemli değildir, ama kimin kime ne söylediği önemlidir.

4. Genelde söylenti ile dedikodu arasında kesin bir ayrım yapılamaz ise de, bu ayrımın yapılmasına çalışmak gerekir:

Dedikodu bir içsel haberdir ve belli bir grubu ve küçük bir topluluğu içeren yerlerde yapılır; oysa söylentiler, dış dünyada ve daha geniş topluluklarda oluşur/oluşturulur.

Dedikodu mahrem ve kişisel bir odakta oluşur; oysa söylentiler kişisel olmayan ve başkalarının yaptığı şeyleri anlatır.

Dedikodu sohbet tarzında ve karşılıklı konuşmayla olur ve söyleyen ve dinleyen arasında haber alma açısından bir bağlantı vardır; oysa söylentiye olan ilgi, bir dışsal zorunluluk ve ısrara bağlıdır ve o kişilerden uzak ve ayrı olayları içerir.

Dedikoduda, onu yapanlar arasında yüksek düzeyde bir fikir birliği vardır, çünkü bu kişiler genellikle aynı topluluğun üyeleridirler ve ortak olan çok yönleri vardır; oysa söylentide daha az fikir birliği vardır, kanatlar arası farklılıklar da daha büyüktür ve gerçek olaylar hakkında bilgisizlik daha fazladır.

Yalnız, her ikisinde de bireyler, ilgili konularda kendilerini belirsizlikte kalmış görürler ve güvensizlik duyarlar. Söylenti yayan veya dedikodu yapanlar, ne duymak ve görmek istediklerini bilirler, ne de olayların bunun tersine yönde olduğu konusunda düşünsel bir ısrar içinde bulunurlar.

Sosyolojik açıdan söylenti, hem bir ortak faaliyet hem de bireysel bir ihtiyaçtır. Bunların yaratılması ve yayılmasının, kişisel kuruntu ve endişeler, genel belirsizlikler, söylenene inanma ve söylentiye konu olan durum ile yakından ilgisi vardır. Görülmektedir ki, olaylar ve durumlar, söylentinin gelişmesine ve çeşitlenmesine ortam hazırlayarak hem onu davet etmekte hem de bir anlamda izin vermekte ve meşru kılabilmektedir. Söylentinin birey ve topluluk açısından yeni bir koordinasyon ve yapılanmaya yol açtığı ve ilgili konuyu çevreye duyurduğu, sosyolojik bir gerçektir. Çünkü insanlar, böylece bir diğerinin desteğini aramakta, bulmakta ve neler olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Söylentinin tekrarlanması ve

aktarılması ile bireylerin karşılıklı beklentileri kesinleşmekte, sabitleşmekte ve mevcut düzenin tehlikeleri karşısında yeni korunma yolları üretilmeye çalışılmaktadır. Ancak böylece, belirsizlik durumunun ve duygusunun yarattığı boşluk karşısında bir haberleşme ve iletişim fonksiyonu yaratılabilmektedir. Çünkü, insan zihninin en çok reaksiyon gösterdiği ve rahatsızlık duyduğu durum belirsizlikler, kaos ve karmaşadır. Söylentinin yayılması, onu hem daha keskin hale getirmekte hem de kartopu misali büyültmektedir. Buradan hareketle, dolaşmakta olan söylentinin hacmi, bireyleri ilgilendiren konuların önemine ve sözkonusu soruna ilişkin belirsizliklere göre azalır veya çoğalır. Bunun yanında, genel korku ve muhtemel saldırganlıklar söylentinin hakim güdüleri, devindiricileridir.

ABD'de yapılan bir araştırma için toplanan 1000 söylentide hakim olan güdülerin, olumlu fanteziler (barış ve zafere ilişkin), korkular (afet ve salgın hastalık, casusluk ve zulüme ilişkin) ve saldırganlıklar (her türlü saldırı, işkence, öldürmeye ilişkin) olarak üç temel gruba ayrıldığı görülmüştür. Bunların % 4'ü birinci gruba, % 33'ü ikinci gruba ve geri kalanı da üçüncü gruba aittir[2]. Bu da, söylentilerin daha çok saldırganlık alanında ortaya çıktığını göstermektedir. Söylentinin yayılması, bu ortamların mevcut olmasına, bunun uzantısı olarak da haber almamanın, belirsizliğin ve önemli durumların yorumlanmasına ilişkin bir süreçtir. Yani, belirsizlik, merak, olayın önemi ve endişe söylentinin dayandığı temel değişkenlerdir. Dahası, öldürülme ve tecavüz, yaralanma, taciz edilme (arama yapılması, tutuklanma), mülkiyet hakkının ihlali ve eziyet ihtimali ile söylenti arasında doğrusal bir ilişki saptanmıştır. Bu'Ila, daha çok tehdit altında olma ve çarpıcı ve çarpık olumsuz deneyler geçirme korkusunu yerleştirmektedir.

Bu niteliklerıyle söylentiler ve sayialar, sürekli olarak doldurulan ve ateşlenen birer silah gibidirler. Eğer toplumdaki bireylerde herşeye inanma psikolojisi ve ortamı ve "herşey olabilir" kanaati yaratılmışsa ve eğer söylentilerin doğru olduğu kanaati varsa tetik çekilir, kurşunlar patlar ve hedefini bulur. Zaten, bireysel kuşkular yoğun ise, söylenti yayma, karanlıkta kurşun atıp vurmaya benzer.

5. Söylentilere karşı alınması gereken önlemler ise genelde şunlardır: a) Sözkonusu olabilecek kuşkular ve belirsizlikler önceden tahmin edilmeli ve bunlara karşı önlem alınmalıdır. b) Halka, olayları doğru şekilde aktarmalı ve iletişim kanalları açık tutulmalıdır. Bu da ancak açık olmaya ve gerçekleri olduğu şekilde aktarmaya bağlıdır. Bunun için, olaylar kısa vadeli çıkarlar için saptırılmamalıdır. Fikirler, önfikirler gibi, bir kere bireyler tarafından içselleştirilirse bunu değiştirmek daha zordur. c) Halkı, sahte söylentilere karşı aydınlatmak ve etkilerini ancak böyle gidermek mümkündür, aksi halde söylentilerin olumsuz etkilerini önlemek daha uzun bir zamanı ve çalışmayı gerektirir. d) Söylentilere karşı yasal aşamalar ancak kesin ölçütlerin kullanılması ile gerçekleşebilir. Çünkü, söylenti çıkaranlar, uygulamaların yasal ve meşru olduğunu görmedikçe, bunu yapmaktan vazgeçmezler ve ortaya çıkan zararlar giderilemez. O zaman da mahkemeler devreye girer, ama bu da genellikle, söylentilerin çıkmasına ortam hazırlayan kadroların ve yöneticilerin aleyhine bir sonuç yaratır. Zaten, kamuoyunda, devletin ifade özgürlüğünü, yasalarda öngörülenlerden daha fazla kısıtladığı gibi haklı bir fikir birliği vardır ve uygulamadan çıkarılan sonuçlar da bu izlenimi kuvvetlendirmektedir. e) Söylenti silahının doldurulması ve nedeni ne olursa olsun (bireysel veya toplumsal) kurşunun atılması önlenememişse, o zaman bu silahın tekrar doldurulmaması, devletin yasal ve meşru uygulamaları temel almasına ve söylentiye karşı meşru yollarla çare bulmasına bağlıdır.

6. Türkiye'de söylentilerin 1980 sonrası siyasal-ekonomik-kültürel alanlarda yaygınlaşması, dedikodu gibi küçük gruplar ve bireyler arasında olmayıp, bütün toplumu ve herkesin geleceğini etkileyecek düzeyde bulunması, üzerinde önemle durulması gereken bir olgudur. Hele, 413 sayılı KHK ve onun getirdiği sansür, Fısıltı Gazetesi'nin daha da yaygınlaşmasına yol açmıştır.

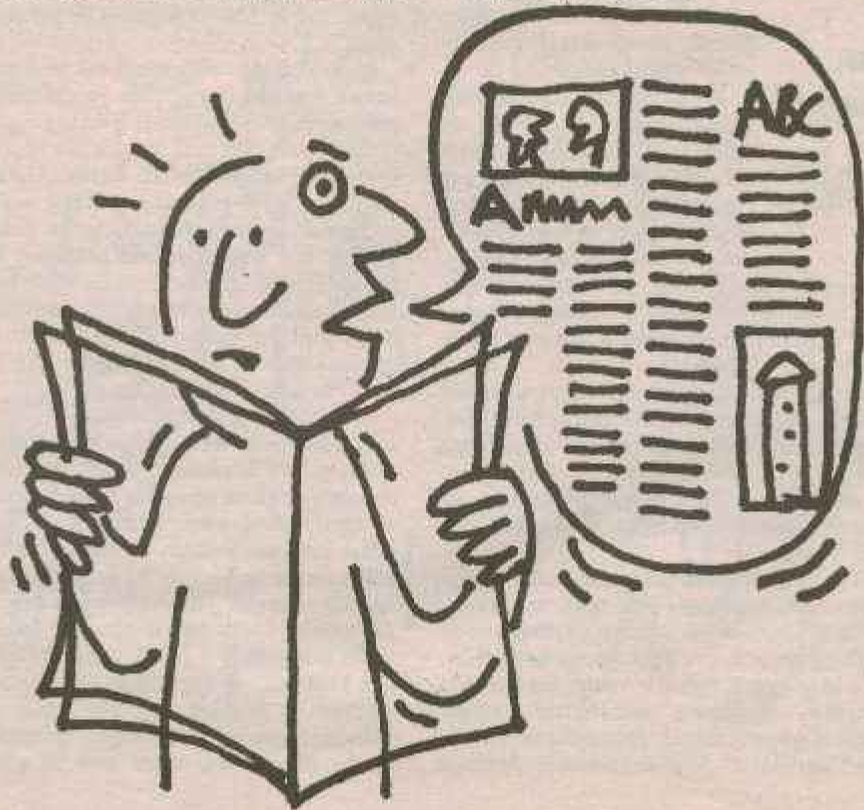
Orduda askerlikten soğuyan subayların bulunması ve ordudan 100 dolayında subay ve astsubayın firar etmesi, Türkiye ile ABD arasında gizli bir anlaşma yapılması ve Muş-Batman gibi bazı üslerin gizli kullanılması, Diyarbakır cezaevinde 1982'de mahkumların dayakla cinsel ilişkiye zorlanması, Pentagon'un Kürt senaryosuna göre Türkiye'nin Kerkük'e girmesi hazırlıkları, CIA/MOSSAD/MİT arasında yakın ilişkinin bulunması, İstanbul Valisi N. Ayaz'ın İzmir'e atanmasında MİT'in ayak kaydırma taktiğine başvurması, Kürt aşiretleri arasında devlet gözüyle "hain" ve "yandaş" ayırımının yapılması, üniversite öğrencilerine polis ajanı olması yönünde baskıda bulunulması, bazı askerlerin intihar etti diye ortadan kaybolması, 2. Boğaz Köprüsü'nde çalışan Tunceli'li inşaat işçilerinin Kürt diye toptan işten çıkarılması, Diyarbakır cezaevindeki yöneticilerin "Burada Allah yok, Peygamber de izine çıktı" diyerek mahkumlara işkence yapması ve intiharların olması, Tunceli'de koruculuğa zorlanan köylülerin bunu kabul etmemesi nedeniyle öldürülmesi gibi gerçek/söylenti örnekleri, dedikodu gibi dar çerçeveli ve az sayıda insanın işlediği konular değildir. Belirsizlik, merak, olayın önemi ve endişelere dayalı bu söylentiler Süper Vali H. Kozakçıoğlu'nun tavsiye ettiği üzere "milli maç" esprisi içinde ve "milli birlik ve beraberlik" teranesine göre gözardı edilemezler. Bunlar, hele, bir bakanın eşinin öteden beri ve halen süren gayrımeşru ilişkisi sonucu bir çocuk sahibi olması, bir başkasının 12 Eylül cuntası yöneticileri ile yakın kadın-erkek ilişkisinde bulunması, yine bir başka bakanın makam odasında kadınlarla birlikte anormal yakınlıkta görülmesi gibi belgelenmeyen, fakat dedikodu (mu?) olup olmadığı bilinmeyen fısıltılar gibi hiç değildirler.

Türkiye'de radyo ve TV, önce askerlerin sonra da Özal'ların "özel TV"si olunca, çok şey söyleyip hiçbir şey söylememe ve söylenmesi gereken temel fikirleri gözardı etme gibi günümüzde geçersiz bir iletişim politikası izlemektedir. Bilgi alma özgürlüğü ise, hem basın elemanları hem de halk için içi boş bir kavram haline dönüştürülmüştür. O zaman şu sonuç ve kural geçerli olmaktadır: İnsanları gerçekler hakkında doğrudan bilgilendirmiyorsanız, onlar kendi bilgilerini, bazen doğruya yakın şekilde yine kendileri oluştururlar. Çünkü, bir yere veya konuya girmek yasaklanıyorsa, o zaman orada birşeyler gizleniyor, yolunda değil ve olumsuzluklar var demektir. Bu, basın mensupları için özellikle böyledir. Toplum da o zaman söylentileri yaymakta haklıdır.

Bu, amatörce bir bozgunculuk değil, bireylerin kendilerini, sınıflarını ve toplumu bir anlamda aktif korumasıdır. ■

1. O. Doğru: "Demokratik devletin saydamlığı" Görüş, Ocak 1990, s.14-15

2. R.H. Knapp: "A psychology of rumor", Public Opinion Quarterly, 8, 1944

Muzaffer Sencer

SOSYALİZM VE İNSAN HAKLARI

Sosyalizmin çıkmazı, bireyin her türlü toplumsal engelden arınarak kendini özgürce geliştireceği gerçekten demokratik koşullarda aşılabilecektir.

Toplumların çağdaşlık ve gelişmişlik düzeylerinin insan haklarına saygıyla ölçüldüğü bir dünyada yaşıyoruz. Siyasal rejimi ve ideolojisi ne olursa olsun bir toplumun saygınlık ölçütü, insan haklarını gerçekleştirme ya da bu alandaki isteklilik düzeyidir.

İnsan haklarına saygı, günümüzde siyasal ve ideolojik ayrımları aşan ve insanlık toplumunun onurlu ve saygın bir üyesi olmanın önkoşulu sayılan bir ölçüttür. Bugün insanlık ailesi, insan hakları çevresinde yarattığı değer yargısıyla, geliştirdiği ortak bilinç ve duyarlıkla giderek yakınlaşma eğiliminde, hiç değilse karşılıklı anlayış çabası içindedir.

Son yıllarda sosyalist toplumlarda yaşanan dönüşümlerin temelinde insan hakları sorunlarının ve bunalımının yattığı yadsınmaz bir gerçektir.

Kısacası insan hakları, insanlık toplumun "insan" odağında giderek bütünleşeceği bir gelişmenin kalkış noktasıdır.

Ancak insan haklarının tam olarak yaşama geçirildiği bir dünya, henüz insanlık için uzak bir düştür. İnsan haklarını gerçekleştirmeyi üstün amaçlarının başında sayan toplumların bile önünde alınacak uzun bir yol vardır. Bununla birlikte, yine günümüzde insan haklarını gerçekleştirme düzeyi bakımından toplumlar arasında derin ayrımlar bulunduğu da bir gerçektir.

Bu ayrımlar öncelikle toplumun ekonomik gelişmişlik düzeyiyle yakından ilgilidir. Çağdaş dünyada ciddi insan hakları sorunlarıyla karşı karşıya bulunan ve aykırı uygulamalarıyla sürekli insan hakları gündeminde kalan ülkeler, çoğunlukla yeterince gelişmemiş olan ülkelerdir.

Toplumların insan hakları alanında değişik görünüşler sunmasına yol açan etkenlerden ikincisi, ideolojik yaklaşımdır. Günümüzde değişik siyasal rejim ve ideolojilerin insana bakışı arasında derin ayrımlar vardır. Bu kuramsal ayrımlar, uygulamada insan haklarının tanınıp yaşama geçirilmesinde güdüleyici olabildiği gibi, engelleyici de olabilmektedir. İdeolojik yaklaşımlar, dayandığı insan kavramına bağlı olarak kimi hak ve özgürlükleri öncelikle yaşama geçirirken, kimi hakları tanımakta isteksiz kalabilmekte ya da bu hakların sınırlı olarak kullanılmasına izin verebilmektedir.

Durumu örnekleyecek olursak, tarihte ilk kez kişi haklarının (klasik hakların) öne sürüldüğü burjuva devrimlerine ve bu sınıfın ideolojisine (liberal öğretiye) dayanan Batı toplumu, anılan haklara kutsallık kazandırarak hak ve özgürlükler kataloğunu bu haklarla sınırlamıştır. Buna karşılık toplumsal devrimlerden kaynaklanan sosyalist toplumlarda, toplumsal ve ekonomik haklar öncelik alırken, klasik hakların ancak sınırlı bir ölçüde ya da güdümlü olarak kullanılmasına izin verilmiştir.

Hak ve özgürlüklerin bütünselliği açısından bakıldığında, her iki ideolojinin de -kuram ve uygulamada- insana bakışının yetersiz kaldığı ve böyle bir bakışla insanın tanımlayıcı öğeleri olan hak ve özgürlükler arasında ayrım gözeterek kimi hak ve özgürlükleri tanımakta isteksiz davrandığı bilinen bir olgudur.

Bilindiği gibi Batı demokrasinin temelindeki ideoloji, burjuva devriminin düşünsel yansıması olan Liberal öğretidir. 18. yüzyılda doruğuna ulaşan bu öğretiye göre, tüm insanlar doğuştan özgür, hak ve özgürlükler bakımından eşittir.

İnsan kişiliğine bağlı temel hak ve özgürlükleriyse başta kişi özgürlüğü ve güvenliği olmak üzere (özel) mülkiyet hakkı, girişim özgürlüğü, düşünce söz, anlatım ve düşünceyi yayma özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, oturma ve yer değiştirme özgürlüğü, toplanma ve dernek kurma hakkıyla direnme hakkı ve giderek öne sürülen siyasal haklardır. İnsan, her türlü dış karışmadan arınmış özgür bir toplumsal ortamda bu hak ve özgürlüklerini kullanarak kişiliğini geliştirme, ilgi ve çıkarlarını gözetme olanağı bulurken toplumsal çıkar ve yararı da gerçekleştirmiş olur.

Liberal Batı demokrasileri bu anlayışla, sistemin ilkelerine ters düştüğü için uzun süre toplumsal ve ekonomik hakları tanımamakta direnmiş ve ancak süregelen eylemli toplumsal ve siyasal direniş karşısında liberal öğretinin temel ilkelerini yeniden yorumlayarak (ya da değiştirerek) anılan hak ve özgürlüklere yasa ve anayasalarında yer vermeye başlamıştır. Bu gelişmeyle, klasik liberal öğretinin temelinde yatan özel mülkiyet hakkı, girişim özgürlüğü gibi kimi hak ve özgürlüklere kamu yararına sınırlamalar getirilirken, ilkece toplumsal ve ekonomik yaşama karışmaması gereken devlet, bir düzenleyici, yerine göre bir girişimci olarak toplumda bugünkü yerini almıştır. Böylece Batı demokrasileri, niteliksel sayılabilecek bir gelişmeyle biçim değiştirerek günümüzdeki kimliğini kazanmıştır.

Liberal demokrasilerde 19. yüzyıldan başlayarak süregelen bu gelişmeyle bugün sosyalist demokrasilerde gözlenen "şaşırtıcı" değişmeler arasında önemli benzerlikler vardır.

Son yıllarda sosyalist toplumlarda yaşanan -kimilerini derin düş kırıklığına ve umutsuzluğa düşüren, kimilerini sevince boğan- dönüşümlerin temelinde, insan hakları sorunlarının ve bunalımının yattığı yadsınamaz bir gerçektir.

Gerçi, toplumsal devrimlerle uygulanma olanağı bulan sosyalist ideolojinin kalkış noktası da, burjuva ideolojisi gibi, insan haklarıdır. Başka bir deyişle, liberalizm gibi, sosyalizm de ilk bakışta "hümanist" bir öğretidir. En genel tanımıyla hümanizm, insan onuruna saygı temeline dayanan, insanın gönenci ve her yönüyle gelişmesini ve bunun için elverişli toplumsal koşulların oluşturulmasını amaçlayan bir düşünce sistemidir.

Ancak sosyalist ideolojiye göre burjuva hümanizmi, insanların eşitlik ve özgürlüğünü, doğal yapılarını özgürce geliştirme haklarını ilan etmişse de; sistemin temel ilkelerindeki çelişki nedeniyle amacını gerçekleştirme olanağından yoksundur. Gerçekten, özel mülkiyet ilkesi ve bireycilik ilkesine dayalı olan burjuva hümanizmi, işçi sınıfı ya da halkın yaşama koşullarını ve böylece gerçek özgürlük sorununu yokumsamıştır. Burjuva hümanizminde, sınırsız ve karışmasız girişim ve mülkiyet hakkıyla hak ve özgürlüklerin gerçekten kullanılması amacı, birbirleriyle çelişir niteliktedir. Bu nedenle, kapitalist toplumda liberal öğretinin öngördüğü hak ve özgürlüklerin kullanılması , toplumun geniş bir kesimi için sözde kalmıştır.

Ancak sosyalist eleştirinin gözardı ettiği gerçek şudur ki, klasik demokrasi bu çelişkiyi yine karşıt ilkelerinin kendiliğinden işleyişiyle önemli ölçüde aşmıştır. Gerçekten özel mülkiyet ve girişim özgürlüğünde anlatımını bulan ekonomik ve toplumsal bireycilik zamanla her toplum kesimine siyasal gidişi genel çıkarlar doğrultusunda etkileme olanağı tanıyan siyasal liberalizmle frenlenip dengelenmiştir. Liberal hümanizm karşısında Marksist felsefeye dayalı sosyalist hümanizm, ancak sosyalist bir toplumda işçi sınıfı ya da halkın her türlü baskı ve sömürüden kurtularak uyumlu gelişme ve gerçek özgürlük koşullarına kavuşacağı görüşündedir. İnsanların gerçekten eşit ve özgür

olacakları koşullar, ancak özel mülkiyet ve sömürünün sona ermesiyle oluşacaktır. Bu nedenle, sosyalizm, hümanizmin en üstün gerçekleşme biçimidir.

Sosyalist demokrasiler ya da halk demokrasileri bu yaklaşımla, -ideolojileri gereği- öncelikle toplumsal ve ekonomik hak ve özgürlükleri gerçekleştirmeyi amaçlayan ve klasik haklara ancak sosyalist toplumun gereksindiği ölçüde yer veren bir uygulama göstermiştir. Kapitalist düzende kişi haklarının ancak egemen sınıfca kullanılabilen göstermelik haklar olduğu anlayışıyla sosyalist uygulama, kişi haklarına toplumsal ve ekonomik bir temel üzerinde gerçek bir işlerlik kazandırmak isterken, bu hakları geniş ölçüde kısıtlamış daha doğrusu kullanılmaktan alıkoymuştur.

Bu durumu, en tipik biçimiyle Sovyetler Birliği Anayasası ve uygulamasında izlemek olanaklıdır:

1963 Anayasasına oranla hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten 1977 Anayasası, ekonomik ve toplumsal olanlar başta gelmek üzere hak ve özgürlükleri sayarken, bunların içerdiği ödev ve yükümlülüklere geniş yer vermiştir. Sovyet Anayasası, SSCB Yurttaşlarının Anayasa ve yasalarca güvenceye alınan tüm hak ve özgürlüklere tam olarak sahip olduklarını belirtmekle birlikte, bu hak ve özgürlükler için bir genel amaç saptamıştır: Buna göre, "hak ve özgürlüklerin kullanılması toplumun ve devletin çıkarlarına, öteki yurttaşların haklarına zarar vermemelidir."

Sovyet Anayasası, başta "çalışma hakkı" olmak üzere "dinlenme ve eğlenme hakkı", "sağlık koruma hakkı", "maddi yardım hakkı", "konut hakkı", "öğrenim hakkı" ve "kültürden yararlanma hakkı" gibi toplumsal ve ekonomik hakları Batı Anayasalarından değişik ve ayrıntılı biçimde düzenlemiş, buna karşılık kişisel hak ve özgürlükleri bilinen anlam ve kapsamlarıyla sayarken içerdiği ödev ve yükümlülükleri de sıralamıştır.

Hak ve özgürlüklerin kullanılmasının yükümlülük ve ödevlerin yerine getirilmesinden ayrılamayacağını belirten Anayasa, yurttaşları sosyalist toplumun kurallarına saygı göstermekle yükümlü tutmuştur. Yine Anayasaya göre, yurttaşlar sosyalist mülkiyeti korumak ve güçlendirmekle, sosyalist devletin çıkarlarını korumak güç ve otoritesini artırmaya yardımcı olmakla yükümlüdür.

Görüldüğü gibi, Sovyetler Birliği uygulaması, yurttaşlarına tanıdığı kişisel hak ve özgürlerin ancak amaçlı olarak, sosyalist toplumun çıkarları doğrultusunda kullanılması durumunda hak ve özgürlük niteliği kazanacağı anlayışındadır.

Bu anlayışla sosyalist uygulamada özel mülkiyet ve girişim hakları alabildiğine sınırlanırken, başta kişi özgürlüğü ve güvenliği, özel yaşamın gizliliği haklarıyla düşünce ve anlatım, oturma ve yer değiştirme özgürlükleri, toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarıyla örgütlenme hak ve özgürlüğü sınırlı bir ölçüde tanınmış ve bu haklar tanındığı kadarıyla da sık sık aykırılıklara uğramıştır.

Kapitalist uygulama gibi sosyalist uygulama da hak ve özgürlükler arasında ayrım gözetme çelişkisine düşmüş, toplumsal ve ekonomik haklar adına kişi hakları yokumsarken, tanıdığı hakları güvencesiz bıraktığı gibi sonunda çözüm gerektiren bir bunalımın sorumlusu olmuştur. Gerçekten-sosyalist eleştirinin haklı olarak belirttiği gibi- ekonomik ve toplumsal haklardan güç almayan kişisel haklar ne kadar soyut ve içeriksizse, kişi haklarından destek almayan toplumsal ve ekonomik haklar da o kadar güvencesizdir.

Sosyalist uygulama kişi haklarının kullanılmasına ancak "belli" sınırlar içinde ve "belli" amaçlar doğrultusunda izin verirken, istenmeyen ya da "aykırı" kullanımlar karşısında ağır baskılar, kimi zaman insanlık dışı yaptırımlar uygulamıştır.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği, anlatım özgürlüğü, haber ve bilgilerin özgür dolaşımı, toplumsal eleştiri ve toplanma ve örgütlenme haklarından ancak sınırlı ölçülerde yararlanan bir toplumda, insanın kendisini ve toplumu geliştirme güdülerinden yoksun kalacağı açıktır.

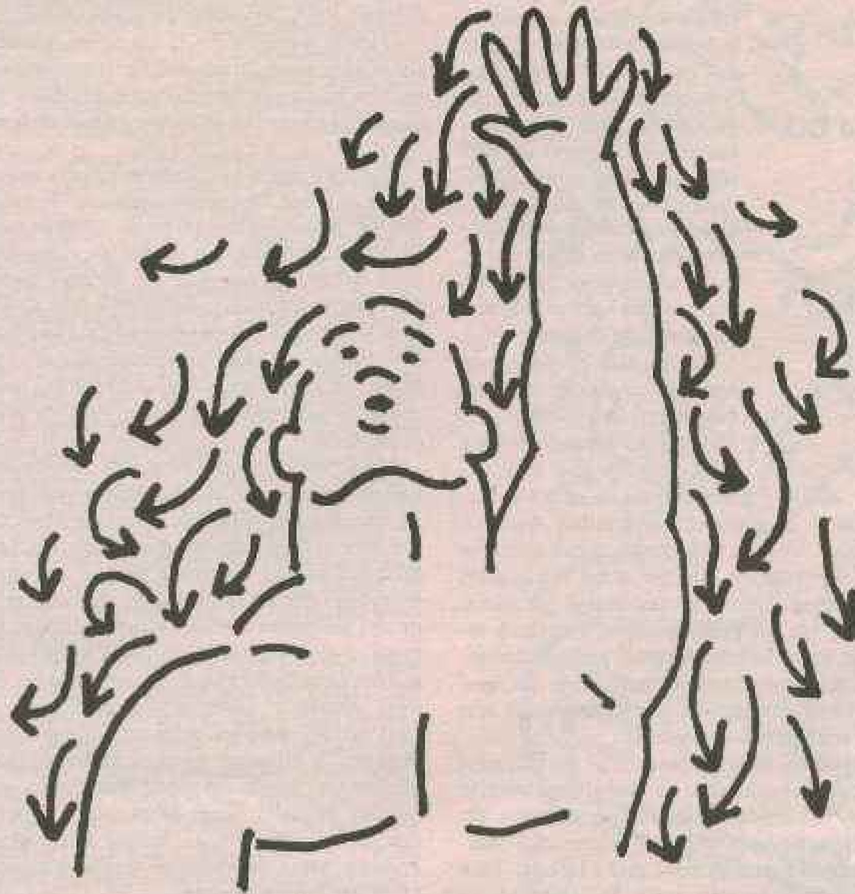
Sosyalist toplumun bugün yaşadığı bunalımlı değişmenin baş sorumlularından biri, insan haklarına koyduğu sınırlamalar ve bu hakları tümüyle yaşama geçirmede gösterdiği gecikmedir. İnsanın en az toplumsal ve ekonomik haklar kadar gereksindiği kişi haklarına uygulanan ağır baskılar, insanın, dolayısıyla toplumun gelişme dinamiğini önemli ölçüde engellemiştir.

Sosyalist demokrasi, bu çelişik süreç içinde bugün, bir zamanlar liberal demokrasinin yaşadığı dönüşüm sancılarını çekmektedir. Sosyalist toplum, gelişmesinin bu aşamasında -geç de olsa- ideolojisinin temel ilkelerini yeniden yorumlayarak rejimin çıkmazlarını aşmak, sisteme yeniden işlerlik kazandırmak çabasındadır.

Sosyalist ideoloji, geliştirdiği kurum ve kurallara anılan doğrultuda yeni biçimler kazandırırken, dayandığı ana ilkelerin kimilerine yeni yorumlar getirerek kişi haklarını yaşama geçirme ve sosyalist ilişkilere gelişme dinamiği kazandırma yolundadır. Mülkiyet hakkı ve girişim özgürlüğüne kadar uzanan bir perspektif içinde kişisel hak ve özgürlüklere yeni tanımlar getirip daha geniş bir etkinlik alanı tanıyarak rejimin çelişkilerine çözümler aramaktadır.

Sosyalizmin çıkmazı, bireyin her türlü toplumsal engelden arınarak kendini özgürce geliştireceği gerçekten demokratik koşullarda aşılabilecektir. Sosyalist toplumun gelişme yolunda güdülenmesi bu yoldaki çabaların başarısına bağlıdır.

Sonuç olarak yeniden kazanılan hak ve özgürlüklerle rejimin güvencesi olmak üzere sosyalist demokrasi yeni biçimler almakta, özgür seçime dayalı, çoğulcu, tensilci ve katılımcı bir demokrasiye dönüşmektedir. ■

Hüseyin Hasançebi

MARKSİZMİ SAVUNARAK SORGULAMAK

Leninist devrim teorisi Rusya'nın sosyal temeli için değil, sosyalizmin evrensel temeli için düşüncedir.

Sosyalistlerin Birlik Partisi reformcu Marksist bir parti mi olacaktır? Bu sorulmaktadır ve kanımca bu sorunun muhtevası şudur: Bu parti ya kendini demokrasi mücadelesiyle sınırlayan ve işlevini bundan ibaret gören, böyle olmakla da iktidara ve sosyalizmi kurmaya talip olmayan bir parti olacaktır- ki bu durumda sömürüyü ortadan kaldırmaya talip olmadığı için sosyal demokratlıkla arasındaki fark, sadece Türkiye'ye özgü ve demokrasi vurgusunun dozundan ibaret kalacaktır- ya da bu parti sosyalizmi kurmak için siyasal iktidara talip, ama aynı zamanda, birinci türden bir partinin- reformucu Marksist bir partinin- işlevini de doğal olarak üstlenen, gerçek anlamda Marksist bir sınıf partisi olacaktır. Acaba hangisi?

> **Marksistlerin şimdiki bölünmüşlüğü nedensiz değildir. Ancak teorik bir yenileşme çabası bu nedenleri eskitir, yerine yenilerini koyar. Demek ki Marksistlerin birliği, aynı zamanda bir teorik yenilenme gayreti olacaktır.**

Sosyalistler bir parti kurmaya soyunacaklar ve fakat bu parti siyasal iktidara talip olmayacak. Siyasal iktidara talip olmadığı için sosyalizmi kurmaya da talip olmayacak. Böyle bir partinin varsayımları arasında, sömürüyü ortadan kaldırmak, emek-sermaye çelişkisini çözmek gibi bir amaç olmayacağı için herhangi bir devrim perspektifi de olmayacaktır. İşte bu parti, o zaman gerçekten reformist, ırmak içinde Marksist, göstermelik anlamda sosyalist olacak, toplumsal işlevini sınıf mücadelesi üzerine temellendirmeyeceği için de bir sınıf partisi olmayacaktır.

Peki acaba, sosyalistlerin birlik partisi, sınıf mücadelesini esas alan ve sosyalizmi kurmak için siyasal iktidara talip olduğunu ortaya koyan bir parti olarak doğarsa "reformistlik" suçlamasından kurtulabilecek mi? Marksist Türk solunun hala geçerli teorik bağlanmaları ve devrimci-reformcu ayırımı için kullandığı geleneksel kriterleri açısından baktığımızda; hayır, sosyalistlerin birlik partisi reformcu Marksistlerin partisi olarak nitelenmekten kurtulamayacaktır.

Sosyalistlerin Birlik Partisi "reformist" töhmeti altına girmemek için Leninist bir parti olduğunu, Lenin'in kurduğu partinin tarihsel serüvenini A'sından Z'sine kadar yaşayacağını beyan etmekle kalmayıp, bu modelin Türkiye Marksist solundaki geleneksel alınış tarzının oluşturduğu kalıplar içine girmek zorunda mıdır? Bileşenleri arasında eğilimi bu olanlar bulunsa bile değildir. Ama bu parti, gene bileşenleri arasında Marksizmi reformizme indirgeyen eğilimlerin bulunmasından ötürü değil, reel sosyalizmin başına gelenlerden sonra Marksist varsayımlara yeni bir açıdan yaklaşacağı, yeni bir sosyalizm pratiği ve sosyalist demokrasi anlayışı geliştireceği, Marksist teorik yenilenme ihtiyacına yakın durduğu görünümü verdiği için haklı kuşkuların muhatabı olacaktır.

O halde sosyalistlerin birlik partisi, Marksist solun kimi kesimlerinin reformist nitelemesine rağmen kurulacak, bu nitelemenin isabetli olup olmadığını kanıtlamak da bu partiye düşecektir.

Marksist bütün kavramların havada uçuştuğu bir dünyada "devrimci marksizm" kavramının içeriği nasıl oluşacaktır? Bu sorunun yanıtı bütün dünyada zorunlu ve zor bir süreç dahilinde verilecek, sosyalistlerin birleşik partisinin reformist olmadığı da, onun bu süreci Türkiye koşullarında nasıl yaşayacağına bağlı olacak. Elbette bu süreç yaşanırken sosyalistlerin birlik partisi reformcu olup olmadığını kanıtlama sınavında birileri de yargıç rolünde olmayacaklardır.

Marksizmin temel kavramları havada uçuşurken Leninizme dair kavramların yerli yerinde kalacağı düşünülemez. O zaman Marksizm içindeki değişik düşünce platformlarına Leninizmden alınma kriterlerle sıfatlar yakıştırma kolaylığı ortadan kalkacaktır. Nasılsa reformizmi belirleyen evrensel kriterler ortadan kalkıyorlar diye sosyalistlerin birlik partisi reformizme karşı bağışıklık kazanamayacaktır; ama aynı zamanda Leninist devrimcilikten her uzaklaşmayı peşinen reformcu olarak niteleyenlerin de kriterleri aşınacaktır. Bence teorik yenilenme bugünden "yenilendiğini" iddia edenler de dahil bütün Marksistleri kapsayacak, sosyalistlerin birlik partisi kurulurkenki kriterler zamanla yerlerini yenilenmiş teorik kriterlere bırakacaklardır.

Nesnel şartlar değişmiş fakat devrimciliğin içeriği aynı kalmış; bunu düşünmek bile Marksizme aykırıdır ve bu düşünme tarzından her tür devrimcilik çıkar da, devrimci marksizm çıkamaz. Ancak bu sadece basit bir realitedir ve bundan ibaret bir kuşkuyla günümüzün devrimci Marksizmini oluşturmak mümkün olmayacaktır. Asıl sorun 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiş devrimlerin ve bu devrimler içinde işlemiş bulunan devrimci yasallıkların bundan sonra geçerli olup olamayacaklarıdır. Gorbaçov politik bir dille "Fransız ve Ekim Devrimlerinin çağının geçtiğini", insanlığın tarihsel evriminde bu iki büyük devrimle birlikte "ileri bir kıvrıma gelindiğini", bundan sonrası için gelişmenin başka yollarını aramanın zorunlu olduğunu dünyaya duyurmaktadır. Gorbaçov doğru düşünmüyor olabilir; teorik açıdan gerekli olan Gorbaçov'un böyle "yanlış" düşünmesinin dünya tarihi çapında nedenlerinin bulunup bulunmadığını açığa çıkarmaktır.

Sosyalizmin ve bu anlamda sosyalizm için mücadelenin salt bugünü üzerine düşmekte olan sorunların teorik analizine Marksist solumuz ne kadar yatkındır; sosyalistlerin birlik partisi kuruluş sürecinin tüm bileşenleri de dahil sol hareketimiz bunu henüz ortaya koyabilmiş değildir. Teorik düşünüş henüz red ve kabuller tarzında devam etmektedir. Üstelik bizim tartıştığımız, hemen daima başkalarının pratiğidir. Marksizmin teorik sorunlarını kendi deneyimlerini baz alarak tartışmak Türkiye Marksist soluna nasibolmuş değildir. Bunun doğal sonuçlarından biri de teori fetişizmi olmuştur. Teorinin herhangi bir özgün alanı için kuşkular geliştirmek bu alanda ortaya konmuş kendi pratiğinin sonucu olamıyorsa "dışardan gazel okumaya" kolaylıkla dönüşebilmektedir.

Türkiye'de Marksist solun, Marksizmin içinde oluşacak yeni düşünce varyantlarını sağlıklı değerlendirebilmesi bakımından yeni kriterler yaratmaya ihtiyacı olacaktır. Leninizmi donmuş bir film karesi haline getiren alışkanlıklar terkedilmeden günümüzde herhangi bir Marksist düşünceyi değerlendirmek ve buna dair kriterler geliştirmek mümkün olmayacaktır. Teorik yenilenme adına Marksizm'den uzaklaşmaları tanıyabilmek için de teorik yenilenmeye ihtiyaç olacaktır.

Bu noktada kendini sosyalistlerin birlik partisi kuruluş sürecinin dışında tutan "sol Marksistlere" -Marksist sola- düşen görevin önemi artacaktır. Belki de "sol Marksistler" için teorik yenilenme, kendilerine düşen teorik görevin önemini farkettikleri ölçüde gerçekleşmiş

olacaktır. Teorik yenilenmeyi ilke olarak reddetmeyen, karşıya almayan ama aynı zamanda Marksizmin sorgulanması sürecini de sorgulayacak olan yeni teorik ölçülerimiz, "sorgulamanın sorgulanmasını" üstlenecek olanların katkıları olmaksızın oluşamayacaktır. Buna göre reformist veya devrimci veya başka bir tanım içinde olsunlar, Marksistlerin karşılıklı etkileşime ve bu etkileşimi muhafaza edecek biçimlere ihtiyaçları olacaktır.

Aslında Marksistlerin bölünmemeye değil, "bölünmeye" ihtiyaçları vardır ve belki de bugüne kadar yeterince bölünememiş olmaları, daha doğrusu yanlış bir düzlemde bölünmeleri bir eksikliktir. Ayağımızı bastığımız düşünce platformu en genelinde Marksizm ise, biz kendimizi yanlış yerlerden, bölünmemize imkan vermeyen noktalardan bölmekteyiz. Böyle bölününce, asıl bölünmemiz gereken noktaları bloklaştırıyoruz; o zaman düşünsel dinamiğimiz olabilecek farklılaşmayı kendimiz engellemiş oluyoruz. Marksizmin yaşama ilişkin hemen her konuda en azından bir tezi, bir önerisi vardır ve bizim gerçek bölünmelerimiz hiç de bu görüşler bazında farklılaşmamız olmamıştır. Önce bir konu -diyelim Kürt sorunu- sonra bir başka konu -diyelim kadın sorunu- alalım. Birinci konudaki bölünme tarzımız ile ikinci konudaki bölünme tarzımız çakışmayacaktır. Çakışırsa eğer, bu zaten içimizde bir görüş zenginliği bulunmadığı anlamına gelir; halbuki özellikle bugün durum bu değildir. Öyleyse Marksizm platformu üzerinde "Yeni Öncü", "Görüş", "Demokrat", "Adımlar", "Sosyalist Birlik" vb. gibi farklılığımız, teorik bir platformda başka türlü yazılmak durumundadır.

Elbette bu, şimdiki bölünmüşlüğümüzün büsbütün görece, subjektif ve nedensiz olduğu anlamına gelmez. Ancak belli ve zorunlu bir teorik yenileşme perspektifi içinde eski nedenlerin aynen kalacakları da söylenemez. Öyleyse Türkiye'de Marksist sol güçlerin birliğinden bahsediyorsak bu ancak zorunlu bir teorik yenileşme çabasıyla mümkün olur; teorik yenileşme ise olası başka birlik ve bölünmeleri içeren bir süreçtir. Bölünmenin bugünkü düzleminin aşılıp başka bir düzleme geçilmesi bile başlı başına bir birlik imkanıdır.

Reformcu-Devrimci ayrımından yürüyeceksek; ben örneğin reformcu töhmeti altında kalmaksızın Leninist devrim teorisi üzerine taşıdığım kuşkuları nasıl ortaya koyabilirim? Buna mukabil Kürt sorunu sözkonusu olunca Marksist solun büyük bir kesimini "sınıf bencilliği, içinde görüyorum, o zaman ben daha mı devrimci oluyorum? Başka bir nokta; Marksist sınıf bencilliği üzerine geliştireceğimiz bir enternasyonalizm anlayışının içinden geçtiğimiz çağda milliyetleri aşıp yerine oturması nasıl mümkün olacak? Demokrasi konumuz da var. Ben örneğin siyasal devrime tarihsel devinimde geniş rol veriyorum, fakat oraya yürüyebilmek için demokratik süreçler düşünüyorum; buna reformizm diyoruz; öbür yandan sen hem teorik,hem pratik anlamda "sivil toplumda devrimci yayılmaya, devlet dışı fetihlerde bulunmaya önem veriyor ve bu perspektifi sosyalist pemokrasinin güvencesi sayıyorsun; fakat demokratlaşmıyorsun. Biraz dikkatle bakıldığında devrimci söylem içinden filizlenmekte olan perspektifin, sosyalizme geçişi Hegelci tarih formülüne havale eden Krasinci "demokratik perspektifle" aynı şey olduğunu kanıtlamanın büyük bir teorik sorun oluşturmayacağı görülecektir.

Ben Gorbaçov'un "çağını doldurmuş" dediği iki devrimin, Fransız ve Ekim Devrimlerinin aynı tarihsel anlamı verdiklerini düşünmüyorum. Birincisi geç, ikincisi erken doğmuş devrimlerdir; biri sünnektedir, öteki henüz başlamamıştır diye düşünüyorum. İşte bu nedenle Ekim devriminin teorik analizi üzerine oturan Leninist devrim anlayışına yeniden, o halde aynı zamanda devrimcilik kavramının çağdaş içeriğine yakından bakmayı savunuyorum.

Marx'ın birinci elden düşüncesinde devrimler "on güne" sığmazlar. Askeri bir manevranın günlüğü tarzında cereyan eden çağımızdaki bütün sosyalist devrimlerin, daha geniş bir tarihsel devrim anlayışı içinde birer özgün varyant olduklarını düşünmekten kaçınamayız. Öyleyse bu modellerin dışında el değmemiş bir teorik boşluk bulunmaktadır. Marksistlerin bu boşlukta daha nice projeler geliştirmeleri, akla bugün gelmedik pek çok yeni yoldan siyasal devrime yaklaşmaları, sınıf mücadelesi sorunlarına bu yeni yaklaşımlara uygun teorik çözümler bulmaları ve bütün bu çabaların Marx'ın dünyayı değiştirme önermesi içinde kalmaları pek mümkündür.

Komün'ü veya Ekim'i, tarihin varsayılmış bir duru gelişme mantığını bozuyorlar diye tartışmıyoruz. Ama Leninist devrim teorisinin, sadece devrimci mücadeleye değil herşeye bir muhteva olarak yerleşen mantığını tartışabiliriz. "Yönetenlerin ve yönetilenlerin" olağan durumdakinden farklı pozisyonlara geçmeleri; dünya çapında elverişli durumla çakışan bir "ulusal kriz" hali ve bu imkanlardan devrim çıkaracak subjektif güçler... Hiç şüphe yok ki, Lenin'in saydığı bu koşulların bir iç bağlantısı vardır. Her bir öğe, teorinin bütünlüğü açısından vazgeçilmezdir. Ama gene bir bütün olarak alındığında bu devrim teorisi, çağımızın açılımları bakımından yetersiz kalmaktadır.

Öncelikle Leninist devrim teorisi, Marksist tarihsel gelime anlayışını her aşamada karşılayabilecek bir derinlikte midir, bu kuşkuludur. Ayrıca bu devrim anlayışı dünyanın o günkü koşullarında, bir dünya devrimine ilk köprübaşı sunma mantığını aynen vermektedir. Kapitalizmin olgunlaşmadığı bir koşulda donkişotça bir kalkışmanın teorisi değil, sosyalizm için koşulların dünya çapında oluştuğu varsayımından hareketle bir işaret fişeğini fırlatacak tetiğe basılmasıdır. Başka bir ifadeyle, Leninist devrim teorisi Rusya'nın sosyal temeli için değil, sosyalizmin evrensel temeli için düşüncedir. Bu bakımdan belli bir andaki harekete, bir "fırsat"a, bir "arıza"ya sığdırılabilen, başka genişliklerde ve başka zaman boyutlarında sonuç vereceği beklenen bir süreç içinde sadece bir moment olarak Rusya'nın kendini ortaya koymasının teorisidir.

Leninist devrim teorisi, sınıf mücadelesinin sadece belli bir sıçrama anındaki gelişmesini yönlendirseydi, bu teoriyi, henüz nasıl gerçekleşeceğini bilmediğimiz kendi geleceğimize bağlayarak tartışmamız gereksiz olurdu. Halbuki devrimci geçiş için varsayılmış bir teorinin beklentisi üzerinde gelişen süreçler, önce bu beklenti tarafından etkilenir, sonra da belirlenirler. Bir temel varsayımınızın gerçekleşmesi için buna dönük bir dizi yan varsayımlar geliştirmektesiniz; bundan ötürü biçimlenirsiniz, yaşamın güncel sıcaklığını ve sonsuz olanaklarını dışlayarak "donma", böylece zaten muhtemel olan temel varsayımınızın büsbütün bir ütopyaya dönüşme ihtimali doğar. Bu nedenle de, çok çok belli bir devrim teorisini Marksist hareket içinde bugünden bir devrimci-reformist ayrımının kriteri olarka seçmek yanılgılara götürür.

Askeri manevraların günlüğü tarzında cereyan eden devrimlerin dışında, daha geniş bir tarihsel devrim anlayışı olmalıdır.

Marksistler açısından teorik yenilenmenin tek boyutu Leninist devrim teorisine kuşkuyla yaklaşmak değildir; Leninizm kavramını irdelemektir. Bu kavramın Marksistler açısından analizini engelleyen, kavramın Stalin tarafından doğrudan Marksizm sayılıp Marksizmin incelemesi dışına taşınmasıdır. Böylece pek çok Marksist için "Leninizmin" ve herhalde bu demek olan Stalinist pratiğin- eleştirisi imkansız hale gelmiş, düşünmek cürete dönüşmüştür. Tevessül edenlerin akibeti neredeyse reel sosyalizmin de akibeti haline gelmiştir. ■

